

Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989

**Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních
československého komunistického režimu 1948–1989**

Budování a vývoj věznic StB v období 1948–1952

Prokop Tomek

© Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2000

ISBN 80-902885-0-2

OBSAH

Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních čs. komunistického režimu 1948–1989	7
I. Úvod	7
.....	
II. Období do roku 1952	7
.....	
III. Správa nápravných zařízení Ministerstva vnitra v letech 1952–1965 a Sbor nápravné výchovy Ministerstva vnitra 1965–1968	9
.....	
IV. Výsledky operativní činnosti u Správy nápravných zařízení a Sboru nápravné výchovy Ministerstva vnitra	16
.....	
V. Zrušení operativy Sboru nápravné výchovy v roce 1968	20
VI. Pomalá obnova AOP – léta normalizační	21
VII. Závěr	30
Poznámky	31
Soupis pramenů	35
Příloha č. 1: Tajný rozkaz ministra vnitra číslo 37/1956	36
Příloha č. 2: Rozkaz ministra vnitra číslo 7/1965	44
Příloha č. 3: Vyhodnocení TS „MENCL“	56
Budování a vývoj věznic StB v období 1948–1952	59
.....	
I. Úvod	59
.....	
II. Období improvizací: 1948–1949	59
.....	
III. Počátek plánovitého budování: rok 1950	62
.....	
IV. Další vývoj	65
.....	
Poznámky	67
.....	
Soupis pramenů a literatury	68
.....	
Příloha č. 4: Zřízení věznic StB	69
.....	
Příloha č. 5: Přehled zřízených věznic StB	70
.....	
Příloha č. 6: Přednáška o věznicích StB	72
.....	

Seznam zkratk	82
.....	
Jmenný rejstřík	84
.....	
Ediční poznámka	86
.....	

Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních čs. komunistického režimu 1948–1989

I. Úvod

Jedním z bílých míst na mapě systému represivního aparátu komunistického režimu v ČSSR zůstává dosud problematika agenturní činnosti bezpečnostních složek režimu ve vězeňských zařízeních. Tento stav má v zásadě dvě hlavní příčiny. První je převedení československého vězeňství v roce 1968 po 15 letech z kompetence Ministerstva vnitra (MV) do správy republikových ministerstev spravedlnosti. Agenturně operativní činnost ve vězeňství před rokem 1968 se tak stala uzavřenou kapitolou, k níž lze dnes najít v archívech Ministerstva vnitra ucelenější prameny jen obtížně. Druhou příčinou je pak ta skutečnost, že období po roce 1968 je kompetentními místy z hlediska uvolnění operativních materiálů dosud vnímáno jako příliš živé, a proto informace o něm nejsou běžně přístupné. Přesto se podařilo vyhledat k tématu alespoň základní archivní materiály, umožňující v následující práci popsat mechanismus a vývoj operativní činnosti v československém vězeňství v letech 1948 až 1989.

Mimo rozkazy a rezortní předpisy MV uložené v archívu MV ČR byl rozhodujícím zdrojem informací fond bývalého samostatného oddělení vnitřní ochrany Sboru nápravné výchovy ČSR, v současnosti ve správě samostatného oddělení bezpečnostního ředitele Ministerstva spravedlnosti ČR. Jeho pracovníkům bych tímto chtěl poděkovat za nevšední ochotu a vstřícnost projevenou při zpřístupňování tohoto materiálu.

Pro zpravodajskou činnost budou v této stati používány dobové termíny „agenturně operativní činnost“ či „práce“ (AOP) ve smyslu zpravodajství prováděného prostřednictvím agentů, tj. tajných spolupracovníků, eventuálně s použitím technických operativních prostředků. Je třeba upozornit na skutečnost, že agenturně operativní činnost ve vyšetřovacích věznicích, tzn. při výkonu vazby, a ve vězeňských zařízeních pro výkon trestu byly v průběhu celého sledovaného období vedeny odděleně. Proto budou tato témata v rámci příslušných časových úseků vždy také odděleně pojednávána.

Situace na Slovensku mohla být vzhledem k nedostatku pramenů popisována jen v případech, kdy rozhodnutí kompetentních orgánů měla platnost pro celé území tehdejšího Československa. Vzhledem k samostatnému vývoji dané problematiky na Slovensku po roce 1968 je pak v následujícím období zpracována výhradně situace na území dnešní České republiky.

II. Období do roku 1952

Využívání tajných spolupracovníků (agentů) Státní bezpečností ve věznicích bylo nepochybně praktikováno již od února 1948. Existují doklady o použití agentů ve věznicích vyšetřovateli StB v konkrétních případech. Souhrnné informace a organizační dokumenty právě z tohoto období počátků komunistického režimu ale chybí. Podobně jako v jiných oborech své činnosti jednali v té době příslušníci StB i zde svévolně a improvizovaně, bez schválení kompetentními místy a bez řádné evidence. Za pozornost stojí skutečnost, že pro StB byly první obecné směrnice k provádění agenturně operativní činnosti vydány až v roce 1951.¹⁾

Od 3. 4. 1951 se agenturně operativní činností ve vězeňských zařízeních podléhajících Ministerstvu národní bezpečnosti (a tedy i StB) mělo zabývat pět pracovníků 2. pracovní skupiny odboru V (tj. vězeňského odboru) Ministerstva národní bezpečnosti (MNB). Odbor

vznikl z oddělení (později VI. samostatný sektor MNB), které mělo původně na starosti odsun Němců a později tábory nucených prací (TNP). Těmi se zabýval až do jara 1951. Poté patřilo mezi jeho úkoly vypracovávat pro vězeňská zařízení podléhající MNB prováděcí předpisy, vést evidenci vězňů, organizovat hospodářské záležitosti, řídit opatření prováděná proti rodinám potrestaných „vesnických boháčů“, řídit zařazování propuštěných vězňů do pracovního procesu a konečně organizovat agenturně operativní činnost mezi vězni i ostrahou vězeňských zařízení.²⁾ Skupinu zabývající se agenturně operativní činností vedl por. Vladimír Baudyš. Velitelem odboru V byl od 1. 1. 1951 pplk. JUDr. Lumír Kroček,³⁾ po něm od února do září 1952 jmenovaný por. Baudyš,⁴⁾ jehož ve vedení operativní skupiny nahradil por. Mařík. Skupina ale mohla zahájit rozsáhlejší činnost vlastně až po převzetí některých důležitých vězeňských ústavů MNB. Dne 1. 6. 1951 převzalo MNB vězeňské tábory jáchymovské oblasti a počátkem roku 1952 trestní ústavy Leopoldov a Pardubice. O konkrétní operativní činnosti odboru nebylo dosud zjištěno mnoho podrobností, nicméně se zdá, že činnost odboru nebyla příliš hektická. „Při příchodu k samostatnému vězeňskému odboru byla situace taková, že jsme neměli co dělat. S. Vomáčka a já jsem stáli u okna a o studené sklo jsme si chladili čela. S. Brejcha Břetislav v pracovní době si četl knihy,“ uvedl ve svém vyjádření pro StB v roce 1953 příslušník operativní skupiny Vladimír Košábek. V srpnu 1951 požadoval vězeňský odbor po operativních sektorech StB podrobný přehled vězňů, kteří pro tyto sektory již agenturně pracovali. Vězeňský odbor měl podle zdůvodnění Lumíra Kročka v úmyslu využít tyto agenty pro vlastní činnost. Na výzvu odpověděl minimálně II. sektor velitelství StB, nicméně výsledek celé akce není znám.⁵⁾ Možná souvisela s dohodou MNB a Sboru vězeňské stráže (SVS), která bude zmíněna později.

V období 1948 až 1952 byla prováděna operativní činnost i ve vězeňských zařízeních Ministerstva spravedlnosti, spravovaných Sbozem vězeňské stráže, v nichž byl kromě vazby soustředěn především výkon trestu odnětí svobody. K této otázce rovněž existuje zatím jen málo konkrétních informací. Zajímavá je část vyjádření velitele SVS (v letech 1949–1951) JUDr. Milana Klosse,⁶⁾ které dne 8. 7. 1968 vypracoval pro komisi Inspekce ministra vnitra, šetřící nezákonnosti 50. let. Operativní činnost SVS byla podle Klosse mezi vězni zpočátku prováděna nesystematicky, především podle místních možností. Protože Ministerstvo národní bezpečnosti odmítalo požadavky SVS na agenturní vyškolení vybraných příslušníků SVS v krátkých kurzech MNB, byla v polovině roku 1950 podepsána dohoda mezi MNB a Ministerstvem spravedlnosti, resp. SVS, o provádění AOP ve vězeňských zařízeních MS příslušníky StB. Vybraným příslušníkům StB byly vydány stejnokroje SVS a služební průkazy příslušníků kontrolního a bezpečnostního oddělení velitelství SVS. Tito příslušníci StB vystupovali na velitelství i oddílech SVS konspirovatně, jejich skutečnou totožnost a úkoly znalo jen vedení SVS a jejich formální nadřízený, náčelník kontrolního a bezpečnostního oddělení velitelství SVS por. Jaroslav Vaněček.⁷⁾ V jeho kanceláři podepisovali slib nově získaní agenturní spolupracovníci operativy SVS (ve skutečnosti ale StB) z řad příslušníků SVS. Podle dohody mělo vedení SVS dostávat zjištěné informace o přípravách útěků, závadách a nedostacích, informace z tzv. státobezpečnostní oblasti měly být využívány pouze Státní bezpečností. Z této informace není zřejmé, nakolik byla činnost zakonspirovaných příslušníků StB zaměřena na odsouzené a nakolik na příslušníky SVS.

Výsledkem přijetí dohody mělo být podle Klossova názoru z roku 1968 mimo jiné i dočasné zmírnění tlaku MNB na převzetí vězeňství do své správy. Na jak vysoké úrovni byla dohoda podepsána, nevedl – pravděpodobně ji však koncipovali a na jejím plnění se i přímo podíleli pracovníci vězeňského odboru MNB.⁸⁾

Velitelství SVS bylo od 23. 4. 1951 rozpracováváno jako tzv. objekt 23. referátem 2. oddělení IV. sektoru velitelství StB.⁹⁾ Důvodem byla údajná politická nespolehlivost zaměst-

nanců Ministerstva spravedlnosti a příslušníků SVS. Příslušný objektový svazek obsahuje velké množství informací o situaci na velitelství SVS i ve Správě nápravných zařízení (SNZ), zřízené koncem roku 1952. V rámci prováděných opatření iniciovaných StB byla řada ze správních zaměstnanců SVS skutečně převedena do výroby. Všeobecný objektový svazek č. 135 byl 6. 11. 1954 předán do archivu, protože rozpracování vlastních příslušníků nadále prováděl operativní I. odbor SNZ.¹⁰⁾

V roli operativců působili před rokem 1953 i kmenoví příslušníci SVS – „obranní referenti“. Řídili důvěrníky z řad vězňů, a to zejména v problematice vnitřní bezpečnosti vězeňských zařízení. Existují doklady o konkrétních příslušnících zařazených v této funkci a o jejich činnosti, např. z dubna 1951. Organizační dokumenty se doposud nepodařilo dohledat, nicméně je potvrzeno, že obranní referenti podávali hlášení velitelství kontrolnímu a bezpečnostnímu oddělení SVS, jehož velitelem byl již zmíněný por. Jaroslav Vaněček.¹¹⁾

Poněkud atypická situace panovala v oblasti vězeňských táborů na Jáchymovsku. Tyto tábory byly ve správě Ministerstva spravedlnosti od svého vzniku 1. 3. 1949 až do 31. 5. 1951. Agenturně operativní činnost prováděli ve vězeňských pracovních táborech mezi odsouzenými příslušníci SVS – obranní referenti, konkrétně např. štábní strážmistr Václav Trepka, později smutně proslulý svojí činností ve vězeňském ústavu Plzeň-Bory. Stejnou činnost vykonával i speciální strážní útvar SNB Jeřáb, a to jeho státobezpečnostní složka (velitel Stanislav Šmejkal). Podle některých informací byla při útvaru SNB Jeřáb utvořena v polovině roku 1949 i další zpravodajská složka, tzv. Z-plán, která byla kromě tzv. obranných úkolů (kontrarozvědka) zaměřována i na problematiku útěků vězňů. Přípravované útoky odhalené operativní cestou byly následně vyšetřovány StB, od roku 1950 v celách věznice útvaru SNB Jeřáb v bývalém klášteře Mariánská u Jáchymova. Po převzetí jáchymovských táborů MNB dnem 1. 6. 1951 a vytvoření uzavřené „oblasti Jizera“, tj. správy Národní bezpečnosti Jáchymov, bylo v rámci oddílu StB ustaveno i 8. oddělení (náčelník Antonín Kyndl), které bylo zaměřeno na operativní rozpracování vězňů, konkrétně na přípravy útěků, napadení ostrahy, vzpoury a styky se světem zprostředkované civilními zaměstnanci, ale i na kontrarozvědnou činnost mezi příslušníky SNB.¹²⁾ Toto oddělení sídlilo v jáchymovském hotelu Praha, jednotliví operativci byli rozmístěni po vězeňských táborech.

III. Správa nápravných zařízení Ministerstva vnitra v letech 1952–1965 a Sbor nápravné výchovy Ministerstva vnitra 1965–1968

Po převedení všech československých vězeňských zařízení pod správu Ministerstva národní bezpečnosti v září 1952 byla k řízení vězeňství jako součást Ministerstva národní bezpečnosti vytvořena Správa nápravných zařízení.¹³⁾ Jejím náčelníkem byl dnem 1. 1. 1953 jmenován plukovník „JUDr.“ Oldřich Mejdr, do té doby velitel Sboru vězeňské stráže Ministerstva spravedlnosti, který se ve své funkci udržel až do konce roku 1968.¹⁴⁾

Podle článku 4 Organizačního statutu (služební označení NZ-org-I-1),¹⁵⁾ měla SNZ prostřednictvím operativního odboru a operativních orgánů ve věznicích a nápravně pracovních táborech (NPT) provádět agenturně operativní rozpracování všech vězňů a operativní rozpracování příslušníků ostrahy a jiných pracovníků s výjimkou důstojnického sboru.

Tamtéž (v odst. 16) jsou vůbec poprvé jasně definovány úkoly agenturně operativního rozpracování vězňů. Za pozornost stojí skutečnost, že tyto zásady byly s mírnými změnami přejímány i do dalších směrnic pro provádění AOP jak v rámci Ministerstva vnitra, tak později i Ministerstva spravedlnosti:

„a) včas odhalovat a zamezovat protistátní činnosti odsouzených ve věznicích a nápravně pracovních táborech,

b) dotěžovat zamlčenou trestnou činnost vězňů ve věznicích a nápravně pracovních táborech, kterou se vyšetřujícími pracovníky nepodařilo objasnit,

c) prostřednictvím agentury mezi vězni (ve věznicích a nápravně pracovních táborech) odhalovat a provádět příslušná opatření proti osobám chystajícím se k útěkům, spáchání sebevraždy, vzpourám, provedení útoku na ostrahu a k jiným trestným činům,

d) včas odhalovat a zamezovat záškodnictví, diverzím a špionáži ze strany vězňů pracujících v dolech, na závodech, v továrnách a na stavbách,

e) odhalovat spojení vězňů s lidmi na svobodě,

f) včas odhalovat a zamezovat jakoukoliv skupinovou nepřátelskou činnost a pokusy o vzbouření mezi odsouzenými.¹⁶⁾

Odstavec 17 téhož materiálu definuje kontrarozvědné úkoly operativy SNZ ve vztahu k vlastním příslušníkům:

„a) zamezení zločinných styků příslušníků ostrahy a jiných zaměstnanců věznic a nápravně pracovních táborů s vězni, s jejich příbuznými nebo společníky v nepřátelské činnosti, kteří jsou na svobodě,

b) včasné odhalení a zamezení zneužití služebních povinností příslušníků, porušení socialistické zákonnosti a rozkrádání národního majetku,

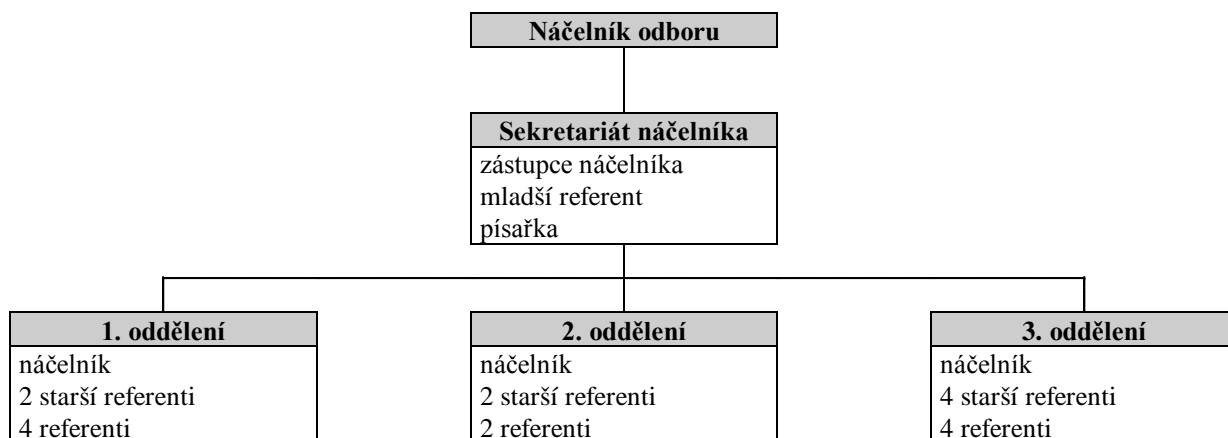
c) odhalení těch příslušníků, kteří prozrazují státní tajemství.¹⁷⁾

Podle odstavce 18 Statutu měly být operativní svazky a vyšetřovací spisy registrovány obdobně jako svazky StB.

Odstavec 19 stanovoval ve vymezeném rámci nápravných zařízení práva operativců Správy nápravných zařízení stejně jako práva vyšetřovatelů StB, tzn. především právo podávat návrhy na zatčení a vést vyšetřování podle trestního zákona a trestního řádu.

Podle odstavce 23 mohli operativci SNZ vázat obviněné jako tajné spolupracovníky pouze po dohodě s příslušným vyšetřovatelem StB a výhradně pro úkoly související s bezpečností věznic.¹⁸⁾

K provádění a řízení operativní činnosti ve vězeňských zařízeních byl podle Organizačního statutu SNZ určen I. odbor SNZ. Rozhodující vliv na jeho zřízení měl mít sovětský poradce Ponomarenko. Struktura odboru byla následující:

Náčelník I. odboru byl současně zástupcem náčelníka SNZ pro operativu. První oddělení se do roku 1963 zabývalo kontrarozvědnou činností mezi příslušníky nápravných zařízení, poté operativou v nápravných zařízeních s důlním a průmyslovým provozem a ve vyšetřovacích věznicích. Druhé oddělení provádělo do roku 1963 operativní činnost mezi vězni ve věznicích, poté v nápravných zařízeních se zemědělskými a stavebními pracovišti. Třetí oddělení se věnovalo operativní činnosti mezi odsouzenými v pracovních útvarech, po roce 1963 z něj byla vytvořena skupina vyšetřování.¹⁹⁾ Plánovaný počet funkčních míst činil na I. odboru SNZ 24 důstojníků a 1 poddůstojník, ve skutečnosti bylo obsazeno pouze 12 až 14 funkčních míst.

V čele odboru stál zprvu kapitán Vladimír Baudyš, do zřízení SNZ náčelník vězeňského odboru MNB. Jeho nástupcem se stal od 1. 11. 1953 bývalý náčelník sektoru VI.A velitelství StB pplk. Bohumil Doubek.²⁰⁾ V čele vyšetřovacího sektoru řídil v letech 1951 až 1953 vyšetřování tzv. protistátního spikleneckého centra Rudolfa Slánského. Po Doubkovi byl do funkce náčelníka odboru jmenován dnem 1. 12. 1954 jeho dosavadní zástupce, poručík Miloslav Jindra,²¹⁾ který funkci vykonával do 31. 7. 1959. Od 1. 11. 1959 do 31. 7. 1960 byl funkcí prozatímně pověřen npor. Jiří Karlíček.²²⁾ Dne 1. 8. 1960 ho vystřídal kapitán Vilém Švarc,²³⁾ který do té doby (od 1. 3. 1956) zastával funkci zástupce náčelníka odboru. Konečně 27. 8. 1961 se stal náčelníkem odboru znovu kpt. Jiří Karlíček, který jím zůstal až do 1. 5. 1967. Počínaje Jindrou absolvovali postupně příslušníci odboru na přelomu padesátých a šedesátých let operativní školu KGB v Sovětském svazu.

V jednotlivých věznicích a NPT byla zřízena operativní oddělení a skupiny se zvláštním režimem, s jejichž činností mohl být seznamován pouze náčelník příslušného útvaru a pochopitelně I. odbor SNZ.²⁴⁾ Agenturně operativní činnost měla být na SNZ obdobou činnosti StB, s použitím obdobných prostředků, směrnic a rozkazů platných pro StB a s předpokladem úzké spolupráce s ostatními operativními součástmi StB, to vše ovšem v podmínkách tzv. nápravných zařízení. V běžné praxi se ale někdy projevovalo skutečné podřízené postavení operativy SNZ v rámci MV, jak naznačuje TRMV č. 177, čl. 191 ze dne 8. 12. 1953. Tímto rozkazem náměstek MV plk. Antonín Prechal zakázal předávání osobních svazků tajných spolupracovníků z operativních správ StB na SNZ. Příslušník StB mohl poskytnout SNZ v případě předávání tajného spolupracovníka pouze jeho charakteristiku a agenturní svazek měl uložit do archivu MV. Správa nápravných zařízení měla podle rozkazu používat vlastní spisové mapy. Důležitý je i fakt, že SNZ měla zapovězenou oblast osob vyšetřovaných a souzených ve vyšetřovacích věznicích StB, kde AOP prováděli i nadále téměř výhradně vyšetřovatelé StB.²⁵⁾

Na SNZ byly zprvu používány směrnice vytvořené pro StB, především Směrnice o agenturně operativní práci vydané TRMV č. 72, čl. 74 ze dne 20. 4. 1954.²⁶⁾ Teprve 1. 3. 1955 vstoupil v platnost první zvláštní předpis upravující AOP mezi vězni: Směrnice pro operativní práci mezi vězni (odsouzenými) ve věznicích a NPT MV se služebním označením NZ-oper-I-1, vydána byla článkem 49 TRMV Rudolfa Baráka č. 47/1955 ze dne 1. 2. 1955.²⁷⁾ U zrodu těchto směrnic, schválených 3. schůzí kolegia MV dne 20. 1. 1955, stáli náčelník vnitřní správy MV pplk. Karel Komárek,²⁸⁾ plk. Oldřich Mejdr, sovětský poradce Ponomarenko a náměstek MV zodpovědný za vězeňství plk. Jindřich Kotal.²⁹⁾ Ve směrnicích jsou podrobně rozvedeny základní úkoly operativy ve vězeňských zařízeních Ministerstva vnitra, obsažené již ve zmíněném Organizačním statutu SNZ.

Odstavec 1. „Všeobecných ustanovení“ směrnic NZ-oper-I-1 definuje úkoly AOP mezi vězni takto:

„a) včas odhalovat a zamezovat útěkům vězňů a přípravám na ně, sebevraždám a napadení strážných vězňů,

b) odhalovat a zamezovat jakoukoliv skupinovou nepřátelskou činnost, vzpoury a sabotáže mezi vězňů a přípravy na ně,

c) odhalovat mezi vězňů osoby, zabývající se protistátní činností nebo provádějící reakční propagandu mezi vězňů, směřující proti lidově demokratickému zřízení,

d) včas odhalovat a zamezovat jakýmkoliv pokusům vězňů zaměstnaných na výstavbě nebo na jiných úsecích národního hospodářství směřujícím k záškodnictví, diverzi a špionáži,

e) odhalovat kanály ilegálního spojení vězňů s venkem, včas mu zabránit a tam, kde je to účelné, kanály podchytit a operativně využít v úzké spolupráci s příslušnými operativními správami za účelem odhalení další trestné činnosti mezi vězňů,

f) za spolupráce s operativními pracovníky jiných správ MV odhalovat trestnou činnost vězňů, kterou zamlčeli před vyšetřujícími orgány, jejich spoluviníky a společníky, kteří jsou ještě na svobodě, místa uschovaných zbraní, střeliva, třaskavin, jedů, vysílacích stanic, ilegálních tiskáren a též jiných předmětů a dokumentů, kterých bylo nebo může být použito k trestné činnosti.“

Pozornost si zasluhuje zejména bod e), který de facto legalizoval provokační činnost proti vězňům. Tento úkol v zásadách stanovených Organizačním statutem SNZ není vůbec zmíněn.

Agenturní síť měla oproti síti StB (tak jak byla v té době definována ve Směrnici o agenturně operativní práci, vydaných TRMV č. 72 ze dne 20. 4. 1954) pochopitelné zvláštnosti. Měla být tvořena pouze vázanými agenty z řad spolehlivých vězňů, kategorie „informátor“ a pochopitelně ani „držitel konspiračního či propůjčeného schůzkového bytu“ u SNZ neexistovaly. Kategorie „rezident“ sice zůstala, ovšem jeho úkoly byly definovány jinak: rezidenti měli být podle Směrnice získáváni z řad spolehlivých příslušníků NZ, členů KSČ nebo i civilních osob zaměstnaných na pracovištích s vězňů a měli pomáhat operativcům ve specifickém vězeňském prostředí při styku s agenty, protože např. časté návštěvy kanceláře operativce mohly agenta před spoluvězňů dekonspirovat. Rezident měl plnit pouze úlohu prostředníka mezi řídicím orgánem a agentem: podle pokynů měl agentovi zadávat úkoly a přebírat od něj napsané zprávy. Jak ale ukazuje zpráva Inspekce ministra vnitra ze dne 21. 5. 1960 „Prověrka AOP mezi odsouzenými“, nebyla u SNZ možnost vázat rezidenty v té době prakticky vůbec využívána.

Agentura mohla být podle směrnic odměňována především finančně, převodem peněz na vězeňské konto agenta, a to v částkách od 200 Kčs, které schvalovali podle jejich výše funkcionáři krajských odborů nápravných zařízení (součásti krajských správ Ministerstva vnitra), náčelník SNZ, částky nad 1000 Kčs pak schvaloval ministr vnitra.

Agenturní rozpracování vězňů mělo být prováděno jak z důvodu plánovitého plnění již uvedených hlavních úkolů AOP, tak i na základě konkrétních dožádání operativních a vyšetřovacích orgánů MV. Agenturní rozpracování mělo být zaváděno podle článku 46 Směrnic na základě zjištění, že vězeň:

„a) provádí ve věznici nebo NPT mezi vězňů protistátní činnost,

b) má ilegální styk s venkem,

c) dopustil se před odsouzením závažné protistátní nebo jiné trestné činnosti, kterou při vyšetřování neuvědli.“

Bezprostředním podnětem pro zahájení agenturního rozpracování mohly být podle článku 47 Směrnic především:

- „a) agenturní poznatky,
- b) hlášení jiných vězňů,
- c) hlášení příslušníků věznice, NPT a jiných civilních osob o jednotlivých událostech ve spojitosti s vězni,
- d) dožádání operativních nebo vyšetřujících orgánů MV.“

Směrnice NZ-oper-I-1 dále upravovaly rozmístění agentury mezi vězni, „výchovu“ a instruktáž agentury a další otázky.

Dnem 1. 11. 1963 je datován RMV č. 34 „Služ. předpis NZ-oper-I-1, Směrnice pro AO práci v NZ MV – vydání“, jímž byly původní směrnice nahrazeny novým služebním předpisem s totožným označením. Zdůvodnění tohoto kroku znělo: „dosavadní směrnice [...] neodpovídají úkolům a vývoji NZ MV a přestaly být návodem pro tvůrčí práci operativních pracovníků NZ MV“ a „byly i v rozporu s novými směrnicemi StB, které jsou v základních ustanoveních závazné i pro NZ MV.“³⁰⁾ V nových směrnicích se odrazilo snížení počtu odsouzených za tzv. protistátní trestnou činnost a postupný odklon zájmu operativy SNZ od problematiky tzv. státobezpečnostní k problematice kriminální.

Pasáž shrnující úkoly agenturně operativní činnosti byla v nových směrnicích přeformulována, především byl vypuštěn bod e) legalizující provokace a byl nahrazen úkolem provádět preventivně výchovná a rozkladná opatření k zabránění trestné činnosti. Jednou z formálních změn bylo zavedení kategorie „prostředník“, která vlastně nahrazovala ne příliš využívanou (ale nadále existující) kategorii „rezident“ (čl. 19). Prostředníkem měl být příslušník NZ využívaný řídicím orgánem tajného spolupracovníka při jeho obsluze k dílčím úkolům, především k předávání zpráv a úkolů, k umožnění či krytí styku řídicího orgána s agentem, což mohlo mít význam ve vězeňských zařízeních s omezeným pohybem vězňů.³¹⁾

Již několikrát byla zmíněna odlišnost agenturně operativní činnosti u osob obviněných a souzených ve vyšetřovacích věznicích rezortu MV, kterou prováděli po celé sledované období podle potřeby vyšetřovatelé StB i VB. Obrátme tedy nyní pozornost na tuto oblast.

Je zajímavé, že dlouho patrně nebylo nutné tuto činnost zakotvit jakoukoliv normou mimo již existující směrnice o agenturně operativní činnosti StB. Organizační statut SNZ NZ-org-I-1 z r. 1954 uvádí v článku 23 pouze to, že „řízení spolupracovníků z řad obviněných může být zaměřeno jen k bezpečnosti věznice.“³²⁾ V článku 6 směrnice NZ-oper-I-1 se pak uvádí, že: „Agenturní rozpracování obviněných nacházejících se ve vyšetřovacích věznicích provádějí vyšetřovací pracovníci. Operativní pracovníci věznic jim v této práci poskytují všestrannou pomoc.“ A dále v článku 53: „Agenti z řad odsouzených vězňů, rozpracovávající obviněné ve vyšetřovacích věznicích, se tam ponechávají nejdéle jeden rok.“³³⁾ Uvedené zmínky potvrzují, že agenturně operativní rozpracování obviněných a souzených osob bylo téměř zcela v kompetenci vyšetřovatelů, operativci SNZ poskytovali pouze pomoc, spočívající zejména v zapůjčování tajných spolupracovníků-odsouzených pro potřeby vyšetřovatelů. Tento způsob byl praktikován s mírnými změnami po celé sledované období.

Až 23. 8. 1957 byl vydán RMV č. 124, čl. 133 – „Směrnice pro práci vyšetřovatelů a operativních pracovníků VB s agenturou ve vyšetřovacích věznicích – vydání“. Ve Směrnici je přímo uvedeno, že se jedná o první směrnici upravující danou problematiku a že v této činnosti dosud vládne nejednotnost: „Za účelem úplného a rychlého odhalování trestné činnosti pachatelů začali proto používat vyšetřovatelé a operativní pracovníci VB u vyšetřovanců agen-

turně operativní rozpracování ve VV i CPZ“ (tj. ve vyšetřovací věznici a celách předběžného zadržení).³⁴⁾ Podle citované formulace se zdá, že se příslušníci VB patrně rozhodli ve věznicích operativně pracovat sami od sebe a tuto skutečnost berou tímto nadřízené orgány na vědomí.

Uvedená směrnice byla zrušena rozkazem MV č. 65, čl. 66 ze dne 17. 6. 1959 „Směrnice pro práci s agenturou ve vyšetřovacích věznicích VB – vydání“. Agenturu u příslušné součásti VB měl nadále řídit náčelník vyšetřovacího odboru VB nebo jeho zástupce, jiný orgán jen se souhlasem náčelníka správy VB. Tajní spolupracovníci se mohli podle směrnice verbovat i z obviněných. K evidenci tajných spolupracovníků měl být u náčelníka vyšetřovacího odboru VB založen evidenční sešit; osobní svazek a svazek zpráv tajného spolupracovníka měl být veden u náčelníka vyšetřovacího odboru. Při předání spolupracovníka na jinou součást MV neměl být svazek zpráv předáván, ale po půl roce od ukončení spolupráce zničen. Osobní svazek měl být po ukončení spolupráce přes náčelníka vyšetřovací věznice zaslán I. odboru SNZ. Ovšem pokud byla spolupráce ukončena propuštěním tajného spolupracovníka na svobodu, měl být jeho osobní svazek zaslán statisticko-evidenčnímu oddělení správy VB k uložení do archivu.³⁵⁾

Dne 20. 2. 1965 vydal ministr vnitra Lubomír Štrougal rozkaz č. 7 s názvem „Směrnice pro práci s tajnými spolupracovníky ve vyšetřovacích věznicích Ministerstva vnitra – vydání“. V úvodu byla konstatována užitečnost využívání vězeňské agentury. Směrnice měly tuto činnost sjednotit a umožnit získávání poznatků důležitých pro vyšetřování trestné činnosti, které nebylo možno získat jinak. Tato norma byla určena pro pracovníky vyšetřování StB a VB, pro příslušníky SNZ z ní vyplývala povinnost důsledně spolupracovat s pracovníky vyšetřování při plnění vyplývajících úkolů. Rozkaz současně zrušil směrnice vydané pod čl. 66 RMV č. 65 ze dne 17. 6. 1959. V článku 2 směrnice jsou uvedeny úkoly práce s tajnými spolupracovníky:

„a) spolupůsobit k odhalení a objasnění veškeré trestné činnosti obviněného a jeho společníků, odhalení úkrytu zbraní, protistátních materiálů a věcí, jichž bylo k trestnému činu užito, nebo které byly trestným činem získány a zjištění věcí důležitých pro trestní řízení a pro náhradu škody způsobené trestným činem,

b) ověřit pravdivost výpovědi obviněného,

c) zjišťovat reakci obviněného na výslech, jeho postoj k vyšetřované trestné činnosti, charakterové vlastnosti, záliby, poměr k rodině a jiné okolnosti sloužící k stanovení správné taktiky vyšetřování,

d) zjišťovat svědky trestné činnosti, styky obviněného s osobami na svobodě, jichž lze využít např. k provádění agenturních kombinací na cele nebo pro operativní účely,

e) odhalovat případné záměry obviněného (přípravy k útěku, sebepoškození apod.), aby mohla být včas učiněna vhodná opatření.³⁶⁾

Ve Směrnících je definována pouze kategorie „tajný spolupracovník“. Tyto spolupracovníky vyšetřovatelé až na naprosté výjimky sami neverbovali, ale dožadáním si je zapůjčovali od SNZ, a to na dobu maximálně šesti měsíců. Řídící orgán (vyšetřovatel) spolu s náčelníkem věznice měli zajistit, aby byla tajnému spolupracovníkovi přiznána odměna jako odsouzenému, který byl zaměstnán při provozu věznice. Stálým řídicím orgánem zůstal operativec SNZ. Tajný spolupracovník musel být před příchodem na celu vyšetřovací věznice vybaven legendou, která byla zakládána do jeho spisového svazku. Měla zajistit důvěryhodnost spolupracovníka pro objekt akce, například měla zdůvodnit, proč byl spolupracovník eskortován od útvaru NZ, kde do té doby vykonával trest, proč je znovu vyšetřován a podobně. Na celu musel vstupovat vždy pod pravým jménem, nesměl být úkolován provokačním způsobem apod.

Směrnice obsahuje řadu dalších velmi zajímavých skutečností. V jejím duchu bylo postupováno i v letech sedmdesátých a osmdesátých, a proto je celý text publikován (vůbec poprvé) jako příloha č. 2 této práce.

Určitou zvláštností byla u SNZ již zmíněná kontrarozvědná činnost zaměřená na vlastní příslušníky, lze ji snad přirovnat k činnosti vojenské kontrarozvědky. Článkem 233 TRMV č. 225 ze dne 3. 12. 1954 – „Agenturně operativní obsluha příslušníků ostrahy a civilních zaměstnanců ve věznicích a NPT“ bylo její provádění zdůvodněno takto: „Za účelem zabránění proniknutí politiky nespolehlivých živelů mezi ostrahu a ostatní zaměstnance věznic a NPT a též za účelem včasného odhalení zrádčovské činnosti těch živelů, které se dostaly na práci do věznic a NPT [...]“. Zaměření vymezené v Organizačním statutu SNZ je v tajném rozkaze rozšířeno pouze o nepříliš jasný bod a), v němž se požaduje „včas odhalovat a zamezovat zrádčovskou činnost ze strany nepřátelských živelů, které se dostaly na práci do věznic a NPT.“ Agenturně operativní obsluhu měli provádět operativci přímo v příslušných věznicích, jejím cílem se však nesměli stát vedoucí funkcionáři a důstojníci věznic.³⁷⁾

Rozkazem MV č. 141, čl. 151 ze dne 27. 9. 1957 „AO obsluha příslušníků NZ a civilních zaměstnanců ve věznicích a NPT“ byl zrušen původní TRMV č. 225/1954. Zásadními změnami bylo předání úkolu rozpracovávat příslušníky NZ náčelníkům a operativním pracovníkům NZ při krajských správách MV, příkaz předkládat návrhy na verbování tajných spolupracovníků z řad důstojníků ke schválení náměstků MV a ke kontrole náčelníku SNZ a náčelníku příslušné krajské správy MV s tím omezením, že agenturně operativnímu rozpracování nepodléhají náčelníci útvarů NZ, jejich zástupci a operativní pracovníci. První uvedená změna byla možná způsobena osobními zábranami, které mohli mít operativci ve vězeňských zařízeních při špehování svých kolegů.³⁸⁾

Další směrnice upravující danou činnost – nařízení MV č. 15 z roku 1960 – ovšem opět stanovila, že operativní činnost mezi příslušníky NZ provádějí „pověření a operativní pracovníci věznic a NPT“. Vázací návrhy na pracovníky NZ, civilní osoby a členy Závodní stráže měli operativci předkládat ke schválení náčelníku SNZ.

Rozkazem ministra vnitra č. 34/1963, kterým byly vydány již zmíněné nové směrnice NZ-oper-I-1, byly rozkazy upravující operativní činnost zaměřenou na příslušníky a zaměstnance NZ bez náhrady zrušeny.

Rok 1965 proběhl v československém vězeňství ve znamení změn. V souladu s přijetím nového zákona o výkonu trestu odnětí svobody (č. 59 ze dne 1. 8. 1965) byla Správa nápravných zařízení MV zrušena. „K plnění úkolů vyplývajících z nového zákona o výkonu trestu odnětí svobody a úkolů spojených s výkonem vazby podle trestního řádu“ byla v rámci Ministerstva vnitra rozkazem MV č. 23 ze dne 15. 7. 1965 ke dni 1. 8. 1965 zřízena nová ozbrojená složka: Sbor nápravné výchovy (SNV).³⁹⁾ Byla podřízena ministru vnitra a byli do ní převedeni příslušníci SNB do té doby kmenově zařazení na Správě nápravných zařízení. Jejich postavení v rámci MV se nemělo lišit od postavení příslušníků SNB. Nejvyšším organizačním útvarem SNV se stala Správa nápravně výchovných ústavů a věznic Ministerstva vnitra, záhy však začal být používán název Správa sboru nápravné výchovy. Dosavadní útvary nápravných zařízení byly přejmenovány na nápravně výchovné ústavy MV a věznic MV. Velitelem Správy NVÚ zůstal osvědčený plk. O. Mejdr. Je zajímavé, že zákon č. 59/1965 Sb. platil se změnami až do konce roku 1999. Otázka operativy u SNV byla poté formálně upravena Rozkazem ministra vnitra Josefa Kudrny č. 24 ze 16. 7. 1965 s názvem „Agenturně operativní práce prováděná příslušníky SNV“.⁴⁰⁾

IV. Výsledky operativní činnosti u Správy nápravných zařízení a Sboru nápravné výchovy Ministerstva vnitra

Doposud jsme se věnovali téměř výhradně normám a organizaci zpravodajské činnosti ve vězeňských zařízeních teoreticky. Jak ale tato činnost vypadala konkrétně? Jaké měla výsledky? Snesla srovnání s operativou StB? Na tyto otázky se nyní pokusíme alespoň zčásti odpovědět.

O rozsahu operativní činnosti svědčí množství evidovaných tajných spolupracovníků. V roce 1968 bylo při předání vězeňství Ministerstvu spravedlnosti archivováno celkem 4538 svazků tajných spolupracovníků, agentů SNZ (resp. SNV) využívaných v letech 1952 až 1968.⁴¹⁾ V kategorii „rezident“ nebyli evidováni pravděpodobně žádní spolupracovníci, a pokud ano, byl jejich počet zanedbatelný.⁴²⁾ Celkový počet osob spadajících do kategorie neevidovaných spolupracovníků „prostředník“ (zavedené 1. 11. 1963 předpisem NZ-oper-I-1) nelze zjistit, je znám jen počet prostředníků ke dni 22. 7. 1965: 74 osob, z toho 12 v I. nápravně výchovné skupině (dále NVS), 29 osob v II. NVS a 31 osob v III. NVS, dále pak 2 prostředníci v NVÚ pro mladistvé.⁴³⁾

O stavu a výsledcích operativní činnosti ve vězeňství poloviny padesátých let svědčí také tajný rozkaz č. 37 vydaný ministrem vnitra Rudolfem Barákem dne 28. 6. 1956. Nese název „O nedostacích v agenturně operativní práci mezi vězni ve věznicích a nápravně pracovních táborech MV“ a jeho obsah je nekompromisně kritický.⁴⁴⁾ Obsahuje řadu konkrétních kritizovaných případů a naznačuje, že úroveň agenturně operativní činnosti u SNZ byla dosti nízká. Rozkaz nařizoval náčelníkům odborů nápravných zařízení krajských správ MV a náčelníkům NPT prověřit agenturní síť, vyřadit nekvalitní agenty a ukončit neperspektivní rozpracovávané případy. Operativci NZ měli být znovu proškoleni a v budoucnu mělo být při „verbovkách“ a odměňování agentury postupováno promyšleně a účelně. Celý text rozkazu je pro svoji výmluvnost uveden jako příloha č. 1. Je třeba ovšem dodat, že podobnými rozkazy připomínkoval ministr vnitra i operativní činnost Státní bezpečnosti: TRMV č. 192, čl. 194/1955 a RMV č. 39, čl. 45 ze dne 25. 3. 1957 „O nedostacích v agenturně operativní činnosti“, RMV č. 37 ze dne 22. 12. 1960 „O stavu agenturně operativní práce“.

Dalším zdrojem informací o stavu vězeňské operativy jsou zprávy Inspekce ministra vnitra, která se věnovala jak šetření konkrétních stížností a podnětů, tak i plánovaným prozkám činnosti jednotlivých součástí MV. Kritické rozkazy ministra vnitra ostatně čerpaly právě z výsledků takových kontrol.

Například pod č. j. IM-0015/60 byla v dubnu až květnu 1960 Inspekcí ministra vnitra prověřována činnost operativy v NPT Příbram (Bytíz a Vojna), Leopoldov, Plzeň-Bory, Ilava, Mírov, Valdice, Pardubice a ve Věznici č. 2 Praha-Pankrác.⁴⁵⁾ Závěrečná zpráva Inspekce hodnotila úroveň agenturní činnosti v NPT jako dobrou. Současně ale poukázala na obdobné nedostatky jako RMV č. 37 z roku 1956:

- Neexistuje systém vyhodnocování získaných informací.
- Byl shledán nedostatek vynalézavosti organizace schůzek s tajnými spolupracovníky: konají se převážně v kancelářích operativy a nejsou pro ně připraveny krycí legendy.
- Nevyužívá se rezidentů, jejichž použití by bylo vzhledem k malým schůzkovým možnostem výhodné.
- Osobní styk řídicích orgánů s agenturou se provádí průměrně jednou za měsíc, dále pak neosobně přes schránky umístěné v prostoru tábora. Všechny dopisy vhozené do schránek

procházejí ale cenzurou, která není zařazena v rámci operativy, ale u spisové služby, a proto tak hrozí dekonspirace spolupracovníků.

- Spolupracovníci jsou velmi zřídka prověřováni agenturou.
- Existuje spolupráce se „sdělovateli“, kteří nejsou vázáni a evidováni, a hrozí tak dekonspirace operativců i prozrazení způsobů činnosti operativy. Navíc se většinou jedná o osoby z kriminálního prostředí. Praxe spolupráce se „sdělovateli“ kromě toho odporuje směrnicím agenturně operativní činnosti a měla by být zakázána.
- Při využívání agentury z kriminálního prostředí existuje po propuštění na svobodu jen omezená spolupráce s Veřejnou bezpečností. Tento problém se jevil jako důležitý, protože vzhledem k propuštění relativně velkého počtu odsouzených za tzv. protistátní trestnou činnost po amnestii v květnu 1960 se skladba vězňů změnila „ve prospěch“ osob odsouzených za kriminální trestnou činnost, a dosavadní zaměření operativy na „státněbezpečnostní“ problematiku se tím pádem mělo rovněž posunout směrem k problematice kriminální trestné činnosti.
- Přetrvává nejednotnost evidence a postupu při rozpracovávání (pravděpodobně nebyly po každé vypracovávány ani záznamy o průběhu schůzek).⁴⁶⁾

Ze zprávy Inspekce ministra vnitra vyplývá, že operativci byli vytíženi byrokratickou agendou – psaním „svodek“. V daném období psali pro SNZ týdenní svodky o situaci v NPT a reakcích odsouzených na politické události, měsíčně pak zprávy o stavu agentury a nepravdivé zprávy o mimořádných událostech. Dále zasílali na SNZ půlroční a roční zprávy o stavu agentury.

V prověřovaných vězeňských zařízeních byl zařazen v operativních skupinách následující počet příslušníků SNZ:⁴⁷⁾

	Operativců	Vyšetřovatelů	Agentů	Sdělovatelů
Leopoldov	4	1	25	-
Plzeň-Bory	3	1	23	21
Mírov	3	-	13	-
Příbram-Bytíz	4	1	54	-
Valdice	5	1	41	-
Praha-Pankrác	8	-	74	-
Příbram-Vojna	4	-	43	-
Pardubice	3	-	18	-

Konkrétní výsledky AOP popisuje inspekční zpráva např. u NPT Plzeň, kde byly v jednom případě získány poznatky o zatajených cennostech a o způsobu provádění špionáže zasíláním mikrofilmů do Rakouska přes mrtvé schránky (akce ANTOŠ). Dalšími případy bylo odhalení zatajených cenností a peněžních vkladů, a to ve spolupráci s I. správou MV, tj. s rozvědkou StB (akce DVOŘÁK), nebo akce, při níž byly zjištěny poznatky o pokračující špionážní činnosti ve prospěch Vatikánu (akce SALESIÁN). „Ve všech shora uvedených ak-

cích jsou používány kombinace, na základě kterých byli spolupracovníci napojeni do těchto případů vysazení za účelem navázání spojení s příbuznými nebo společníky rozpracovávaných objektů. Kombinace byly prováděny za spolupráce zainteresovaných složek MV a byly v nich dosaženy dobré výsledky.⁴⁸⁾ Citát naznačuje jak fungující provázanost složek MV, tak i praxi provádění „podstav“ (tzn. záměrné napojení agentů na vytipované osoby, v tomto případě příbuzné odsouzených) a různých provokací.

Podle oficiálních údajů SNV se za období šedesátých let změnil poměr rozpracovávaných akcí. Proti protistátním vězňům bylo zaměřeno 113 akcí, proti vězňům kriminálního charakteru cca 300 až 500 akcí.⁴⁹⁾ O změně zaměření agenturně operativní práce svědčí i dochované operativní svodky SNV. Ve svodce za září 1965 se u 41 odsouzených uvádí aktivní příprava k útěku, v 35 případech „nedovolené styky“ s civilními zaměstnanci (získání nej-různějších věcí z civilního prostředí, udržování necenzurovaného písemného styku s příbuznými apod.) a 12 jiných rozpracovávaných akcí (např. případy sabotáží, násilných trestných činů v době výkonu trestu a odhalování hospodářských i násilných trestných činů spáchaných před odsouzením). Pouze dvě akce měly „státněbezpečnostní“ zaměření: případ údajné špionáže Holand'ana Jana van der Ploega a rozpracování odsouzeného Jaroslava Cuhry pro aktivní podíl na pokračující činnosti ilegální Křesťanskodemokratické strany.⁵⁰⁾

Nejvíce o skutečném průběhu operativního rozpracování vypovídají vlastní operativní svazky, i když je třeba mít na paměti, že představují pouze dílčí pohled. Jako ukázkou konkrétního rozpracování ve výkonu trestu uveďme stručně dva svazky.

Prvním je osobní svazek registrační číslo 00052, krycí jméno DANĚK, vedený na kněze Felixe M. Davídka (v pozdější době znám jako tajně vysvěcený biskup a aktivista podzemní římskokatolické církve). Davídek (odsouzen na 24 let za tzv. velezradu) byl rozpracován v průběhu svého věznění v NPT Mírov v době od října 1953 do 13. 10. 1955. Jeho rozpracování bylo zahájeno na základě podezření, že narušuje pracovní morálku spoluvězňů, pořádá přednášky, zpovídá a slouží mše. Byl agenturně obsazen agentem r. č. 107, krycí jméno JINDRA, který předával svému řídicímu orgánu informace o projevech Davídka a dalších vězňů, o jejich reakcích na politické události a činnost ve vězení. V rámci opatření byl Davídek spolu s dalšími aktivními kněžími přemístěn na izolační celu. Rozpracování bylo ukončeno na základě zjištění, že se Davídek v jeho průběhu nedopustil žádné trestné činnosti, s odůvodněním operativce staršiny Josefa Tilla: „V průběhu rozpracování nebyla shledána činnost, která by podléhala odsouzení. Jmenovaný bude i nadále agenturně sledován. Izolovat jmenovaného a podobné živly na základě agenturních zpráv není možno, poněvadž to nejde legálně zdůvodnit a na návrh prokurátora byla rovněž izolace rozpuštěna.“⁵¹⁾

Druhým příkladem je operativní svazek pocházející z 60. let. Dne 3. 7. 1967 byl operativním oddělením útvaru SNV Valdice založen osobní svazek registrační číslo 9080, krycí jméno ADVOKÁT, na osobu Vlastimil Jenyš (odsouzen v roce 1962 v návaznosti na proces s ministrem vnitra Rudolfem Barákem na 10 let odnětí svobody). Svazek obsahuje zprávy již z roku 1962, kdy Jenyš přišel do NPT Plzeň-Bory, do svého prvního místa výkonu trestu. Podle návrhu npor. Václava Kasala a npor. Josefa Běhouňka ze dne 7. 5. 1962 byla hned zpočátku provedena opatření k jeho kontrole: na Jenyše byl zaměřen agent SLÁVA, r. č. 850 (býv. příslušník MV, jež se s Jenyšem letmo znal), a to jak na pracoviště „šaton“, tak i na celu. K další kontrole byl využíván i agent KVIDO, r. č. 8063, dále bylo na pracovišti zařazeno 6 civilních zaměstnanců, z nichž dva byli spolupracovníky KS MV Plzeň a dostali rovněž úkol sledovat Jenyšovo chování. Případné přesuny a eskorty byly blokovány povolením I. odboru SNZ, byla zavedena přísná kontrola korespondence, povolené jen s nejbližšími příbuznými. Zajímavé poznatky z korespondence měly být zasílány formou fotokopií dopisů na I. odbor SNZ. Návštěvy

měly být kontrolovány až do odvolání „úkonem 103“ – odposlechem. Každý týden měli operativci útvaru zasílat na I. odbor SNZ svodku o Jenyšově chování, výpisy ze zpráv, dopisů apod. Po přesunu do Valdic v lednu 1964 rozpracování dále pokračovalo až do 7. 5. 1968, kdy byl svazek ADVOKÁT uložen do archivu. V průběhu intenzivního rozpracování bylo zjištěno pouze to, že Jenyš poskytoval spoluodsouzeným nezištně právní pomoc, přesto se ale nedopustil trestné činnosti.⁵²⁾

Příkladem je možno krátce přiblížit také spolupráci agentů ve vězeňských táborech v Jáchymově, a to podle údajů z osobního svazku agenta s krycím jménem VOLODA, r. č. 10427, vedeného na osobu V. H. (nar. 1920, odsouzen Krajským soudem Praha pro trestný čin velezrady a vyzvědačství k 10 letům odnětí svobody). Jak vyplývá z obsahu svazku, byl V. H. dne 8. září 1955 získán jako informátor se zaměřením na problematiku „rozpracování odsouzených provádějících nedovolené styky na pracovišti“. V době vázání byl zařazen ve výkonu trestu na NPT Mariánská. Informátor měl zprávy předávat do schránky umístěné na budově velitelství. Spolupráci po krátké době odmítl, zprávy nepodal žádné, operativní kontrolou bylo zjištěno, že přes civilního zaměstnance posílá dopisy své přítelkyni na svobodě. Tomuto civilnímu zaměstnanci byla obstarána pošta, při následném výslechu H. „vše doznal a prohlásil, že chce svůj přestupek napravit spoluprací“. Byl úkolován k odsouzenému Š. (odsouzen za rozšiřování letáků), kterého zpracoval tak, že Š. sám přišel sdělit veškeré okolnosti své zatím zatajené tzv. trestné činnosti a oznámit další osoby, dosud se nacházející na svobodě. Dne 13. 3. 1957 byl V. H. převeden do kategorie „agent“, r. č. V-372. Spolupráce byla ukončena (pro nezáměr spolupracovníka, svazek byl uložen 20. ledna 1958). Později – v roce 1966 – byla sice na svobodě obnovena, ale bez hodnotných výsledků byla již definitivně ukončena v r. 1968.⁵³⁾

Okolnosti verbování agentů ve vyšetřovacích věznicích byly zvláště počátkem padesátých let přímočaré. Svědčí o tom i případ M. H. (nar. 1921), který byl jako zahraniční agent--chodec zadržen 8. 2. 1950 při jedné ze svých cest přes státní hranici do SRN. V průběhu vyšetřování na krajském velitelství StB České Budějovice udal činnost 69 osob, v důsledku čehož byla jedna osoba při zatýkání zastřelena, jedna spáchala sebevraždu na svobodě a jedna ve vazbě. Ve zdůvodnění své žádosti ze dne 1. 8. 1950 o vyjmutí M. H. z procesu se skupinou „Lutovský a spol.“ uvedl krajský velitel StB v Českých Budějovicích mjr. Antonín Nový: „Doznal při výpovědi celou svoji trestnou činnost a snažil se nejen objasniti činnost všech osob zapojených do skupiny, ale usvědčit a odhalit i trestnou činnost některých osob, o nichž se dozvěděl z vyprávění uprchlíků v Německu, což se mu podařilo. Usvědčil i vlastní sourozence a nejbližší příbuzné, kteří jsou ve vazbě. [...] Snažil se svou trestnou činnost nějakým způsobem odčinit, a proto byl použit ke spolupráci v několika případech ve věznicích. Výsledky jeho práce, která byla kontrolována, byly překvapující, odhalil činnost jednotlivců i skupin ve velmi komplikovaných případech. Poukázal dokonce na nepřístojné chování jednoho z orgánů StB, který byl ihned zatčen, takže došlo v zárodku k překažení činnosti. Nyní jest použit ve velmi důležitém případě a jeho práce ve věznicích přináší velké úspěchy. [...] Pro tyto jeho vlastnosti má zdejší velitelství v úmyslu navrhnouti H. pro spolupráci nadřazeným složkám.“ M. H. byl skutečně souzen ve zvláštním procesu, byl odsouzen nejprve na 25 let, po odvolání prokurátora pak na doživotí.⁵⁴⁾

V současné době by bylo velmi pracné a obtížné zrekonstruovat agenturní síť i počet svazků a výsledky operativního rozpracování ve vězeňských zařízeních z období před rokem 1969. Svazky byly evidovány v registrech svazků krajských i centrálních správ MV mezi tisíci dalších. Registry svazků správ, jež jsou pro tuto problematiku klíčové – krajské správy MV Karlovy Vary a především správy MV Jáchymov (zrušena v r. 1960, respektive 1959), se nedochovaly vůbec. Do operativních svazků vedených ve vězeňských zařízeních mohou ve smys-

lu zákona č. 140/1996 Sb. o zpřístupnění svazků vzniklých činnostmi bývalé StB nahlédnout pouze tzv. oprávněné osoby.

V. Zrušení operativy Sboru nápravné výchovy v roce 1968

Během krátkého politického uvolnění roku 1968 se stala minulost čs. komunistického vězeňství terčem ostré kritiky ve sdělovacích prostředcích i tématem řady stížností a podnětů k trestnímu stíhání, podávaných oběťmi represí z řad propuštěných vězňů. Vlna zájmu – i když zaměřená pochopitelně především do minulosti – našla odezvu i v oficiální politice KSČ. Návrh akčního plánu MV vycházející z akčního programu KSČ uložil ministru vnitra „odstranit přílišnou koncentraci moci soustředěné v minulosti v MV“ a stanovil mimo jiné „převést do působnosti Ministerstva spravedlnosti správu NVÚ a vyšetřovacích věznic a v této souvislosti mu též předat i řízení SNV.“⁵⁵⁾ Do jinak obecně formulované části návrhu věnované vězeňství se dostala dokonce i přímá zmínka o operativě SNV: „Nezbytným předpokladem pro jednání této (delimitační) komise je zrušení dosavadního systému AOP prováděné příslušníky SNV v NVÚ a věznicích. [Poznámka:] Napříště bude věcí příslušných součástí StB a VB, aby si případné operativní zájmy ve vyšetřovacích věznicích zajišťovaly vlastními prostředky, zpravidla v nutné součinnosti s vedením věznice.“⁵⁶⁾ Poslední věta vybízí ovšem k otázce, jakých agentů mohla StB a VB ale v budoucnu ve věznicích používat, když podle návrhu neměla SNV již v budoucnu disponovat žádnými agenty?

Změna vytyčená akčním programem KSČ byla realizována k 1. 1. 1969, kdy bylo vězeňství vyňato z rezortu Ministerstva spravedlnosti ČSSR, rozděleno (v souvislosti s federalizací státu) a převedeno do správy nových republikových ministerstev spravedlnosti. Pod ministerstva spravedlnosti byl jako celek převeden i Sbor nápravné výchovy. Stojí za zaznamenání, že toto „ovoce pražského jara“ jako jedno z mála přetrvalo normalizaci a vydrželo až do dnešních dnů, přestože již v roce 1969 počítali mnozí příslušníci SNV, že přesun vězeňství k Ministerstvu spravedlnosti je pouze krátkou epizodou. Tento akt nelze jistě přeceňovat jako krok k humanizaci vězeňství a dodržování zákonů v rámci celého systému komunistického represivního aparátu, na jehož sehranost neměl asi velký vliv. Pro námi sledovanou problematiku však význam měl.

Dne 13. 12. 1968 vydal náměstek ministra vnitra plk. dr. Jaroslav Rybář rozkaz MV č. 84, kterým bylo v souladu s akčním plánem MV s okamžitou platností zrušeno provádění operativní činnosti v NVÚ, a to v souvislosti s převedením SNV do rezortu Ministerstva spravedlnosti.⁵⁷⁾ Podle některých zdrojů měla být na nátlak veřejnosti a generální prokuratury AOP v NVÚ fakticky ukončena již v červenci či srpnu 1968. Rozkazem pozbyla platnosti směrnice NZ-oper-I-1 a současně i RMV 24/1965 (Agenturně operativní práce prováděná příslušníky SNV). Rozkaz ukládal náčelníku SNV provést opatření k zrušení agenturně operativní práce prováděné SNV v NVÚ a náčelníku hlavní správy StB zajistit k 31. 12. 1968 archivaci operativních materiálů zrušené agendy útvarů SNV.

Tento krok byl pravděpodobně vyvolán obavou MV, že jedno z odvětví operativní činnosti, budované do té doby jako součást systému napojeného na StB, by bez kontroly MV řídili příslušníci jiného rezortu. Rozkaz nemluví o operativní činnosti prováděné ve vyšetřovacích věznicích StB a VB, kterou – tak jak stanovily zásady akčního plánu MV – měly tyto složky zajišťovat výlučně vlastními prostředky v nutné součinnosti s vedením vyšetřovacích věznic.

Mohlo by se zdát, že rozkaz č. 84 spolu s převedením vězeňství do jiného rezortu znamenal konec operativy ve vězeňských zařízeních. Ovšem již 17. 12. 1968, tedy čtyři dny po vydání RMV 84/1968, vydal náčelník SNV (v zastoupení plk. Jaroslav Pufka) RSNV č. 10

„Prozatímní pokyny k zajišťování vnitřní obrany útvarů SNV“.⁵⁸⁾ Bylo jím stanoveno, že pracovníci vnitřní ochrany útvarů SNV se budou zaměřovat na odhalování a předcházení trestné činnosti u osob ve výkonu trestu, zejména na:

- zjišťování příprav k útěku z útvarů NVÚ,
- odhalování připravovaných útoků na příslušníky SNV,
- odhalování iniciátorů vzpour a nedovolených styků odsouzených s civilními zaměstnanci,
- předcházení použití násilí,
- odhalování majetkové trestné činnosti,
- případy úmyslného sebepoškozování,
- případy sabotáže.

K zajišťování těchto úkolů a přehledu o situaci mezi vězni měli pracovníci vnitřní ochrany získávat informace také od odsouzených a též od civilních zaměstnanců formou pohovorů, písemné záznamy z nich pak měli předávat náčelníkovi útvaru k provedení odpovídajících opatření. Projevil-li odsouzený zájem o utajení svého styku s příslušníkem vnitřní ochrany, muselo být jeho přání respektováno. Pokud měly předané informace význam pro zabránění trestné činnosti, mohl být neformální informátor-odsouzený odměněn podle vězeňského řádu. Vnitřní ochrana měla měsíčně pořizovat zprávu pro náčelníka a pro správu SNV, zejména s informacemi o všeobecné situaci, náladě mezi odsouzenými a o eventuálních konkrétních projevech trestné činnosti.

Přes zmírňující účinek tohoto rozkazu zůstává faktem, že I. odbor SNV byl skutečně k 31. 12. 1968 zrušen a jeho příslušníci byli převedeni k součástem federálního či republikových ministerstev vnitra, nebo k jiným součástem SNV. Podle hodnocení operativce SNV kpt. Miloše Kratochvíla z r. 1979 znamenalo zrušení agenturně operativní práce ve výkonu trestu a převedení vězeňství do rezortu Ministerstva spravedlnosti prakticky katastrofu. Došlo k zhroucení agenturní sítě, operativní materiály byly rozptýleny k různým součástem MV (tehdy bylo Ministerstvu vnitra předáno 4538 osobních svazků tajných spolupracovníků SNV), kontinuita práce a osobní kontakty operativců v rámci MV byly přerušeny. Vnitřní ochrana SNV nemohla využívat operativní techniku, lustrvat v evidencích MV a byla odkázána pouze na jeden prostředek: vlastní tajné spolupracovníky. Skončila spolupráce s operativními součástmi MV při vzájemném předávání osvědčených tajných spolupracovníků při jejich odchodu z výkonu trestu nebo naopak při nástupu výkonu trestu. Vnitřní ochrana SNV byla odříznuta od přístupu k informacím a od zkušeností StB z oblasti metodiky a nových poznatků.⁵⁹⁾

VI. Pomalá obnova AOP – léta normalizační

Tak zvaná normalizace na počátku sedmdesátých let znamenala pro SNV mimo jiné zahájení obnovy ochromené agenturně operativní činnosti.

Počátkem sedmdesátých let se určitým organizačním nástupcem I. odboru SNV a operativních oddělení NVÚ staly odbor ochrany správy SNV a oddělení ochrany útvarů SNV. Dle článku 15, odst. 3 a 4 organizačního řádu SNV z r. 1974 zabezpečovaly tyto složky v SNV plnění zvláštních úkolů a vnitřní ochranu v NVÚ zejména zjišťováním příprav útěků, vzpour a jiné nezákonné a nedovolené činnosti odsouzených. Operativní oddělení bylo tedy v tomto období pouze součástí odboru ochrany SNV, který se dále zabýval otázkami střežení objektů útvarů SNV, eskort vězňů apod.⁶⁰⁾

Důležitost přikládána operativě byla dnem 30. 6. 1978 zvýrazněna zřízením samostatného oddělení vnitřní ochrany správy SNV (SOVO) rozkazem č. 8 ministra spravedlnosti ČSR JUDr. Jana Němce. Oddělení bylo řízeno přímo náčelníkem správy SNV a sloužilo k plnění následujících úkolů:

- „a) zabezpečuje v souladu s právními předpisy a rozkazy vnitřní ochranu v nápravně výchovných ústavech [...],
- b) určuje zásadní linii pro vnitřní ochranu v SNV a zabezpečuje její plnění s cílem zajistit bezpečnost střežených objektů SNV, odhalovat a dokumentovat trestnou a jinou nedovolenou činnost odsouzených,
- c) řídí a kontroluje činnost příslušníků SNV pověřených úkoly orgánů činných v trestním řízení,
- d) organizuje systematickou a cílevědomou osobní pomoc a výchovu pracovníků vnitřní ochrany; provádí prověrky úrovně práce vnitřní ochrany v jednotlivých NVÚ,
- e) stanoví podle diferenciací, počtu odsouzených a charakteru výroby zaměření vnitřní ochrany v jednotlivých NVÚ,
- f) spolupracuje při plnění svých úkolů s příslušnými orgány MV, prokuratury, soudů a s příslušnými odbory správy SNV,
- g) zpracovává pravidelně rozbor operativní situace ve střežených objektech SNV pro potřeby vyšších služebních a stranických orgánů,
- h) zabezpečuje v souladu s příslušnými dohodami splnění oprávněných požadavků součástí MV,
- ch) dbá na přísné utajení metod a forem práce, jakož i používaných prostředků před všemi nepovolnými osobami,
- i) spolupodílí se na řízení nebo přímo řídí akce důležité pro zajištění bezpečnosti střežených objektů SNV nebo prováděné v součinnosti s orgány součástí MV.⁶¹⁾

A konečně rozkazem č. 11 ministra spravedlnosti JUDr. Kašpara ze dne 16. 12. 1983 bylo samostatné oddělení vnitřní ochrany správy SNV změněno na odbor.⁶²⁾ Tato změna znamenala především zvýšení pravomoci náčelníka odboru (jehož nyní jmenoval a odvolával ministr spravedlnosti). V zaměření činnosti vnitřní ochrany nenastalo žádné podstatné rozšíření.

Osamostatnění vnitřní ochrany v roce 1978 znamenalo mimo jiné zvýšení počtu tabulkových míst. SOVO mělo v sedmdesátých letech 5 pracovníků, na jednotlivých útvech SNV pak působilo 83 operativců, rozmístěných takto:

NVÚ	Počet operativců	NVÚ	Počet operativců
Bělušice	3	Pardubice	2

Heřmanice	3	Plzeň	7
Horní Slavkov	2	Příbram	6
Hradec Králové	1	Rýnovice	3
Libkovice	1	Říčany	1
Litoměřice	2	Stráž pod Ralskem	2
Minkovice	4	Valdice	8
Mírov	4	Věznice č. 1 Praha	1
Mladá Boleslav	5	Věznice č. 2 Praha	8
Nové Sedlo	2	Vinařice	5
Opava	2	Všehrady	1
Oráčov	1	Žacléř	2
Ostrov	7		

Pro zajímavost: pokud by se tito zpravodajci drželi svých původních profesí, dokázali by zajistit například chod malého podniku. V jejich řadách totiž bylo 13 dělníků, 9 zámečnicků, 7 strojních zámečnicků, 7 soustružníků, 4 pomocní dělníci, 4 slévači, 3 technici, 3 kováři, 3 zedníci, 2 horníci, 2 obchodní příručí, 2 montéři, 2 holiči, seřizovač, umělecký zámečnick, prodavač, zemědělský technik, keramik, truhlář, instalatér, hutník, obuvník, sklář, svářeč, čalouník, vrtař, konstruktér, brusič skla, cukrář, tesař, traktorista, zubní laborant, chemik, plánovač, mechanik, zemědělský dělník a lesník (u 4 nebyla profese zjištěna).⁶³⁾

V roce 1989 měl odbor vnitřní ochrany 8 tabulkových míst a jeho organizační struktura vypadala takto:

- náčelník
- zástupce náčelníka
- sekretářka
- 1 analytik
- 1 vyhledavatel
- 2 referenti pro řízení operativní práce ve výkonu trestu
- 1 referent pro řízení operativní práce ve vazbě.⁶⁴⁾

Za pozornost stojí otázka prováděcích předpisů pro agenturně operativní činnost v rámci SNV. Dlouhou dobu zůstal jedinou „směrnici“ RSNV 10/1968 a do roku 1986 bylo tiše postupováno podle starých směrnic Ministerstva vnitra NZ-oper-I-1 z roku 1963, přestože oficiálně nebyla jejich platnost v rezortu Ministerstva spravedlnosti potvrzena. V roce 1986 byl po zhruba ročních diskusích pracovníků vnitřní ochrany obou republikových ministerstev a konzultantů z Vysoké školy SNB vytvořen rozsáhlý dokument (45 stran) s názvem „Základní zásady činnosti vnitřní ochrany ve Sboru nápravné výchovy ČSR“, vydaný nikoliv jako RSNV, ale pouze jako součást závěrů porady pod č. j. SSNV-00276/350-86. Dokument je zajímavý doslovným použitím celé řady pasáží z NZ-oper-I-1 z roku 1963. Úkoly agenturně operativní

činnosti u SNV se oproti předcházejícím období podstatně nezměnily, překvapivě se však objevily části věnované metodice používání „kompromateriálů“ při získávání tajných spolupracovníků.⁶⁵⁾

V SNV existovaly tři kategorie evidovaných spolupracovníků: agent, důvěrník a rezident. Definice úkolů agenta a rezidenta se nelišila od směrnice NZ-oper-I-1 z roku 1963 (viz kapitola III.), kategorie důvěrník byla zavedena nově. V kategorii agent bylo od 10. 6. 1974 do 13. 11. 1989 na SNV evidováno 1602 osob, v kategorii důvěrník 2699 osob. V kategorii rezident pravděpodobně nebyl u SNV až do roku 1989 registrován žádný spolupracovník. V SNV byl dále využíván nezjištěný počet příslušníků SNV v neevidované kategorii prostředník, a to k zajišťování spojení tajného spolupracovníka s řídicím orgánem, pokud existovaly překážky pro jejich osobní styk.⁶⁶⁾

Vývoj stavu spolupracovníků SNV alespoň za část sledovaného období v kategoriích agent a důvěrník ukazuje následující tabulka.⁶⁷⁾

Rok	Agenti	Důvěrníci	Stav odsouzených
1977	341	100	22.666
1978	345	146	22.170
1979	351	173	22.846
1980	277	207	22.627
1981	251	283	21.516
1982	274	292	23.122
1983	291	332	23.860
1984	273	373	25.070
1985	244	340	25.506
1986	277	384	23.419
1987	274	430	25.212
1988	?	?	25.243
1989	236	380	?

Styk se spolupracovníky probíhal v přidělených kancelářích vnitřní ochrany a v tzv. propůjčených místnostech: v kancelářích jiných složek SNV, skladech apod.

Tajní spolupracovníci mohli být jednorázově finančně odměňováni, příslušníci vnitřní ochrany disponovali zvláštním fondem k pohoštění při schůzkách. Například v roce 1989 činila tato částka 130.000 Kčs pro celý odbor vnitřní ochrany. Z toho nejvyšší položka, 100.000 Kčs, byla rozdělena mezi jednotlivé útvary SNV (průměr 13,50 Kčs na jednoho tajného spolupracovníka za měsíc), 25.000 Kčs bylo z fondu vnitřní ochrany poskytováno z konspiračních důvodů na krytí nákladů výkonů trestu smrti, zbytek pak sloužil jako zvláštní rezerva, například pro výdaje při eskortách cizinců.⁶⁸⁾

Zpravodajskou techniku pro odposlech či skryté filmování používala správa vyšetřování StB v rámci všech objektů SNV podle dosavadních zjištění téměř výhradně ve vazebních věznicích. Technika přidělená odboru vnitřní ochrany se skládala pouze z tří diktafonů rakouské výroby (Assmann Memocord K-72), dvou čs. magnetofonů a jednoho fotoaparátu s příslušenstvím. Deseti největším NVÚ byly ke kontrole pošty přiděleny východoněmecké přístroje pro čtení tajnopisu na principu ultrafialového záření, zapůjčené Sboru nápravné výchovy VI. správou SNB.⁶⁹⁾

V období od května do července 1974 byly na všechny útvary SNV založeny objektové svazky (na věznici Hradec Králové byl svazek založen až 1. 12. 1976). Jednalo se celkem o 29 objektových svazků, u některých byly postupně zakládány podsvazky na jednotlivá pracoviště.⁷⁰⁾

Ve výkonu trestu odnětí svobody byla ve svazcích označovaných obdobně jako u StB („PO svazky“ – prověřované osoby a „S svazky“ – signální) rozpracována řada osob, celkem se jednalo o 239 svazků. Z politických vězňů osmdesátých let byli rozpracováni:⁷¹⁾

Jméno	Svazek	Od – do	NVÚ
Rudolf Battěk	PO „Rudolf“	1982–1985	Opava
Václav Benda	PO „Básník“	1980–1982	Heřmanice
Petr Cibulka	PO „Plzeň“	1980–1981	Mínkovice
Zbyněk Čerovský	PO „Letec“	1982–1983	Plzeň
Jiří Dienstbier	PO „Novinář“	1980–1982	Heřmanice
Jiří Gruntorád	PO „Signatář“	1982–1984	Valdice
Petr Hauptman	PO „Celník“	1987–?	NVÚ č. 2 Liberec
Václav Havel	PO „Spisovatel“	1980–1984	Heřmanice
Walter Kania	PO „Chartista II“	1981–?	Ostrov
František Stárek	PO „Kamelot“	1989	Horní Slavkov
Petr Uhl	PO „Vons“	1980–?	Vinařice
Otakar Veverka	PO „Zub“	1989	Vinařice
Jiří Wolf	PO „Norsko“	1980–1981	Valdice

Součinnostní vztahy se složkami Ministerstva vnitra byly upraveny rozkazem náčelníka správy SNV ČSR č. 9 ze dne 27. 3. 1985, kterým byla vydána „Dohoda mezi správou SNV MS ČSR a správou kriminální služby VB MV ČSR o zásadách spolupráce v boji proti trestné činnosti“. Dohoda podrobně stanovovala postup spolupráce kriminální služby VB a VO SNV při odhalování a objasňování „závažné a sériově páchané trestné činnosti“. Šlo o soustavné využívání vlastních informačních zdrojů a vzájemné předávání informací, zejména informací o ilegálním spojení odsouzených s osobami na svobodě a o přípravách útěků, dále se jednalo o zajišťování agenturního rozpracovávání osob ve vazbě i při výkonu trestu odnětí svobody a o vzájemné předávání vhodných tajných spolupracovníků (v textu uváděno „operativních prostředků“) při jejich nástupu či ukončení výkonu trestu odnětí svobody.⁷²⁾

Dále byl dne 20. 3. 1972 vydán pokyn náčelníka HSV StB FMV a náčelníka FS VB týkající se součinnosti při zapůjčování agentů SNV pro potřeby vyšetřování. O tomto pokynu bude ještě řeč.

Žádná další součinnostní dohoda s MV a výslovně ani s StB nebyla v letech 1969 až 1989 uzavřena. Požadavky všech složek MV byly nicméně plněny vnitřní ochranou SNV velmi iniciativně, a to v následujících oblastech:

- rozpracovávání i zapůjčování agentů pro akce II. správy SNB, kde byl zájem především o osoby odsouzené podle § 105 tr. zák. – vyzvědačství,
- ojedinělé rozpracování vězňených vojáků pro III. správu SNB,
- spolupráce s Veřejnou bezpečností, konkrétně s I. a II. odborem HS VB MV ČSR, správou vyšetřování VB MV ČSR a FKÚ FS VB ČSSR – jednalo se o běžné a velmi intenzivní styky při zapůjčování agentů, celostátních pátráních, rozpracovávání osob ve výkonu trestu a předávání tajných spolupracovníků,
- spolupráce s VI. správou SNB (zapůjčení přístrojů pro čtení tajnopisu),
- spolupráce se správou vyšetřování StB (zapůjčování tajných spolupracovníků).

Spolupráce se složkami MV spočívala zejména v iniciativním předávání všech poznatků o zamlčené či připravované trestné činnosti odsouzených, které byly od agentů či důvěrníků získány bez zvláštního vyžádání složek MV. Podle dostupných údajů to představovalo např. v roce 1978 762 informací (75 % kriminálního charakteru), v roce 1988 pak 2728 informací (2401 bylo předáno VB, 283 StB a 44 jiným organizacím).

Dožádání o součinnost při rozpracování formou zapůjčení tajných spolupracovníků se týkalo jednak osob ve výkonu trestu odnětí svobody, jednak osob teprve obviněných (ve vazebních věznicích). Podle dožádání součástí SNB se např. v roce 1989 jednalo o 67 osob ve výkonu trestu (všechny pro VB) a celých 520 dožádání o rozpracování obviněných (bude podrobně rozebráno dále). Na základě dožádání SNB se vnitřní ochrana údajně v rámci svých pravomocí podílela i na celostátních pátráních.

V rozporu s dohodou mezi SNV a VB ze dne 27. 3. 1985 nebyli podle zjištěných informací tajní spolupracovníci VB při nástupu výkonu trestu nikdy předáváni Sboru nápravné výchovy. Naopak při propuštění vězňů nabízel SNV Veřejné bezpečnosti všechny své spolupracovníky, kteří projevíli o spolupráci na svobodě zájem. Například v roce 1985 to byli čtyři agenti, v roce 1988 jeden a v roce 1989 pět agentů, všichni odsouzeni za kriminální trestné činy.

Další spolupráce spočívala ve vysílání příslušníků SNV do školicích zařízení MV, konkrétně do Vzdělávacího institutu VB MV ČSR Veltrusy na studijní směr obecná kriminalita.

Obdobně jako před rokem 1968 byly výsledky činnosti vnitřní ochrany shromažďovány do operativních svodek, které byly postupovány ministru spravedlnosti a příslušnému oddělení ÚV KSČ. Svodky byly věnovány těmto otázkám: obecně názory a postoje odsouzených k vnitropolitickým a mezinárodním událostem (zaměřeno především na projevy prominentních osob), situace v NVÚ obecně, stručné zhodnocení dosažených výsledků a nejzajímavější poznatky z rozpracovávaných případů.⁷³⁾

Určitou trhlinu v zjednodušené představě o jednoduše systému represivního aparátu představují na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let opakované marné snahy federálního ministra vnitra Jaromíra Obziny o získání kontroly nad operativní činností v NVÚ, eventuálně o její převzetí. V zásadě se jednalo o snahu začlenit do SNV kádrové příslušníky SNB, kteří by

pro potřeby MV prováděli agenturně operativní činnost ve výkonu trestu odnětí svobody. Dne 13. 12. 1980 zaslal Jaromír Obzina ministru spravedlnosti ČSR JUDr. Janu Němcovi k vyjádření návrh dokumentu „Návrh na obnovení agenturně operativní práce v místech výkonu trestu odnětí svobody orgány SNB“ spolu s návrhem dohody o součinnosti při provádění AOP v místech výkonu trestu odnětí svobody. Návrhy měla schválit Rada obrany státu. Objevují se v nich tvrzení, že od převedení vězeňství pod MS v r. 1969 do doby podání návrhu nebyla obnovena agenturně operativní činnost, existence operativy SNV je zcela ignorována či bagatelizována. Toto přehlížení a současně i snaha o proniknutí do SNV vyvolávaly ostré reakce ministra spravedlnosti Jana Němce a k žádné dohodě v tomto směru nedošlo.⁷⁴⁾

Asi nejzajímavější a nejvíce sledovanou formou činnosti agentů vnitřní ochrany SNV tvořilo i v sedmdesátých a osmdesátých letech jejich zapůjčování do akcí vyšetřovacích součástí StB i VB. Obnovování přerušené kontinuity AOP ve vyšetřovacích věznicích bylo zahájeno již v červenci roku 1970, kdy byl Sbor nápravné výchovy požádán náčelníkem správy vyšetřování StB pro ČSR o zapůjčení několika tajných spolupracovníků pro nasazení ve vyšetřovací věznici MV v Praze-Ruzyni. Ačkoli spolupráce StB a SNV nebyla, jak již bylo uvedeno, upravena jakoukoliv platnou normou, zapůjčil SNV podle požadavku správě vyšetřování StB tři tajné spolupracovníky (jednoho muže a dvě ženy). Současně byla pověřena skupina příslušníků SNV, aby ve spolupráci s určenými pracovníky správy vyšetřování StB vypracovala novou součinnostní směrnici pro práci s vězeňskou agenturou ve vyšetřovacích věznicích. V průběhu roku 1970 se objevily další požadavky odborů vyšetřování krajských správ StB Plzeň (byl poskytnut jeden tajný spolupracovník), Ústí nad Labem a Hradec Králové (žádostem nebylo vyhověno).⁷⁵⁾

Požadovaná součinnostní směrnice SNV a MV pro zapůjčování tajných spolupracovníků nebyla nakonec nikdy vypracována. Neznamená to snad, že by na ní zmíněná komise pracovala celých dvacet let, praxe ale pravděpodobně ukázala, že směrnice není nezbytná. Jedinou normou alespoň částečně upravující součinnost byl dokument s názvem „Společný pokyn náčelníka HS vyšetřování StB FMV a náčelníka FS VB, kterým se stanoví zásady agenturně operativní práce ve vyšetřovacích věznicích“, podepsaný dne 20. 3. 1972 náčelníkem SV StB pplk. JUDr. Jiřím Jansou a náčelníkem FS VB pplk. JUDr. Rudolfem Pathym. Pokyn byl údajně dne 23. 5. 1972 projednán a schválen na jednání ministra spravedlnosti ČSR JUDr. Jana Němce, ministra spravedlnosti SSR JUDr. Pavola Királyho a náměstka MV ČSSR RSDr. Miloslava Košnara. Podle této směrnice probíhala pak spolupráce SNV a MV v uvedené oblasti až do roku 1989.⁷⁶⁾

Společný pokyn upravoval důležité otázky následujícím způsobem. Agenturně operativní činnost ve vyšetřovacích věznicích měli organizovat a kontrolovat náčelníci SV StB a SV VB ministerstev vnitra ČSR a SSR a dále náčelník odboru vyšetřování StB ve vojenské kontrarozvědce (čl. 39). Řídícími orgány agentů nasazených v akcích měli být výhradě příslušníci SNB (čl. 6). Evidenci tajných spolupracovníků měly pro StB vést její statisticko-evidenční odbory, na úrovni krajů pak statisticko-evidenční oddělení KS SNB, pro VB podle směrnice VB-oper-I-2 statisticko-evidenční oddělení správ VB (mimo MS VB Praha a správu VB Praha), a centrálně pak odbor kriminalistických evidencí a registrace FKÚ na FS VB. Při zapůjčení tajných spolupracovníků (TS) jako vězeňské agentury jiné součástí měl být předáván vždy i jeho agenturní svazek, ovšem bez svazků zpráv k jednotlivým případům (vedených jako příloha). Ty se měly po ukončení akce skartovat a do svazku měl být vložen jen záznam o skartaci. Výjimkou byl zvláště důležitý státněbezpečnostní zájem, kdy se mohl svazek zpráv uložit na statisticko-evidenční odbor FMV. Na odborech vyšetřování měly být o nasazení TS do jednotlivých akcí vedeny zvláštní evidenční sešity se stručnými údaji o objektu akce, s krycími jmény a registračními čísly nasazených TS, s údaji o době nasazení a umístění ve věznici a dále

s poznámkou o osudu agenturních zpráv (čl. 30). Podle článku 36 se měla součinnost s orgány SNV řídit zvláštními dohodami mezi MV ČSSR a MS ČSR a SSR.

Na základě dochovaných archivních materiálů lze konstatovat, že praxe sedmdesátých let odpovídala uvedeným zásadám a zároveň směrnicím vydaným RMV 7/1965. Náčelníci útvarů a příslušníci vnitřní ochrany zajišťovali zdárný průběh akcí podle požadavků příslušných orgánů MV, tj. zapůjčovali prověřené agentury SNV, kryli přítomnost agenta na cele vhodnou legendou, kryli schůzky TS s jejich řídicími orgány apod. Stálým problémem se v praxi ukazovalo vedení a proplácení tajných spolupracovníků ve vyšetřovací věznici, aby při plnění úkolů – a tedy absenci ve výrobním procesu – nebyli finančně poškozeni. Tento problém byl řešen trvalým podstavem odsouzených zařazených ve vyšetřovacích věznicích na režijní práce (v kuchyni, při údržbě apod.). Do jejich stavu byli pak připisováni právě agenti, kteří byli do věznice přeřazeni k plnění úkolu pro MV. Například ve Věznici č. 1 Praha- -Ruzyně činila za rok 1971 částka takto vyplacená zhruba dvaceti tajným spolupracovníkům přes 60.000 Kčs, v rámci celého SNV šlo zhruba o 200.000 Kčs ročně. Tyto peníze Ministerstvo vnitra neproplácelo.⁷⁷⁾

Zpravodajský paušál StB obdobný fond SNV mnohonásobně převyšoval a umožňoval orgánům StB poměrně štědře honorovat agenty jak formou pohoštění při schůzkách, tak i finančními odměnami. Podle hodnocení orgánů vnitřní ochrany proto vznikaly problémy s agenty, kteří se dožadovali obdobného oceňování jako u StB i po návratu z akce do NVÚ a hlásili se do dalších akcí.⁷⁸⁾

Tradičně nejdůležitější vyšetřovací věznici v ČSR byla ruzyňská věznice, kde bylo až do roku 1989 dislokováno 1. oddělení I. odboru správy vyšetřování StB. Počátkem sedmdesátých let je doloženo zapůjčování agentů pro akce StB také např. ve vyšetřovacích věznicích Brno a Ostrava.⁷⁹⁾

Praxe vyhrazených oddělení vyšetřovacích věznic byla potvrzena dohodou MV ČSSR s MS ČSR a SSR ze dne 16. 11. 1972 o zřízení oddělení se zvýšenou ostrahou ve vyšetřovacích věznicích Praha-Ruzyně, Brno-Bohunice a Bratislava „především k oddělenému umístění pachatelů trestných činů proti bezpečnosti státu a po linii StB od ostatních obviněných“. Zde je spádová příslušnost věznic a rozsah vyhrazených oddělení:

- Praha-Ruzyně, pro správu vyšetřování StB ČSR, odbor vyšetřování StB KS SNB Praha a odbor vyšetřování StB ve vojenské kontrarozvědce (od počátku 70. let 34 cel ve III. patře, tzv. krátká strana, a dalších 9 cel na nemocničním oddělení, ve 26 celách byl v téže době pracovníky VI. správy SNB, tedy správy zpravodajské techniky, zaveden odposlech),
- Bratislava, pro SV StB SSR a pro odbor vyšetřování StB KS SNB Bratislava (15 cel v I. patře, uzavřené křídlo),
- Brno, pro odbor vyšetřování StB KS SNB Brno (20 cel ve III. patře traktu B, cely č. 105–116 a 131–138, na 10 z nich zavedena zpravodajská technika).⁸⁰⁾

V sedmdesátých letech tak znovu zavanul duch let padesátých, pro něž byla praxe vyhrazených izolovaných cel a věznic charakteristická.

Podle dostupných údajů byl rozsah agenturního rozpracování agenty SNV ve vazbě následující:⁸¹⁾

Období	Vyžádání	Pro VB	Pro StB
červenec 1970–17. 12. 1970	4	0	4
20. 7. 1971–17. 5. 1972	19	0	19
1978	33	?	?
1987	84	50	34
1988	72	50	22
1989	49	37	12

Údaje svědčí mimo jiné i o tom, že těžiště operativní činnosti bylo v průběhu normalizace postupně přenášeno z tzv. státněbezpečnostní oblasti na vězně odsouzené za kriminální trestné činy.

Podle „Společného pokynu“ měly StB i VB zasílat SNV vyhodnocení tajných spolupracovníků nasazených do akcí. VB tato vyhodnocení zasílala ve většině případů, StB oproti tomu např. za rok 1989 nevyhodnotila nasazení ani jednoho agenta.⁸²⁾ Jedno z vyhodnocení agenta nasazeného Veřejnou bezpečností je uvedeno jako příloha č. 3 této práce.

Docházelo ovšem i k atypicky organizovaným akcím. V únoru 1989 byl „z iniciativy neznámých pracovníků (zřejmě z ÚV KSČ)“ požádán náčelník odboru vnitřní ochrany SNV ČSR o zabezpečení akce pod krycím jménem „LOUPEŽNÍK“ – rozpracování slovenského „podnikatele“ Stanislava Babinského, jehož kriminální činnost byla provázána s činností významných slovenských stranických prominentů. Akce byla přísně utajována a zabezpečena agenturně operativními prostředky včetně zpravodajské techniky. Babinský měl být ze Slovenska přesunut 15. února 1989 do Věznice č. 1 Praha-Ruzyně, zásahem představitelů vlády Slovenské socialistické republiky k tomu však nedošlo.⁸³⁾

Na správě vyšetřování StB byl k provádění agenturně operativní činnosti v SNV (zejména ve věznici Praha-Ruzyně) určen operativní a operační odbor. Zde byl k tématu veden objektový operativní svazek a v sedmdesátých letech byl k vykazování výloh spojených s agenturně operativní činností založen svazek „konspiračního bytu“ s krycím názvem „MRÍŽ“, později přejmenován na „SEVER“. Příslušníci odboru obsluhovali zpravodajskou techniku zavedenou ve vybraných celách.

Archivní materiál vzniklý činností tzv. vnitřní ochrany správy SNV ČSR je v současnosti ve správě Ministerstva spravedlnosti ČR. Není inventárně zpracován a je přístupný pouze pro úřední účely. Obsahuje jak dochovanou svazkovou agendu, tak i evidenční pomůcky a informační produkci (svodky) z let 1969 až 1989.

VII. Závěr

Dne 5. prosince 1989 vydal poslední náčelník odboru vnitřní ochrany správy SNV Ministerstva spravedlnosti ČR pplk. Miloš Kratochvíl svým podřízeným ústní pokyn, aby byly všechny součinnostní akce s MV ve věznicích ukončeny.⁸⁴⁾

Dne 10. dubna 1990 byli příslušníci odboru vnitřní ochrany správy SNV ČSR kádrovým rozkazem náčelníka správy SNV ČSR plk. JUDr. Mirko Huleji č. 90 ze dne 9. 4. 1990

převedeni do zálohy pro přechodně nezařazené příslušníky a 7. května 1990 ukončili služební poměr v SNV.⁸⁵⁾

Zbylé písemnosti SOVO byly v roce 1990 na útvarech SNV převzaty pracovníky Úřadu na ochranu ústavy a demokracie, poté byly přesunuty do archivu MV, odkud byly posléze definitivně předány Ministerstvu spravedlnosti ČR k archivaci.

POZNÁMKY

- 1) AMV, fond A 6/3, TRMNB č. 36, čl. 49 ze dne 10. 12. 1951 – Práce s agenty.
- 2) AMV, fond A 2/1, inv. j. 74 – Zpráva pro kolegium MNB.
- 3) JUDr. Lumír Kroček (1910–1995). Od 16. 8. 1945 tajemník bezpečnostního referátu ostravské expozitury Zemského národního výboru, 1. 5. 1947 přednosta ostravské expozitury zemské úřadovny StB, 15. 8. 1948 přemístěn k MV, 1. 9. 1949 přijat k SNB v hodnosti pplk., velitel V. odboru MNB, 14. 2. 1952 usnesením 6. kolegia MNB přijata žádost o převod k MNO, kam byl převeden 1. 7. 1952.
- 4) Vladimír Baudyš (1922). Původním povoláním textilní dělník, od února 1946 orgán zemského odboru bezpečnosti II., od února do září 1952 náčelníkem vězeňského odboru MNB, od září 1952 do 31. 10. 1953 náčelníkem I. odboru SNZ, poté přemístěn na krajskou správu StB Praha.
- 5) AMV, fond 310, sign. 45-13, č. j. B/6-53948/20-51 ze dne 29. 9. 1951 – Rozmístění vězňů.
- 6) JUDr. Milan Kloss (1920). V letech 1945–1946 absolvoval Právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Od 25. 5. 1945 bezpečnostním referentem MNV Kroměříž, od 2. 4. 1948 tajemníkem ministra na MS, od 31. 8. 1948 přednostou vězeňského odboru MS, od dubna 1949 pověřen velením Sboru vězeňské stráže, 1. 9. 1949 převeden z hodnosti odborového rady do hodnosti pplk. SVS, 29. 1. 1951 převeden k MNB a pověřen funkcí velitele útvaru SNB Hrad, 1. 11. 1952 převeden v hodnosti pplk. SNB k MNO na legislativní oddělení MNO HSS. U MNO již zůstal, vykonával různé funkce převážně v legislativních a týlových složkách, 31. 5. 1977 propuštěn ze služebního poměru.
- 7) Jaroslav Vaněček (1923–1951). Od 1. 3. 1949 do 28. 2. 1950 absolvoval jednoroční Právnickou školu pracujících, v březnu 1950 krátce na MV, v dubnu 1950 přijat k SVS, poručík SVS – náčelník kontrolního a bezpečnostního oddělení, od 29. 1. 1951 zástupcem velitele SVS, 11. 7. 1951 povýšen do hodnosti štábního kapitána, též předsedou závodní organizace KSČ. Dne 10. 8. 1951 spáchal v instruktorské škole SVS v Železné Rudě sebevraždu, pravděpodobně byl vážně nervově nemocný.
- 8) SÚA, fond Jáchymov A III, Vyjádření hlavních funkcionářů správy Jáchymov 1969–1970, Vyjádření plk. Dr. Milana Klosse ze dne 8. 7. 1968 pro komisi Inspekce ministra vnitra, str. 14–15.
- 9) Náplní činnosti IV. sektoru velitelství StB bylo v daném období operativní rozpracování vlastních ozbrojených sborů: 1. oddělení – SNB, Pohraniční stráž, Ozbrojená stráž ochrany železnic, 2. oddělení – SVS, hasiči, Lidové milice. Již 14. 10. 1951 byl IV. sektor zrušen a problematika SVS byla předána 4. oddělení IV. odboru II. sektoru velitelství StB.
- 10) AMV, sv. arch. č. H-130 – Velitelství SVS.
- 11) AMV, fond A 8/2, inv. j. 124 – Bývalý prostor MV Jáchymov – nezákonnosti, str. 79, 86.
- 12) AMV, fond A 2/1, inv. j. 1716.
- 13) AMV, fond A 6/3, TRMNB č. 125, čl. 138 ze dne 28. 8. 1952 – Převzetí vězeňství Ministerstvem národní bezpečnosti, TRMNB č. 126, čl. 139 ze dne 11. 9. 1952 – Správa nápravných zařízení MNB – zřízení.
- 14) JUDr. Oldřich Mejdr (1922–1986). Původním povoláním obchodní příručí, členem KSČ od 23. 5. 1945, v době od 1. 12. 1948 do 30. 11. 1949 byl vyslán OV KSČ na studium jednoroční Právnické školy pracujících. Dne 1. 4. 1950 byl jmenován krajským prokurátorem v Liberci, v letech 1950–1952 dálkově vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a získal titul „doktor práv“. Dne 1. 6. 1951 byl rozhodnutím politického sekretariátu ÚV KSČ ustanoven velitelem SVS Ministerstva spravedlnosti v hodnosti pplk., 25. 2. 1952 povýšen do hodnosti plk. a dne 1. 1. 1953 ustanoven náčelníkem SNZ (od r. 1965 SNV). V roce 1958 mu bylo uděleno vyznamenání „Za vynikající práci“. Po převedení vězeňství k MS přemístěn 31. 12. 1968 na hlavní správu VB, v letech 1969–1977 byl náčelníkem Střední odborné školy MV ve Vinohřích a v Janu pod Skalou, 31. 7. 1982 odešel do starobního důchodu. O jeho předpokladech pro zastávanou funkci svědčí závěrečné věty vlastnoručního životopisu, jak jej pro správu kádrů MV napsal 8. 10. 1954: „Svoji práci vykonávám rád, zvláště nyní, kdy jsou jasné úkoly ve vězeňství a kdy je možno čerpat z bohatých sovětských zkušeností. Práce je to radostná a nemám v ní větších těžkostí.“
- 15) AMV, fond A 6/3, TRMV č. 45, čl. 47 ze dne 15. 3. 1954 – Organizační statut SNZ – vydání.

- 16) Tamtéž.
- 17) Tamtéž.
- 18) Tamtéž.
- 19) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Základní informace o činnosti VO SNV ČSR, 8. 2. 1990, str. 2; AMV, fond A 2/1, inv. j. 130 – Materiál pro schůzi kolegia MV ze dne 13. 10. 1953.
- 20) Bohumil Doubek (1919–1975). Původním povoláním úředník, 1945–1949 zaměstnancem ÚV KSČ, 17. 10. 1949 přešel na kádrové oddělení velitelství StB, 1. 6. 1950 štábní kapitán, 1. 3. 1951 pověřen funkcí náčelníka vyšetřovacího sektoru VI.A velitelství StB, 10. 4. 1951 major, 1. 1. 1953 podplukovník (za úspěšné splnění úkolů při přípravě a zpracovávání procesu s protistátním spikleneckým centrem), 5. 1. 1953 za totéž odměna 30.000 Kčs a Řád republiky, 1. 4. 1953 náčelník správy vyšetřování StB, 1. 11. 1953 ustanoven do funkce zástupce náčelníka SNZ pro operativu a současně náčelníkem I. odboru SNZ, 31. 10. 1954 odchod ze SNZ i MV na vlastní žádost ze zdravotních důvodů, zaměstnán u podniku Motokov, 12. 7. 1955 zatčen a v souvislosti s prvními opatrnými pokusy o revize politických procesů odsouzen na 9 let odnětí svobody, na základě amnestie z r. 1955 sníženo na 6 let, 12. 7. 1959 podmíněně propuštěn.
- 21) Miloslav Jindra (1924–1967). Původním povoláním zemědělský dělník, 30. 9. 1945 přijat k SNB, 1. 1. 1953 starší referent I. odboru SNZ, 1. 2. 1953 podporučík, 1. 11. 1953 zástupce náčelníka I. odboru, 1. 7. 1954 poručík, 1. 12. 1954 náčelník I. odboru, 1. 8. 1958 až 31. 7. 1959 frekventant operativní školy KGB v SSSR, 1. 8. 1959 zástupce náčelníka SNZ.
- 22) Jiří Karlíček (1925). Původním povoláním modelář, 6. 6. 1945 vstoupil k SNB, 1. 10. 1952 přemístěn k SNZ, 1. 4. 1954 náčelník 2. oddělení I. odboru SNZ, 1. 11. 1959 až 31. 7. 1960 prozatímně náčelník I. odboru, 1. 8. 1960 zástupce náčelníka I. odboru, 27. 8. 1960 frekventant operativní školy KGB, 27. 8. 1961 až 1. 5. 1967 náčelník I. odboru SNZ (SNV).
- 23) Vilém Švarc (1924–1983). Původním povoláním mechanik, k SNB přijat 19. 11. 1949, od 5. 10. 1950 zařazen u SNZ, 1. 3. 1956 zástupce náčelníka I. odboru SNZ, 1. 9. 1959 až 29. 7. 1960 frekventant operativní školy KGB, 1. 8. 1960 náčelník I. odboru SNZ, 1. 3. 1964 přemístěn k NZ MV č. 1 Praha (náčelník útvaru).
- 24) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Informace pro náčelníka SNV o organizaci a uspořádání agenturně operativní práce v NZ-MV a SNV v letech 1953–1968. Datováno 18. 5. 1979, č. j. SSNV-00129/350-79, str. 1.
- 25) AMV, fond A 6/3, TRMV č. 177, čl. 191 ze dne 8. 12. 1953 – Vedení a předávání osobních spisových svazků na SNZ.
- 26) AMV, fond A 6/3, TRMV č. 72, čl. 74 ze dne 20. 4. 1954 – Rozkaz o práci s agenty a Směrnice o agenturně operativní práci – vydání.
- 27) AMV, fond A 6/3, TRMV č. 47, čl. 49 ze dne 1. 2. 1955 – Směrnice o agenturně operativní práci mezi vězni (odsouzenými) ve věznicích a NPT MV (NZ-oper-I-1).
- 28) JUDr. Karel Komárek (1921). Vstup k MNB 1. 6. 1950 jako tajemník ministra národní bezpečnosti, 22. 12. 1953 náčelník vnitřní správy MV (11. 9. 1953 bylo MNB sloučeno s MV), 1. 5. 1961 plukovník, 1. 3. 1963 náčelník sekretariátu MV, 31. 1. 1964 propuštěn.
- 29) Jindřich Kotal (1917). Původním povoláním kožešnický pomocník, člen KSČ od r. 1937, 1942–1945 vězněn, 1945–1951 působil na krajském sekretariátu KSČ Praha, na MNB nastoupil 21. 9. 1951 do funkce náměstka ministra s pravomocí nad HS VB, SNZ, HSTD, v roce 1958 mu byl udělen Řád práce, 1. 6. 1952 plukovník, 21. 6. 1968 odvolán z funkce náměstka ministra vnitra MV, náčelníka hospodářské správy MV (usnesením vlády ČSSR č. 209, mimo jiné z důvodu spoluzodpovědnosti za porušování zákonnosti ve vězeňství v 50. letech), dále v týlových součástech MV, 31. 5. 1974 uvolněn ze služebního poměru příslušníka SNB.
- 30) AMV, fond A 6/4, RMV č. 34 ze dne 1. 11. 1963 – Směrnice pro agenturně operativní práci v nápravných zařízeních MV (NZ-oper-I-1).
- 31) Tamtéž.
- 32) AMV, fond A 6/3, TRMV č. 45, čl. 47 ze dne 15. 3. 1954 – Organizační statut SNZ – vydání.

- 33) AMV, fond A 6/3, TRMV č. 47, čl. 49 ze dne 1. 2. 1955 – Směrnice o agenturně operativní práci mezi vězni (odsouzenými) ve věznicích a NPT MV (NZ-oper-I-1).
- 34) AMV, fond A 6/4, inv. j. 434 – RMV č. 124, čl. 133 ze dne 23. 8. 1957 – Směrnice pro práci vyšetřovatelů a operativních pracovníků VB s agenturou ve vyšetřovacích věznicích – vydání.
- 35) AMV, fond A 6/4, inv. j. 748 – RMV č. 65, čl. 66 ze dne 17. 6. 1959 – Směrnice pro práci s agenturou ve vyšetřovacích věznicích VB – vydání.
- 36) AMV, fond A 6/4, RMV č. 7, čl. 7 ze dne 20. 2. 1965 – Směrnice pro práci s tajnými spolupracovníky ve VV MV – vydání.
- 37) AMV, fond A 6/3, TRMV č. 225, čl. 233 ze dne 3. 12. 1954 – Agenturně operativní obsluha příslušníků ostrahy a civilních zaměstnanců ve věznicích a NPT.
- 38) AMV, fond A 6/4, inv. j. 451 – RMV č. 141, čl. 151 ze dne 27. 9. 1957 – Agenturně operativní obsluha příslušníků NZ a civilních zaměstnanců ve věznicích a NPT.
- 39) AMV, fond A 6/4, RMV č. 23 ze dne 15. 7. 1965 – Sbor nápravné výchovy MV – zřízení.
- 40) AMV, fond A 6/4, inv. j. 998 – RMV č. 24 ze dne 16. 7. 1965 – Agenturně operativní práce prováděná příslušníky Sboru nápravné výchovy.
- 41) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Základní informace o činnosti VO SNV ČSR, 8. 2. 1990, str. 11.
- 42) AMV, fond A 8, inv. j. 886 – Prověрка agenturně operativní práce mezi odsouzenými.
- 43) AMV, fond A 5, inv. j. 792, str. 2.
- 44) AMV, fond A 6/3, TRMV 37/1956 O nedostatcích v AOP mezi vězni ve věznicích a NPT MV.
- 45) AMV, fond A 8, inv. j. 886 – Prověрка agenturně operativní práce mezi odsouzenými.
- 46) Tamtéž, str. 250–253.
- 47) Tamtéž.
- 48) Tamtéž, str. 259.
- 49) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Informace pro náčelníka SNV o organizaci a uspořádání agenturně operativní práce v NZ MV a SNV v letech 1953–1968. 18. 5. 1979, č. j. SSNV-00129/350-79, str. 3.
- 50) AMV, fond A 5, inv. j. 792, str. 13–22 – Operativní svodka SNV MV, 15. 10. 1965.
- 51) AMV, vyšetřovací spis arch. č. V-3047.
- 52) AMV, osobní sv. ADVOKÁT, arch. č. 956031 MV.
- 53) AMV, osobní sv. VOLOĎA, arch. č. 625334 MV.
- 54) AMV, skupinový vyšetřovací sv. „Lutovský a spol.“, arch. č. V-563 České Budějovice.
- 55) AMV, Informační bulletin MV č. 2/1968 – Návrh Akčního plánu MV.
- 56) Tamtéž.
- 57) AMV, fond A 6/4, RMV č. 84 ze dne 13. 12. 1968 – Zrušení agenturně operativní práce v nápravně výchovných ústavech.
- 58) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, RSNV ČSR č. 10/1968 – Prozatímní pokyny k zajišťování vnitřní ochrany útvarů SNV.
- 59) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Informace pro náčelníka SNV o organizaci a uspořádání agenturně operativní práce v NZ MV a SNV v letech 1953–1968. 18. 5. 1979, č. j. SSNV-00129/350-79, str. 3, 4.
- 60) SO MS, RMS č. 9 ze dne 25. 6. 1974 – Organizační řád SNV MS ČSR. Nabył účinnosti 1. 7. 1974, byl jím zrušen RMV č. 36/1966.
- 61) SO MS, RMS č. 8 ze dne 30. 6. 1978 – O vnitřní ochraně ve SNV ČSR. Byl jím zrušen čl. 15, odst. 4 a 5 RMS 9/1974.
- 62) SO MS, RMS č. 11 ze dne 16. 12. 1983 – O vnitřní ochraně ve SNV ČSR. Nabył účinnosti 1. 1. 1984.

- 63) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Kádrový přehled/operativa 70. léta.
- 64) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Základní informace o činnosti VO SNV ČSR, 8. 2. 1990, str. 6.
- 65) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Základní zásady činnosti vnitřní ochrany ve sboru nápravné výchovy ČSR, č. j. SSNV-00276/350-86.
- 66) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Základní informace o činnosti VO SNV ČSR, 8. 2. 1990, str. 10, 11.
- 67) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 37, Stavby TS.
- 68) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Základní informace o činnosti VO SNV ČSR, 8. 2. 1990, str. 13, 14.
- 69) Tamtéž, str. 14.
- 70) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 37, Kniha evidence/objektové svazky.
- 71) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 37, Kniha evidence/osobní svazky.
- 72) SO MS, RSNV č. 9 ze dne 27. 3. 1985 – Dohoda mezi s[právou] SNV MS ČSR a správou kriminální služby VB MV ČSR o zásadách spolupráce.
- 73) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Základní informace o činnosti VO SNV ČSR, 8. 2. 1990, str. 19–24.
- 74) SÚA, archiv ÚV KSČ, fond G. Husák, sign. 6767.
- 75) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 5, Materiály pro obnovu AOP v SNV 1971–1975.
- 76) AMV, fond A 3/3, inv. j. 124, karton 34, Společný pokyn náčelníka HS vyšetřování StB FMV a náčelníka FS VB, kterým se stanoví zásady agenturně operativní práce ve vyšetřovacích věznicích, 20. 3. 1972, č. j. SV StB: VS-0012/50-72 a č. j. VB: VB-0017/II-1-72.
- 77) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Základní informace o činnosti VO SNV ČSR, 8. 2. 1990, str. 16, 17.
- 78) Tamtéž.
- 79) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 5, Materiály pro obnovu AOP v SNV 1971–1975.
- 80) AMV, fond A 3/3, inv. j. 124, karton 34, Sbírká pokynů č. 3: Metodický pokyn náčelníka hlavní správy vyšetřování StB FMV k zajištění úkolů souvisejících se zřízením oddělení se zvýšenou ostrahou v některých věznicích MS ČSR a SSR, č. j. VS-00100/50-73, 2. 3. 1973.
- 81) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Základní informace o činnosti VO SNV ČSR, 8. 2. 1990, str. 15; krabice č. 5, Materiály pro obnovu AOP v SNV 1971–1975.
- 82) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Základní informace o činnosti VO SNV ČSR, 8. 2. 1990, str. 15.
- 83) Tamtéž, str. 8.
- 84) Tamtéž, str. 4.
- 85) SOBŘMS, fond SOVO, krabice č. 7, Vnitřní ochrana/přísahy.

SOUPIS PRAMENŮ

AMV: fondy A 2 (sekretariát FMV), A 3 (SV FMV Praha), A 5 (sekretariát NMV Kotála), A 6 (organizační a vnitřní správa FMV), A 8 (inspekce MV), 310 (velitelství StB)

SO MS: rozkazy (viz poznámky k textu)

SOBŘMS: fond SOVO

SÚA: fond Jáchymov A III; archiv ÚV KSČ

TAJNÝ ROZKAZ

MINISTRA VNITRA

ČÍSLO 37, ČL. 37

o nedostacích v agenturně operativní práci mezi vězni ve věznicích a nápravně pracovních táborech MV

Ev. čís. 104

MINISTERSTVO VNITRA 1956

Pracující lid Československa pod vedením strany a vlády úspěšně buduje socialismus v naší vlasti. Přitom se znovu potvrzuje známá zkušenost, že svržená buržoazie, která přišla o svoji moc, se nesmíruje se svojí porážkou a používá všech prostředků, aby se znovu dostala k moci a znovu mohla vykořisťovat pracující lid. Čím větších úspěchů dociluje náš lid ve svém budovatelském úsilí, tím větší nenávist vyvolává u zbytků nepřátel, kteří se pokoušejí všemožnými způsoby narušit pokojnou výstavbu naší vlasti.

Tito nepřátelé a škůdci, kteří všemožně porušují socialistickou zákonnost, jsou za pomoci pracujícího lidu bezpečnostními orgány odhalováni a předáváni soudům k potrestání. Po odsouzení jsou umisťováni k výkonu trestu odnětí svobody do věznic a nápravně pracovních táborů Ministerstva vnitra. Zde jsou izolováni, aby nemohli naší společnosti škodit pácháním nových trestných činů, jsou převychováváni především prací a povinni dodržovat stanovený režim.

Značná část odsouzených svoji vinu uznává a snaží se poctivou prací odčinit svou trestnou činnost, za kterou byli odsouzeni. Avšak někteří odsouzení, zvláště osoby odsouzené pro protistátní činnost, se snaží i ve věznicích a NPT pokračovat v trestné činnosti. Jsou i takové případy, že odsouzení při vyšetřování nepřiznali celou svoji trestnou činnost anebo kryli své společníky, kteří jsou dosud na svobodě. Tito odsouzení se často snaží maskovat své pravé přesvědčení „dobrým“ chováním nebo „poctivým“ poměrem k práci, aby od sebe odvrátili pozornost a mohli připravovat nové nepřátelské činy, které se v některých případech projevují v útěcích, vzpourách, sabotážích na výrobě, tvoření ilegálních skupin, navázání spojení s osobami na svobodě apod. Jsou známé případy, že bývalí význační političtí činitelé, zejména z doby buržoazní republiky a okupace, kteří si odpykávají tresty odnětí svobody za zradu svého vlastního národa a za aktivní pomoc imperialistům, se pokoušejí psát „Paměti“, tyto rafinovaně uschovávají a snaží se je ilegálně dopravit z věznic a NPT.

Hlavním úkolem pracovníků nápravných zařízení MV je zajistit bezpečnou ostrahu těchto odsouzených, jejich převýchovu zejména v produktivní práci, aby se po svém propuštění

zapojili do budovatelského úsilí pracujícího lidu, a rozhodně zamezit odsouzeným v páchání další trestné činnosti ve věznicích a nápravně pracovních táborech.

Tyto vážné úkoly mohou náčelníci věznic a NPT s úspěchem splnit jen s pomocí kvalitní, správně řízené a vychovávané agentury, která je schopna proniknout až do samého středu nepřátelské činnosti odsouzených. V těch věznicích a NPT, kde náčelníci pochopili a plně docenili význam agenturně operativní práce, bylo již dosaženo dobrých výsledků, zejména při zabraňování útěkům, při likvidaci různých ilegálních skupin vězňů a při odhalení (dotěžení) zamlčené dřívější trestné činnosti. Těchto výsledků však není dosahováno všeobecně a soustavně.

Směrnice o agenturně operativní práci mezi vězni (odsouzenými) ve věznicích a NPT MV, vydaná dne 1. února 1955 (NZ-oper-I-1), zcela jasně stanoví úkoly operativních pracovníků. Avšak většina náčelníků a operativních pracovníků soustavně a do hloubky směrnice nestuduje, neosvojila si jejich zásady a tyto důsledně neuplatňuje v každodenní práci s agenturou. Prověrkou agenturně operativní práce ve věznicích a NPT bylo zjištěno, že náčelníci a zejména operativní pracovníci provádějí tuto důležitou práci často bezúčelně, bez hlubokého promyšlení a potřebné iniciativy. Zásadním nedostatkem, který byl zjištěn téměř ve všech věznicích a NPT, je skutečnost, že náčelníci osobně s kvalitní agenturou nepracují, operativní pracovníky v jejich práci neřídí, nepomáhají jim a důsledně je nekontrolují. Je tomu tak především proto, že sami agenturně operativní práci, kterou neovládají, bezdůvodně podceňují (zejména v NPT), neboť si neuvědomují její veliký význam. Náčelníci nechápou, že agentura jim při plném rozvinutí pomůže i v plnění ostatních úkolů, hlavně v zajištění ostrahy, bezpečnosti a náležitého režimu mezi vězni.

Prvním předpokladem pro správné provádění agenturně operativní práce mezi vězni je provedení rozboru složení odsouzených, kteří jsou ve věznicích nebo NPT umístěni. Protože tento rozbor není prováděn, operativní pracovníci neznají, za jakou trestnou činnost byli vězni odsouzeni, nevědí nic o agentech cizích nepřátelských rozvědek, o bývalých činitelích různých politických stran, o agrárnících a duchovních, kteří ve věznicích a NPT jsou. Proto ani nemohou agenturu cílevědomě verbovat, zaměřit ji do případů a k jednotlivým osobám. To je jeden z hlavních důvodů, proč až dosud agenturní síť nepronikají do nepřátelského středu odsouzených.

Například náčelník NPT Leopoldov por. R. Vrábek, agenturní práci neřídí a k této nevedl operativní pracovníky por. Štefana Sedláka a starš. Jana Čiffáryho. V důsledku toho nebylo včas zamezeno činnosti ilegálních skupin odsouzených KDS-SKAUT, ČERNÝ LEV a dalších. Tato skutečnost umožnila, že v srpnu 1955 došlo ke vzpourám odsouzených. Uvedený náčelník sám teprve v poslední době získal vázaného spolupracovníka ZIMU. Kontrolou bylo zjištěno, že jde o kvalitního spolupracovníka, který má možnosti a schopnosti rozpracovávat odsouzené, avšak v důsledku povrchního úkolování, například: „Zjistěte, co dělají členové KDS“ apod., přebíral iniciativu sám agent. Jeho nesprávným řízením došlo v únoru 1956 k jeho dekonspiraci.

Obdobně i náčelník ONZ Pardubice npor. L. Kotyza, aby splnil rozkaz o osobním řízení agentury, převzal od operativního pracovníka vázaného spolupracovníka DAGMAR, kterého sice statisticky vykazuje, ale nedostatečným řízením nedocílil žádných výsledků. Špatně řízená vlastní agentura vedla též k nesprávnému řízení podřízených operativních pracovníků, takže porady byly formální, agenturou se zabývaly všeobecně a neřešily se konkrétní případy. Jen

proto bylo možné, že nebyla známa činnost ilegálních skupin, složených z bývalých funkcionářů strany lidové, nár[odně] soc[ialistické] a jiných funkcionářů odsouzených za protistátní činnost, která vrcholila v září 1955 v hromadnou hladovku.

Vyskytují se i takové případy, že operativní pracovníci sami musí chodit za náčelníky a prosí je o pomoc, a přesto se jim nepomůže. Tak je tomu např. u náčelníka NPT Banská Bystrica por. Z. Zelenky, který s vlastní agenturou nepracuje a operativní pracovníky ke kvalitnímu provádění agenturně operativní práce nevede. Tento náčelník dovoluje všeobecné úkolování agentury, jako je „sledování nálady mezi odsouzenými“ atd. Jeho vinou je agenturní síť ponechána živelnosti, přestože jde o tábor, kde je mnoho příležitostí k útěkům, k pronášení dopisů a balíčků pomocí civilních zaměstnanců apod. Některá pracoviště, důležitá z hlediska bezpečnosti, nejsou agenturně obsazena vůbec. Za tuto situaci nese plnou odpovědnost náčelník oddělení NZ při KS MV Banská Bystrica npor. Teodor Valach, který náčelníka tábora nevede k práci s agenturou, protože sám s agenturou také nepracuje. Takováto nezodpovědná práce náčelníků svědčí o nepolitickém přístupu k úkolům a vede k vážnému porušování Směrnic o agenturně operativní práci mezi vězni.

Náčelníci a operativní pracovníci důkladně neprověřují a nestudují osobní spisy vězňů, nepromýšlejí, za jakým účelem chtějí kandidáty vázat. Výběr kandidátů na verbovky je mnohdy prováděn naprosto nezodpovědně. Ke spolupráci jsou vybíráni takoví odsouzení, kteří nemohou vzhledem k svému postavení a schopnostem mezi vězně proniknout, anebo dokonce by měli být sami rozpracováni. Takoví „agenti“ pod rouškou spolupráce pokračují ve své trestné činnosti nebo trestnou činnost ostatních odsouzených nehlásí.

Ve většině případů získávají operativní pracovníci ke spolupráci jen ty odsouzené, kteří se jim buď ke spolupráci sami nabídnou anebo jejichž vázání jim nedá velkou námahu. Ppor. Florián Cigáň (NPT Leopoldov) vybral a dne 29. 9. 1955 ke spolupráci zavázal agenta TI-CHÉHO za účelem rozpracování protistátních zločinců pracujících ve výrobní hale. K verbovce přistoupil, přestože mu bylo známo, že jde o bývalého člena KSČ, odsouzeného pro kriminální trestné činy, který na svobodě zastával funkci ředitele podniku a v NPT byl zařazen jako vedoucí výroby na hale. Je zřejmé, že tyto skutečnosti utvrdily odsouzené v přesvědčení, že jde o odsouzeného, který má důvěru vedení NPT. Takový odsouzený nemůže odsouzené úspěšně rozpracovávat.

Dalším vážným nedostatkem je formální přístup operativních pracovníků k verbovkám. Kandidáti verbovky nejsou prověřováni, nezkoumá se jejich chování mezi vězni a v trestu a nezjišťuje se, zda mají důvěru skupiny nebo osob, k jejichž rozpracování jsou vybíráni. Nejsou s nimi prováděny předběžné besedy, a pokud jsou prováděny, jsou bezúčelné, a tím nejsou ověřeny hlavní schopnosti a možnosti kandidáta agentury. Samotné vázání je prováděno nesprávně hlavně proto, že v průběhu vázání je postupováno stejně u dělníka, intelektuála apod., vázání trpí uspěchaností a mnohdy je vedeno honbou za počtem spolupracovníků bez konkrétního cíle, jak se například stalo u ONZ Bratislava. V době od 20. do 28. 6. 1955 ppor. Slavík a por. Varga zavázali ke spolupráci „VIERU“, „JANO“, „MIŠU“ a další. Prověrkou bylo zjištěno, že v této době byli oba na léčení, vázání vůbec neprováděli a pouze podepsali zprávy o provedených verbovkách, které formálně provedl náčelník ONZ, npor. Kučera, aby ONZ splnilo úkoly měsíčního plánu.

Proto dochází k všeobecnému úkolování jako například: „Zjistěte, co si odsouzení mezi sebou vyprávějí.“ Úkoly se pro takovouto agenturu vymýšlejí, tato se stává pasivní, protože

nevidí konkrétní operativní úkoly. Samotní operativní pracovníci jsou odpoutáváni od řešení operativních případů a mnohdy se z nich stávají „sběrači zpráv“, které mohou získat oficiální cestou. Tím je agenturní síť často vyplněna nekvalitní a mnohdy dekonspirovanou agenturou.

V poslední době bylo na základě prověrky vyřazeno z agenturních sítí v několika málo NPT přes 50 spolupracovníků, kteří byli buď dekonspirováni, nebo jsou vůbec neschopni pracovat v důsledku nedomyšlených verbovek. Nekvalitní práce operativních pracovníků tak způsobila, že 50 odsouzených nyní ví, že se ve věznicích a NPT agenturně pracuje a zná zásady této práce. Tím byla hrubě porušena konspirace agenturně operativní práce. Proto je nutné verbovat jen kvalitní agenturu, které je možno použít k rozpracování případu. Jenom taková agentura může úspěšně pronikat, včas odhalovat trestnou činnost odsouzených a umožnit, aby mohla být činěna správná opatření a závěry.

Závažným nedostatkem je, že jsou sice zjištěny ilegálně pracující skupiny odsouzených, avšak tyto nejsou aktivně rozpracovávány a likvidovány.

Mnozí náčelníci a operativní pracovníci si dále neuvědomují význam dotěžování zamlčené trestné činnosti a dožádání správ MV bez povšimnutí zakládají. Zapomínají, že dožadující správy MV nutně dotěžení potřebují a není možné čekat někdy i několik měsíců jen proto, že operativní pracovník je neschopný vybrat a umístit agenturu k rozpracování odsouzených. Na rozpracované případy jsou sice založeny operativní svazky a vypracovány plány rozpracování, ale tím věc v mnoha případech končí. Tak operativní pracovník starš. Vladimír Pokorný (NPT Ilava, kraj Žilina) v době prověrky obsluhoval 11 agentů (SABO, DOLEŽAL a další), kteří nebyli nasazeni do žádného případu. Naproti tomu 8 objektů včetně dotěžování nebylo agenturou obsazeno. V NPT Plzeň (náčelník npor. V. Trepka), kde pracují 3 operativní pracovníci, mají z celkového počtu agentů celou polovinu, kteří nejsou řízeni do konkrétních případů. Ve 2 důležitých akcích dotěžení (odhalení vraždy, akce kasaři) nebyla dosud získána ani jediná zpráva. Svoji neschopnost omlouval např. starš. Oldřich Nosek dožadující se správě tím, že nemohlo být dosaženo výsledků, protože se v NPT provádějí adaptační práce. Přitom všichni tři operativní pracovníci věnují velkou pozornost cenzuře dopisů vězňů, která jim nepřísluší. Ppor. Josef Koblížek a ppor. Jaroslav Morávek, operativní pracovníci v NPT Pardubice, obsluhují mimo jiné 7 agentů, kteří nejsou úkolováni do žádného případu. Přitom mají založeno 15 evidenčních svazků, na kterých nebylo soustavně pracováno a v některých není od doby založení jediná zpráva. Některé takto „rozpracované“ případy se „vyřizují“ již od roku 1953. V 11 případech dotěžování nebylo v tomto NPT v době prověrky docíleno výsledků. Zvláštní oddělení, kde jsou soustředěny odsouzené ženy, není agenturou obsazeno vůbec a operativní pracovníci se ani nesnaží mezi tyto odsouzené agenturou pronikat.

Nelze dále trpět takový stav, že v plánech rozmístění agentury není uváděno, jakého druhu jsou odsouzení a který agent na čem konkrétně pracuje. Náčelníci a operativní pracovníci se spokojují s plány rozmístění, ve kterých jsou zahrnuta jen pracoviště s počtem vězňů a agentů. To má za následek neznalost odsouzených na tom kterém pracovišti.

Mimo agenturní rozpracování zůstávají odsouzení, kteří jsou tzv. vedoucí ostatních odsouzených a kteří také organizují různé nepřátelské akce. Proto nejsou odhalováni praví původci páchané trestné činnosti, ale jsou trestáni ti, kteří byli těmito svedeni. Tak v prosinci minulého roku provedli dva vězni, odsouzení za protistátní činnost, útěk z NPT Opava. Po jejich dopadení bylo zjištěno, že se na útěk připravovali delší dobu, a vyšetřováním bylo potvrzeno, že do přípravy k útěku byli zasvěceni i další odsouzení. Útěk byl umožněn proto, že

ppor. Oldřich Vejpustek neměl agenturně obsazena nejdůležitější pracoviště. Správně řízená agentura by včas signalizovala rozsáhlé a mnohostranné přípravy k útěku. Nelze přijmout omluvu, že nebylo možné mezi tzv. duchovní vůdce agenturou proniknout.

Výstražným příkladem nezodpovědného přístupu k agenturně operativní práci, který dokumentuje, kam vede získávání agentury bez cíle a její všeobecné úkolování, je operativní pracovník serž. Štefan Blaho (NPT Želiezovce, kraj Nitra, náčelník npor. Josef Bálent). Tento operativní pracovník řídí 15 spolupracovníků. Nemá založen ani jeden operativní svazek a provádí dotěžování jen tří odsouzených. Případy jsou starší 6 měsíců a nebyla získána žádná důležitá zpráva. Plány rozpracování vypracovány nejsou. Přitom 12 agentů je úkolováno všeobecně, jako např. „Dávejte pozor na útěky“ nebo „Dávejte pozor, co si odsouzené na pracovišti mezi sebou říkají“ apod. Získané zprávy jsou bezobsažné, protože konkrétního úkolování nebylo. I když agent z vlastní iniciativy podá zprávy, v nichž ukazuje na některý nedostatek, operativní pracovník takové poznatky nevyhodnocuje, ale zakládá. Agent podal např. několik zpráv o tom, že odsouzená se chce při vhodné příležitosti pokusit o útěk. Bylo známo, že tato odsouzená má manžela v zahraničí, kam uprchl, a že své dceři při návštěvě odsouzená poradila, aby odešla za otcem. Zpráva byla ponechána bez povšimnutí, přestože v tomto NPT pracuje několik set odsouzených a jsou velké možnosti útěku. Přitom operativní pracovník ponechal přes měsíc agenturu bez obsluhy.

Nedůsledností náčelníků a operativních pracovníků dochází k vážným nedostatkům při řízení a výchově agentury v NPT. Operativní pracovníci zapomínají, že úspěchy v agenturně operativní práci závisí v první řadě na správném řízení a výchově agentury. Ve věznici č. 2 Praha nebylo dlouhou dobu dosaženo výsledků v práci s agenturou. Přes několikrát projednávání práce ve vedení správy NZ se situace nezlepšila. Náčelník odboru NZ KS MV Praha operativního pracovníka por. Karla Krbečka vůbec nekontroloval. Operativní pracovník měl k agentuře familiární poměr, na schůzkách popíjel s agenturou alkohol, umožňoval agentovi intimní styk se ženami a rozkrádání národního majetku. Po zjištění těchto provalů v agentuře byl náčelník odboru NZ KS MV ze své funkce odvolán a operativní pracovník předán k trestnímu stíhání prokurátorovi. Celý případ je tím závažnější, že operativní pracovníci NZ byli ve věznici č. 2 takřka každý týden, náčelník I. odboru správy NZ npor. Miloslav Jindra znal kvality práce por. Krbečka, sám o něm tvrdil, že je v práci neseřízný a že nemá výsledky v práci, avšak žádná opatření neučinil. Nedůslednou kontrolou ze strany operativních pracovníků správy NZ a špatným řízením operativní práce náčelníka odboru NZ došlo k provalu agenturní práce, nehledě na ostatní dalekosáhlé důsledky.

Někteří operativní pracovníci neprovádějí instruktáž agentury, jak úkoly plnit, a agentuře nevytvářejí podmínky k jejich splnění. Ppor. Oldřich Špalek (NPT Boreč, kraj Liberec, náčelník oddělení NZ por. Ladislav Klement) měl hodnotné poznatky na vězně, kteří sabotovali v živočišné výrobě, zprávy však zakládal a nápravu nezjednal. Agent, když viděl, že na základě jeho zpráv nejsou činěna žádná opatření, přestal zprávy k nedostatkům v živočišné výrobě podávat. Takovéto „řízení“ a „výchova“ agentury vede v upadání kvalit agenturní sítě.

Při odměňování agentury dochází rovněž k závažným chybám. Operativní pracovníci v převážné většině nevyužívají u agentury odměny jako prostředku pro zkvalitnění práce. Odměna se řídí podle počtu a délky schůzek a ne podle kvality zpráv a dosažených výsledků. Jako odměny jsou dávány cigarety nebo několik dkg salámu, případně balíček tabáku apod., přestože Směrnice (NZ-oper-I-1) naprosto jasně stanoví, že se agent odměňuje hlavně penězi. Ve

zcela výjimečných případech se dává odměna ve formě povolení návštěv, balíčků apod. Je naprosto nepřipustné odměňovat agenturu předměty a dary, které jsou pro ostatní vězně zakázány, jak učinil ppor. Jan Stejskal z NPT Mírov, který agenta ROBERTA odměnil lahví rumu, čímž jej vystavil nebezpečí dekonspirace.

Vůbec se nepoužívá dalších nutných prostředků k výchově agentury, jako je provádění rozboru chování agenta mezi vězni a jeho politických názorů. Neprovádí se rozbor chyb a nedostatků v práci agenta a není mu poskytována pomoc při jejich odstraňování. Operativní pracovníci neprovádějí tyto formy výchovy proto, že nejsou politicky ani odborně na výši, sami se nevzdělávají, a proto nemohou vychovávat ani agenturu.

Náčelníci a operativní pracovníci mnohdy nedbají na důsledné dodržování zásad konspirace v práci s agenturou, zejména při provádění schůzek. Schůzky se ve většině případů uskutečňují stále na stejném místě, nejčastěji v kanceláři operativních pracovníků, nepromýšlejí se různé možnosti styku s agenturou v podmínkách toho kterého NPT. Mnozí operativní pracovníci se všemožně „konspirují“ ve svých kancelářích, agenty si nechávají předvádět až ke stolu, čímž je dříve nebo později dekonspirují, místo toho, aby byli neustále uvnitř tábora ve styku se všemi vězni a tím je dezorientovali. Nevyužívají možností schůzek po pracovní době vězňů, po směnách, při návštěvách v neděli apod. Operativní pracovníci si musí uvědomit, že vězni velmi pozorně sledují pohyb druhého vězně a že ve velmi krátké době odhalí ty, kteří soustavně chodí do jedné kanceláře, byť i pod různými záminkami.

Na schůzkách s agenturou nejsou vyžadovány vlastnoručně psané zprávy, a pokud tyto zprávy jsou, nejsou rozebírány a v případě potřeby není žádáno jejich doplnění. Náčelníci ONZ a NPT neprověřují práci operativních pracovníků pomocí kontrolních schůzek a tam, kde je provádějí, jsou schůzky zcela formální. Tak je tomu u npor. Josefa Martiňáka, náčelníka odboru NZ KS MV Ostrava, který sice občas kontrolní schůzky provádí, ale výsledky kontrolních schůzek s operativním pracovníkem po schůzce neprojednává a nedostatky při schůzce zjištěné nezaznamenává do svazku agenta. Takováto „kontrola“ vede operativní pracovníky k sebeuspokojení a lajdáctví.

Někteří náčelníci a zejména operativní pracovníci projevují k agentuře z řad odsouzených nemístnou a ničím neodůvodněnou důvěru. Zapomínají, že agent zůstává v první řadě vězněm. Takový postoj operativního pracovníka k agentovi vede k tomu, že autorita operativního pracovníka v očích agenta upadá a je nebezpečí, že agent pod rouškou „spolupráce“ kryje nepřátelskou činnost spoluvězňů, nebo ji sám provádí. Tak např. v NPT Valdice byla od května do prosince 1955 na základě agenturních poznatků rozpracována skupina odsouzených německé národnosti. Činnost této organizace zjistil spolupracovník GROM a na základě jím podávaných zpráv byl ppor. Zdeňkem Protivou do této skupiny úkolován. Zprávy, které podával, byly překombinované, a přesto činily dojem, že má u skupiny důvěru a operativním pracovníkem byly brány jako pravdivé, i když bylo mezi odsouzenými známo, že GROM je spolupracovníkem. Na základě zpráv, kombinací a návrhů GROMA, které sám vytvářel, byly mu dávány řídicím orgánem další úkoly. Jelikož jednotliví členové této organizace měli převézt po propuštění do zahraničí špionážní materiál a rozpracování bylo časově omezeno odsouzených do Německa, bylo přikročeno k vyšetřování celé skupiny. Během výslechu bylo zjištěno, že činnost odsouzených podle agenturních zpráv se nezakládá na pravdě. Byl vyslechnut též spolupracovník GROM, který po konfrontaci s některými členy skupiny přiznal, že si celou činnost vykombinoval z pohovorů s ostatními odsouzenými. Na základě špatného postupu řídicí-

cího orgána, který mu při úkolování naznačoval, které věci jsou důležité a o které má větší zájem, mohl GROM lehce kombinovat činnost skupiny do budoucna a vytvářet si situaci, která mu vyhovovala, a tak krýt svou nepřátelskou činností a získávat důvěru řídicího orgána. Takovou operativního pracovníka, který neprověřoval zprávy od agenta GROMA, byla celá skupina půl roku rozpracovávána, aniž rozpracování zaznamenalo výsledků. Kdyby byl řídicí orgán dodržoval zásady agenturně operativní práce, mohl včas odhalit GROMA jako dezinformátora, který se vetřel do agenturní sítě. Tento případ dokazuje, kam vede přílišná důvěřivost operativního pracovníka k agentovi.

Uvedené hrubé nedostatky v agenturně operativní práci mezi vězni jsou příčinou dosavadních špatných výsledků a brzdou další práce. Za účelem zlepšení práce s agenturou mezi vězni ve věznicích a NPT a k odstranění případů hrubého porušování „Směrnic o agenturně operativní práci mezi vězni“

n a ř i z u j i:

- 1) náčelníku správy NZ, náčelníkům odborů a oddělení NZ KS MV, věznic a NPT znovu na srazech operativních pracovníků a při zdokonalovacím školení podrobně proškolit „Směrnice o agenturně operativní práci mezi vězni (odsouzenými)“ (NZ-oper-I-1) a tento rozkaz tak, aby pracovníkům, kteří pracují s agenturou, byly naprosto jasné úkoly agenturně operativní práce,
- 2) náčelníkům ONZ a NPT okamžitě převzít řízení nejkvalitnější agentury a osobně kontrolovat rozpracované případy,
- 3) náčelníkům NPT do 30. 5. 1956 provést pod osobní odpovědností operativní rozbor složení vězňů, zejména rozsudků a dosavadních operativních poznatků; současně zpracovat operativní plány rozmístění agentury, založit operativní svazky na skupiny a osoby včetně případů dotěžování zamlčené trestné činnosti, které je nutno agenturně rozpracovávat; dotěžování zamlčené trestné činnosti odsouzených věnovat větší pozornost,
- 4) náčelníkům ONZ a NPT:
  - a) do 30. 5. 1956 provést prověrku operativních svazků a vyřadit svazky, na nichž není operativní zájem; aktivně pracovat na evidenčních, osobních, operativních a skupinových svazcích, které budou po prověře ponechány, a dodržovat při rozpracování určené lhůty,
  - b) za přímé kontroly náčelníků odborů (oddělení) NZ při krajských správách MV provést do 30. 6. 1956 postupnou prověrku agenturních sítí, a to nejdříve v nápravně pracovních táborech; přerušit spolupráci s neschopnou a dekonspirovanou agenturou; agenturní síť doplnit kvalitními agenty a tuto správně řídit, aby byla včas schopna odhalovat nepřátelskou činnost odsouzených,
  - c) v budoucnu nepřipustit nepromyšlené verbovky; kandidáty na verbovky vybírat jen do případů a k jednotlivcům, kteří mají být agenturně rozpracováni,
  - d) provádět účelné odměňování agentury za úspěšné splnění úkolů, a to zejména peněžitou odměnou,
- 5) náčelníkům NPT a operativním pracovníkům prozkoumat podle podmínek jednotlivých táborů nové možnosti styku s agenturou k zamezení dekonspirace agentury,
- 6) náčelníku Správy nápravných zařízení:

a) zajistit, aby I. odboru SNZ byly zavedeny do 30. 4. 1956 kontrolní svazky na závažné rozpracovávané případy v NPT a provádět jejich důslednou kontrolu,

b) provést rozbor kádrové situace náčelníků a operativních pracovníků NPT a za pomoci náčelníků KS MV do 30. 5. 1956 vyměnit ty, kteří soustavně neplní úkoly vyplývající z agenturně operativní práce mezi vězni.

Soudruzi!

Agentura je jedním z nejdůležitějších prostředků v rukou náčelníků k zajištění bezpečnosti věznic a NPT. Vlastním příkladem, vysokou náročností a správným řízením dosáhnete žádoucích výsledků.

Očekávám, že všichni náčelníci a operativní pracovníci nápravných zařízení Ministerstva vnitra po provedeném rozboru zjištěných nedostatků v operativní práci přistoupí se strannou odpovědností k plnění dalších úkolů za podstatné zlepšení agenturně operativní práce mezi vězni.

Č. Kt-0048/56

V Praze dne 28. března 1956

Ministr vnitra

RUDOLF BARÁK v. r.

Obdrží:

ministr vnitra,
náměstci ministra vnitra,
SNZ,
náčelníci KS MV,
správa MV Jáchymov,
náčelníci ONZ KS MV,
náčelníci NPT,
náčelníci věznic.

PŘÍLOHA č. 2

Rozkaz ministra vnitra č. 7/1965

Archiv MV, fond A 6/4

R O Z K A Z

MINISTRA VNITRA

Ročník 1965

V Praze dne 20. února 1965

Číslo 7

7.

SMĚRNICE PRO PRÁCI S TAJNÝMI SPOLUPRACOVNÍKY VE VYŠETŘOVACÍCH VĚZNICÍCH MINISTERSTVA VNITRA – VYDÁNÍ

Dosavadní zkušenosti získané při vyšetřování závažných trestných činů protistátního o obecně kriminálního charakteru ukázaly, že k objektivnímu zjištění trestné činnosti i ostatních rozhodujících okolností přispěly – vedle správně volené metodiky a taktiky vyšetřování – též poznatky získané pomocí vězeňské agentury.

Aby práce s tajnými spolupracovníky ve vyšetřovacích věznicích Ministerstva vnitra byla ujednocena a umožňovala získávat poznatky důležité pro vyšetřování trestné činnosti, které není možno získat jinak,

v y d á v á m v příloze

Směrnice pro práci s tajnými spolupracovníky ve vyšetřovacích věznicích Ministerstva vnitra

a n a ř i z u j i:

1. náčelníkům správy vyšetřování StB a VB

- zajistit podrobné proškolení směrnic s pracovníky vyšetřování, kteří budou oprávněni tajné spolupracovníky používat,
- dbát soustavnými kontrolami, aby při práci s tajnými spolupracovníky bylo postupováno podle směrnic a byly dodržovány zásady konspirace.

2. náčelníkovi správy nápravných zařízení MV

- seznámit podřízené příslušníky se směrnicemi v rozsahu nutném pro výkon jejich služby,
- zajistit důslednou spolupráci pracovníků nápravných zařízení s pracovníky vyšetřování při plnění úkolů vyplývajících ze směrnic.

Tyto směrnice nabývají účinnosti dnem vyhlášení.

Zrušuji Směrnice pro práci s agenturou ve vyšetřovacích věznicích vydané čl. 66 RMV
č. 65 ze dne 17. června 1959.

Ministr vnitra

LUBOMÍR ŠTROUGAL v. r.

Č. j. N/Vš – 00110/1964

Obdrží:

M, N/1, N/Z, N/Kt, N/Vš,
správa vyšetřování StB,
správa vyšetřování VB,
odborníky vyšetřování KS MV a s[práva] VB,
odborníky vyšetřování MS VB Praha, SNZ.

Vydáno čl. 7 RMV č. 7

ze dne 20. února 1965

SMĚRNICE

PRO PRÁCI S TAJNÝMI SPOLUPRACOVNÍKY
VE VYŠETŘOVACÍCH VĚZNICÍCH
MINISTERSTVA VNITRA

P r a h a 1 9 6 5

O B S A H [číslování je změněno podle tohoto vydání]

	Strana
Úvodní ustanovení	47
.....	
Spolupracovník	47
.....	
Získávání spolupracovníků	47
.....	
Řízení spolupracovníků	48
.....	
Legenda	49
.....	
Úkolování spolupracovníků	49
.....	
Výchova a kontrola spolupracovníků	50
.....	
Přerušeni spolupráce	51
.....	
Náhradní spojení se spolupracovníkem	52
Agenturní zprávy	52

.....	
Prověřování a využívání agenturních poznatků	52
Odměňování spolupracovníků	53
Evidence	spolupracovníků 54
.....	
Ustanovení	závěrečná 55
.....	

Úvodní ustanovení

Čl. 1

(1) Používání tajných spolupracovníků ve vyšetřovací věznici je významným prostředkem, který umožňuje vyšetřovatelům StB a VB (dále jen „vyšetřovatelé“) získat poznatky důležité pro vyšetřování trestné činnosti a náležité objasnění věci, které nebylo možno získat jiným způsobem.

(2) Účelem práce s tajnými spolupracovníky je zejména:

- a) spolupůsobit k odhalení a objasnění veškeré trestné činnosti obviněného a jeho společníků, odhalení úkrytu zbraní, protistátních materiálů a věcí, jichž bylo k trestnému činu užito nebo které byly trestným činem získány, a zjištění věcí důležitých pro trestní řízení a pro náhradu škody způsobené trestným činem,
- b) ověřit pravdivost výpovědi obviněného,
- c) zjišťovat reakci obviněného na výslech, jeho postoj k vyšetřované trestné činnosti, charakterové vlastnosti, záliby, poměr k rodině a jiné okolnosti sloužící k stanovení správné taktiky vyšetřování,
- d) zjišťovat svědky trestné činnosti, styky obviněného s osobami na svobodě, jichž lze využít např. při provádění agenturních kombinací na cele nebo pro operativní účely,
- e) odhalovat případné záměry obviněného (přípravy k útěku, sebepoškození apod.), aby mohla být včas učiněna vhodná opatření.

Čl. 2

(3) Tajných spolupracovníků ve vyšetřovací věznici lze použít:

- a) proti pachatelům závažných trestných činů,
- b) proti obviněným stíhaným sice pro méně závažnou trestnou činnost, kteří však jsou ze závažných trestných činů důvodně podezřelí,
- c) proti zvláště nebezpečným recidivistům.

(4) Proti jiným osobám může být tajných spolupracovníků použito, jen vyžaduje-li to zvláště důležitý zájem, a to po předchozím souhlasu náčelníka příslušné správy vyšetřování.

Spolupracovník

Čl. 3

(5) Tajným spolupracovníkem ve vyšetřovací věznici (dále jen „spolupracovník“) může být jen odsouzená osoba starší 18 let a zdravotně způsobilá, která má předpoklady a schopnosti plnit úkoly na ni kladené.

Získávání spolupracovníků

Čl. 4

(6) Spolupracovníky k použití ve vyšetřovací věznici vyšetřovatelé sami přímo nezískávají. Spolupracovníci jsou vyšetřovací součástí zapůjčováni Správou nápravných zařízení

MV. Zapůjčování se provádí na základě dožadání náčelníka vyšetřovací součástí, který v žádosti uvede i požadavek na kvality spolupracovníka.

(7) Spolupracovníci jsou zapůjčováni vyšetřovací součástí nejdéle na dobu 6 měsíců. Zapůjčení schvaluje náčelník SNZ. Přesahuje-li rozpracování případu, do kterého byl spolupracovník nasazen, dobu 6 měsíců, je nutno požádat náčelníka SNZ o prodloužení této doby. Po uplynutí stanovené doby musí být spolupracovník vrácen. Způsob vrácení spolupracovníka musí být předem projednán s operativním odborem SNZ, aby se zabránilo dekonspiraci tajného spolupracovníka. Vyšetřovací součást spolupracovníka nesmí zapůjčit jiné vyšetřovací součásti.

(8) Ve zcela výjimečných případech, vyžaduje-li to zvlášť důležitý zájem, může být ke splnění konkrétního úkolu ve vyšetřovací věznici použita osoba z řad obviněných, a to po náležitém zdůvodnění a jen po předchozím souhlasu náměstka ministra vnitra pro vyšetřování. Byli-li souhlas k takovému opatření udělen, postupuje se podle těchto směrnic. Po splnění úkolu, k němuž opatření směřuje, upozorňuje vyšetřovací součást SNZ na možnost získání použité osoby za spolupracovníka.

Čl. 5

(9) O zapůjčení spolupracovníka do vyšetřovací věznice musí být vyrozuměn náčelník věznice, který v dohodě s řídicím orgánem zajistí, aby spolupracovníkovi byla podle služebního předpisu NZ-fin-II-2 o odměňování odsouzených přiznána odměna, kterou je možno ve smyslu tohoto předpisu přiznat odsouzeným osobám zaměstnaným při provozu věznice.

(10) Náčelník vyšetřovací věznice zajistí, aby s pracovními výkazy spolupracovníků nepřišli do styku odsouzení nebo další nepovolané osoby.

Řízení spolupracovníků

Čl. 6

(11) Řídicím orgánem zapůjčených spolupracovníků ve vyšetřovací věznici je náčelník příslušné vyšetřovací součástí nebo jím pověřený pracovník.

(12) Stálým řídicím orgánem zapůjčeného spolupracovníka zůstává agenturně operativní pracovník NZ, který s ní dosud pracoval. Řídicí orgán ve vyšetřovací věznici, který dočasně spolupracovníka používá, je povinen respektovat vzájemnou dohodu s agenturně operativním pracovníkem NZ, zejména pokud jde o legendy a nasazení spolupracovníka. Po splnění úkolu

předá řídicí orgán Správě nápravných zařízení podrobné vyhodnocení spolupráce a použití spolupracovníka.

(13) V zájmu úspěšně agenturně operativní práce ve vyšetřovacích věznicích spolupracuje náčelník vyšetřovací součásti (nebo jím pověřený pracovník) s operativním odborem SNZ, případně s náčelníkem vyšetřovací věznice, zejména v tom, že upozorňuje na vhodné osoby z řad vazebně vyšetřovaných obviněných, které mají předpoklady k získání za spolupracovníky.

Legenda

Čl. 7

(14) Každý spolupracovník musí mít před příchodem na celu do vyšetřovací věznice připravenou vhodnou legendu (proč byl eskortován od útvaru NZ, proč je vyšetřován apod.). Legenda musí být předem připravena podle základních a pravdivých údajů o trestné činnosti, pro niž byl odsouzen, a o životě spolupracovníka a musí být s ním probrána do všech podrobností. Jestliže s ní z odůvodněných příčin spolupracovník nesouhlasí, musí být vytvořena legenda nová, která i přesto musí obsahovat pravdivé skutečnosti. Součástí legendy je rovněž stanovení způsobu schůzek, zavádění a náhradního spojení s řídicím orgánem.

(15) Současně se stanovením legendy musí řídicí orgán spolupracovníka upozornit na to, aby na cele vystupoval vždy pod svým pravým jménem.

(16) K utajení spolupracovníka, který po splnění úkolu ve vyšetřovací věznici bude vrácen SNZ k dalšímu použití, stanoví se legenda ještě před zavedením na celu v dohodě s řídicím orgánem NZ.

(17) O volbě legendy a jejím obsahu sepíše řídicí orgán záznam, který se během spolupráce doplňuje novými údaji, poskytujícími přehled o vytvořené, doplněné nebo změněné legendě. Záznam o legendě se zakládá do desek spolupracovníka, který vede řídicí orgán (čl. 30, odst. 63).

Úkolování spolupracovníků

Čl. 8

(18) Při úkolování spolupracovníka postupuje řídicí orgán podle pokynů náčelníka vyšetřovací součásti s přihlédnutím k operativním nebo vyšetřovacím materiálům a k poznatkům, které získal od spolupracovníka nebo jinak.

(19) Úkoly, které řídicí orgán spolupracovníkovi uloží, musí být konkrétní a v souladu s cílem, k němuž vyšetřování směřuje. Řídicí orgán je povinen tyto úkoly se spolupracovníkem řádně projednat, objasnit a stanovit nejvhodnější postup k jejich splnění. Při ukládání úkolů musí řídicí orgán jednat tak, aby spolupracovník úkolům rozuměl a neplnil je pouze mechanicky.

Čl. 9

(20) Řídicímu orgánovi se zakazuje dávat spolupracovníkům takové úkoly, které by je mohly vést k provokacím nebo jednostrannému zkreslení objektivní situace v rozpracovaném případě. Musí sám příště dbát na to, aby se spolupracovník nedopouštěl jakéhokoliv provokačního chování a nestal se sám iniciátorem trestné činnosti.

(21) Spolupracovník nesmí být sám před zavedením na celu ani v dalším průběhu rozpracování případu informován o výsledcích vyšetřování, zejména o takových okolnostech, které se nedozvěděl přímo od vyšetřované osoby. Lze jej v přiměřeném rozsahu seznámit jen s těmi skutečnostmi, které musí znát ke splnění úkolu.

Čl. 10

(22) Zavádění spolupracovníka na celu je důležitým úkolem, který má zvláštní význam pro získání důvěry u osoby, která je objektem rozpracování (dále jen „objekt“). Proto musí být přihlíženo jak ke kvalitám a schopnostem spolupracovníka, tak k osobním vlastnostem a zkušenostem objektu i k místním podmínkám věznice.

(23) V zájmu konspirace se zavádění spolupracovníka na celu provádí vždy za spolupráce s náčelníkem vyšetřovací věznice.

Čl. 11

(24) Spolupracovník se zavádí na celu zpravidla těmito způsoby:

- a) spolupracovník se umístí na prázdnou celu ještě před příchodem objektu,
- b) spolupracovník se zavede na celu, kde je již objekt umístěn,
- c) objekt i spolupracovník se umístí na společnou celu s ostatními osobami a pod vhodnou záminkou se oba přemístí na jinou celu nebo se na jinou celu přemístí ostatní osoby.

(25) Každé zavedení spolupracovníka, pokud je to možné, musí být kontrolováno operativní technikou.

Výchova a kontrola spolupracovníků

Čl. 12

(26) Jednou ze základních povinností řídicího orgána je výchova spolupracovníků, která musí být prováděna systematicky, cílevědomě, diferencovaně a musí být konkrétní. Řídicí orgán musí při výchově spolupracovníka vycházet z jeho minulosti, z charakteru trestné činnosti, pro kterou byl odsouzen, brát v úvahu vlivy, které spolupracovníka dříve vedly k spáchání trestné činnosti, prostředí, ve kterém spolupracovník žije a konečně zkušenosti, které sám získal ze styku se spolupracovníkem.

(27) Řídicí orgán svým vystupováním a chováním musí být pro spolupracovníka autoritou, v žádném případě nelze připustit ani případné snahy spolupracovníka o navázání takových vztahů, kterých by mohl zneužít nebo které by řídicího orgána jakkoliv zavazovaly.

(28) Na schůzkách je řídicí orgán povinen zajímat se o politické názory spolupracovníka a trpělivě, se znalostí věci mu vysvětlovat politické otázky a dbát, aby výchovný vliv byl trvalejší než vliv nepřátelského prostředí.

(29) Jestliže tím nebude ohrožena konspirace, může řídicí orgán na schůzkách zapůjčit spolupracovníkovi k přečtení denní tisk, případně vhodnou literaturu. Tiskoviny po ukončení schůzky spolupracovníkovi odebere.

Čl. 13

(30) Ke kontrole činnosti spolupracovníků na cele používá řídicí orgán operativní techniku nebo další spolupracovníky.

(31) O způsobu kontroly a jejím výsledku učiní řídicí orgán záznam, který uloží do spisového svazku spolupracovníka. V případě signálu o dekonspiraci nebo o nesprávném postupu spolupracovníka vypracuje řídicí orgán plán prověrky, který schvaluje náčelník vyšetřovací součásti. Jestliže se při prověrce zjistí, že nesprávným postupem spolupracovníka nebo z jiných příčin nelze dosáhnout cíle sledovaného nasazením spolupracovníka, postupuje řídicí orgán podle čl. 14.

(32) Řídicí orgán je povinen při všech kontrolních úkolech postupovat tak, aby nebyla před spolupracovníkem nebo objektem odhalena operativní technika.

Přerušeni spolupráce

Čl. 14

(33) Se spolupracovníkem musí být přerušena spolupráce ve vyšetřovací věznici a musí být vrácen útvaru NZ, který jej zapůjčil, jestliže:

- a) klame řídicího orgána,
- b) vyzradí spolupráci objektu nebo před ním vystupuje provokačně,
- c) byl objektem dekonspirován,
- d) vyjdou najevo nové skutečnosti, které nebyly známy v době, kdy byl spolupracovník zavázán ke spolupráci, např. důvodné podezření z nové trestné činnosti nebo zneužívání výhod plynoucích ze spolupráce,
- e) odmítá dále spolupracovat.

(34) Návrh na přerušeni spolupráce vypracuje řídicí orgán, uvede v něm zjištěné skutečnosti a předloží jej náčelníku vyšetřovací součásti, který rozhoduje o přerušeni spolupráce. Návrh se založí do spisového svazku spolupracovníka.

(35) Před vrácením spolupracovníka útvaru NZ je řídicí orgán povinen informovat o důvodech přerušeni spolupráce písemně náčelníka operativního odboru SNZ, který rozhodne o dalším opatření.

(36) Vzniknou-li v průběhu použití spolupracovníka takové okolnosti, které znemožní jeho vrácení do útvaru NZ, z kterého byl zapůjčen, rozhodne o jeho dalším zařazení náčelník operativního odboru SNZ.

Čl. 15

(37) Se spolupracovníkem se stýká vždy jen řídicí orgán, a to pokud možno ve vyhrazených místnostech, které musí odpovídat požadavkům bezpečnostního opatření a konspirace.

(38) Spolupracovníka lze ponechat v místnosti samotného jen tehdy, je-li prověřen. Přitom je nutno dbát na to, aby v místnosti nebyl telefon, různé předměty, kterými by si mohl přivodit zranění nebo jich jinak zneužít.

Čl. 16

(39) Ve styku se spolupracovníky, při jejich zavádění do vyhrazených místností, při jejich používání vůči objektům nebo při provádění různých kombinací musí řídicí orgán dodržovat zásady konspirace i před příslušníky ostrahy. Není proto dovoleno sdělovat příslušníkům ostrahy, že jde o spolupracovníka.

Čl. 17

(40) Je-li třeba získat od spolupracovníka jen dílčí zprávu, musí řídicí orgán pro takové případy předem připravit vhodnou legendu (např. návštěva lékaře, vyřizování osobních věcí v kanceláři věznice apod.). Ve všech těchto případech musí řídicí orgán dbát na to, aby spolupracovník po návratu na celu mohl před objektem věrně popsat místo, kde prohlašuje, že byl.

Čl. 18

(41) Téhož spolupracovníka nelze použít k rozpracování obviněných v téže věci nebo ve věcech spolu souvisejících.

Náhradní spojení se spolupracovníkem

Čl. 19

(42) Řídicí orgán je povinen s každým spolupracovníkem dohodnout formu náhradního spojení pro případ, že závažnost poznatků, které zjistil, vyžaduje neodkladného zásahu (příprava útěku, diverze, vzpoura, důležité poznatky o osobě, která připravuje nepřátelské akce apod.). V takovém případě spolupracovník, aniž vyčká pravidelné schůzky, naváže z vlastní iniciativy styk s řídicím orgánem. Takový styk musí být rychlý a konspirativní a musí být předem domluven i s náčelníkem vyšetřovací věznice.

Agenturní zprávy

Čl. 20

(43) Na schůzkách projedná řídicí orgán se spolupracovníkem, jak plnil uložené úkoly a podrobně ho vytěží k rozhovorům s objektem a k situaci na cele. Poté jej instruuje, které poznatky má pojmout do zprávy. Spolupracovníka je třeba vést k tomu, aby zpráva byla stručná, obsahovala jen věci podstatné, aby její obsah odpovídal úkolům, které pro svoji činnost obdržel, a aby dávala jasný obraz o tom, jak rozhovor s objektem na cele probíhal. Je nežádoucí, aby agenturní zpráva obsahovala návod k dalšímu postupu ve vyšetřování, dedukce, pomluvy a osočování vyšetřovatele apod. Tyto okolnosti a své názory sdělí spolupracovník řídicímu orgánu ústně.

Čl. 21

(44) Agenturní zprávu napíše spolupracovník na psacím stroji nebo ručně v jednom vyhotovení. Řídící orgán ji v přítomnosti spolupracovníka přečte, upřesní nejasnosti a nechá zprávu spolupracovníkem podepsat jeho krycím jménem. Řídící orgán pak v záhlaví agenturní zprávy vyznačí jméno objektu, krycí jméno spolupracovníka a své vlastní jméno.

Prověřování a využívání agenturních poznatků

Čl. 22

(45) O tom, kdo provede vyhodnocení agenturní zprávy, rozhodne v souvislosti s vyšetřovaným případem náčelník vyšetřovací součásti. Orgán provádějící vyhodnocení, označí do agenturní zprávy další úkoly pro zaměření spolupracovníka, kterého s těmito úkoly seznámí řídicí orgán. O způsobu prověřování poznatků rozhoduje orgán, který provedl vyhodnocení agenturní zprávy.

Čl. 23

(46) Podle poznatků získaných od spolupracovníků se zaměří další směr vyšetřování, podle potřeby se vyšetřovatel seznámí s obsahem agenturní zprávy.

(47) Zprávy od spolupracovníků jsou přísně tajným materiálem, který má charakter materiálů operativních. Vyšetřovatel může z agenturních zpráv při výslechu obviněného použít jen takové poznatky, které byly předtím bezpečně prověřeny a zadokumentovány, např. výsledkem svědků nebo spoluobviněných, a stanoven postup jejich využití tak, aby nedošlo k dekonspiraci spolupracovníka.

(48) Způsob prověření a využití poznatků zahrne vyšetřovatel, je-li to třeba, do zvláštní přílohy plánu vyšetřování. Vyžaduje-li to charakter zprávy spolupracovníka, požádá o spolupráci při prověřování získaných poznatků operativního pracovníka.

Čl. 24

(49) Agenturní poznatky, které mají význam pro operativní součásti, nebo pro rozpracování dalšího případu, se předloží formou záznamu služební cestou náčelníkům příslušných součástí. Poznátky, které mají vztah k útvarům NZ, se předají podle obsahu a závažnosti buď náčelníku vyšetřovací věznice nebo přímo operativnímu odboru SNZ MV.

(50) V záznamu musí být uvedeno, že poznatky byly získány od spolupracovníka, aby při jejich využití bylo postupováno zvlášť opatrně.

Odměňování spolupracovníků

Čl. 25

(51) Odměňování spolupracovníků je součástí výchovné práce. Při odměňování je nutno vycházet ze zásady, že pro spolupracovníka musí být odměna povzbuzením k jeho další práci. I když spolupracovníci plní úkoly ve vyšetřovací věznici dobrovolně, je nutno jim nahradit hmotné újmy, které jim v důsledku toho vznikly.

(52) Odměny se poskytují na návrh řídicího orgána, po schválení náčelníkem vyšetřovací součásti, přičemž se přihlíží k náročnosti úkolů, které spolupracovník splnil, nebo

k mimořádně dobrým výsledkům práce. Odměny nesmí být v rozporu se služebními předpisy upravujícími výkon vazby a výkon trestu.

(53) V návrhu se zdůvodní, za co je spolupracovníka třeba odměnit, v jakém rozsahu a způsob, jakým bude odměna realizována tak, aby byla zachována zásada konspirace.

Čl. 26

(54) Odměnou pro spolupracovníka je zejména:

- a) drobné zvýhodnění (např. volné návštěvy podle Řádu pro výkon trestu),
- b) podpora rodinných příslušníků spolupracovníka,
- c) peněžitá odměna,
- d) návrh na přerušování výkonu trestu,
- e) návrh na podmíněné propuštění.

(55) Jiný způsob odměňování spolupracovníků jako poskytování naturálií je možný, jen vyžaduje-li to zájem spolupráce a není-li tím narušena zásada konspirace.

Čl. 27

(56) Peněžitá odměna do výše 200 Kčs povoluje náčelník vyšetřovacího odboru, do 1000 Kčs náčelník správy vyšetřování, přes 1000 Kčs ministr vnitra nebo jeho náměstek.

(57) Příjem peněžitá odměna potvrdí spolupracovník na stvrzence.

(58) Návrh na přerušování výkonu trestu nebo návrh na podmíněné propuštění projedná řídicí orgán s příslušným náčelníkem útvaru NZ s tím, aby bylo učiněno opatření ve smyslu trestního řádu.

Čl. 28

(59) Řídicí orgán při návrzích na odměny a výdaje spojené s agenturní prací musí být veden snahou o co nejúčelnější využívání prostředků a nepřipouštět nehospodárnost a neodůvodněné výdaje.

(60) Finanční prostředky pro odměňování spolupracovníků vydává zálohově proti potvrzení pracovník pověřený vedením agenturní zálohy u příslušné součásti MV.

Evidence spolupracovníků

Čl. 29

(61) Spolupracovníci se evidují ve zvláštním sešitě, který vede řídicí orgán. Sešit musí být náležitě zabezpečen. Zápisy se v něm označují pořadovými čísly. Do tohoto sešitu se zejména uvede jméno, krycí jméno a data narození spolupracovníka, trestná činnost, pro kterou byl odsouzen, kdo jej řídí, délka spolupráce, obdržaná odměna a její druh, od koho byl spolupracovník převzat a komu předán, stručná charakteristika týkající se jeho spolupráce, popřípadě další potřebné údaje.

Čl. 30

(62) Útvar NZ, který spolupracovníka zapůjčuje, zašle současně příslušné vyšetřovací součásti jeho podrobnou charakteristiku nebo osobní svazek spolupracovníka, který řídicí orgán zapůjčeného spolupracovníka po prostudování vrátí. Zapůjčení osobního svazku spolupracovníka se neprovádí přes I. zvláštní odbor MV (1. zvláštní oddělení), nýbrž buď osobně nebo kurýrní cestou.

(63) Písemné materiály, které mají vztah ke spolupracovníkovi, ukládá řídicí orgán v průběhu spolupráce do spisového svazku. Po ukončení spolupráce vyhodnotí řídicí orgán její výsledky a celkovou činnost spolupracovníka a písemnou zprávu spolu s ostatními materiály, které se týkají spolupracovníka, zašle operativnímu odboru SNZ.

Čl. 31

(64) Agenturní zprávy od spolupracovníka vede řídicí orgán ve zvláštním spisovém svazku, který označí krycím jménem spolupracovníka a evidenčním číslem podle zápisu v sešitě k evidenci spolupracovníků (čl. 29).

(65) Po ukončení vyšetřování, v němž byl použit spolupracovník, vyhodnotí řídicí orgán s příslušným náčelníkem znovu agenturní zprávy. Jestliže touto závěrečnou prověrkou zjistí, že některé poznatky dosud využity nebyly, učiní náčelník příslušná opatření.

(66) Není-li agenturních zpráv dále zapotřebí, lze je po rozhodnutí náčelníka vyšetřovací součásti zničit. O tom se učiní záznam do sešitu určeného k evidenci spolupracovníků.

(67) Jestliže jde o agenturní zprávy zvláštní závažnosti a je předpoklad, že by mohly v pozdější době sloužit například k ověření úkonů, které bylo nutno na základě těchto poznatků při vyšetřování provést, nebo jsou zde jiné závažné důvody, uloží se o tom zápis do sešitu určeného k evidenci spolupracovníků. Náčelník vyšetřovací součásti stanoví dobu, po kterou budou agenturní zprávy uloženy. Nebude-li agenturních zpráv dále potřeba, postupuje se podle odst. 66.

Ustanovení závěrečná

Čl. 32

(68) Práce se spolupracovníky ve vyšetřovací věznici musí být utajena před všemi příslušníky MV, kteří ji přímo nevykonávají. Je zakázáno hovořit o této formě práce na srazech, schůzích, služebním školení apod.

(69) Náčelník vyšetřovací součásti je oprávněn povolit výjimku u těch pracovníků centrály MV, kteří jsou pověřeni prováděním prověrek agenturní práce ve vyšetřovacích součástech.

PŘÍLOHA č. 3

Vyhodnocení TS „MENCL“

Archiv MS, fond SOVO, krabice č. 46

Obvodní správa SNB-odbor VB

2. odd., Fr. Křížka 24, Praha 7

Č. j. SO-00227/01-81
1981

V Praze dne 8. října

PŘÍSNĚ TAJNÉ

Výtisk číslo: 1

Počet listů: 2

Ministerstvo spravedlnosti ČSR

Správa sboru NV, samostatné odd. vnitřní ochrany

PRAHA 4, Pankrác

Věc: VYHODNOCENÍ TS „MENCL“

Dne 6. 5. 1981 došlo k obsazení Jindřicha G [anonymizoval autor], nar. [...] 1932, t. č. ve vyšetřovací vazbě Praha-Ruzyně SNV, TS „MENCL“. Cílem obsazení bylo zjištění a potvrzení skutečností v souvislosti se [X].

Za období od 6. 5. do 22. 9. 1981 bylo uskutečněno celkem 20 schůzek, z toho orgán místní součásti provedl osobně schůzku v patnácti případech a v pěti případech provedl schůzku oper. pracovník s[právy] SNV Ruzyně.

V průběhu výše uvedeného období byl TS „MENCL“ úkolován k uvedené problematice a dále předával všechny získané poznatky, které v průběhu obsazení vyplynuly.

TS „MENCL“ velmi aktivně spolupracoval s operativním spolupracovníkem, v předávaných zprávách informoval o všech záměrech a plánech G[...] pro příští období a se znalostí věci přesně popisoval jeho psychický stav a odhodlání, s jakým má G[...] cíl postupovat v součinnosti s obhájcem, což se jeví jako klad, zejména v souvislosti s vyšetřováním hospodářské trestné činnosti v následujícím období.

V průběhu obsazení byly získávány i státobezpečnostní poznatky, které byly průběžně předávány s[právě] StB Středočeského kraje a hl. m. Prahy.

K předaným poznatkům případu [X] byly tyto dle možností místní součásti průběžně prověřovány, některé poznatky však svým rozsahem a významem zasluhují dlouhodobějšího sledování a prověrek. K problematice [X] bylo získáno značné množství poznatků, které – i když zčásti nejsou již aktuální – budou využity v rámci celkového rozpracování objektu. Dále byly předány poznatky k trestné činnosti, a to na různých úsecích a místech Prahy, které jsou

postupně zpracovávány a budou postoupeny příslušným součástem dle místní a věcné příslušnosti. [...]

Při schůzkách bylo za uvedené období použito pro potřeby TS „MENCLA“ občerstvení a předměty denní potřeby celkem za 910,- Kčs ze zvláštních finančních prostředků.

Závěrem lze hodnotit činnost TS „MENCLA“ jako účelnou, která napomohla v průběhu vyšetřování [X] jak vyšetřovateli, tak oper. pracovníku, zejména pak lze kladně hodnotit přínos činnosti TS v souvislosti s nadcházejícím vyšetřováním trestné činnosti v oblasti hospodaření G[...] a spol. [...]

Náčelník: [podpis nečitelný]

[Příjmové razítko:] Ministerstvo spravedlnosti ČR Správa SNV, došlo 14. 10. 1981, č. j. SSNV-00129/351-81

Budování a vývoj věznic StB v období 1948–1952

I. Úvod

K nejnámější formě represe používané masově komunistickým režimem po převzetí moci v Československu v únoru 1948 patří bezesporu kruté vyšetřování Státní bezpečností ve věznicích. O podmínkách panujících v tehdejších věznicích bylo vydáno již mnoho svědectví. Cílem tohoto textu je popsat okolnosti vzniku samostatných vyšetřovacích věznic československé Státní bezpečnosti, jejich organizaci a vývoj v počátečním období komunistické diktatury. Tato zařízení sama o sobě nelze samozřejmě přeceňovat a hodnotit mimo kontext doby, protože byla jen jedním z nástrojů represivního aparátu. Byl to ale nástroj mocný a pro nastupující režim nezbytný. V neposlední řadě je možno na příkladu vývoje právě vězeňství dobře sledovat vývoj a upevňování pounorového mocenského aparátu v Československu.

Pro účely práce byly využity především údaje z archivu Ministerstva vnitra ČR (zde zejména fondy 310 – velitelství StB, A 2/1 – kolegium ministra národní bezpečnosti, A 6/3 – tajné rozkazy ministra národní bezpečnosti) a fondy bývalého Sboru nápravné výchovy ČSR, uložené v současnosti ve Státním ústředním archivu.

II. Období improvizací: 1948–1949

Od převzetí moci komunisty v únoru 1948 sílil tlak Státní bezpečnosti na úplné převzetí vyšetřování tzv. státněbezpečnostních trestných činů, které byly posléze definovány v neblaze proslulém zákonu na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb., přijatém 6. 10. 1948.¹⁾ Za vydatné pomoci ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky a jeho náměstka Karla Klose byla postupně likvidována instituce vyšetřujících soudců, kteří do té doby vedli přípravné vyšetřování trestných činů nezávisle na orgánech vyhledávání, tedy nezávisle na Státní bezpečnosti. Výnosem ministra spravedlnosti ze dne 26. 7. 1949 byl vydán pokyn, jak mají Krajské a Okresní soudy obcházet zákonná ustanovení o tomto přípravném řízení, aby se nevy-skytovaly tzv. neodůvodněné průtahy. Výnos oznamoval, že od 1. 9. 1949 nebudou již obsazovány funkce vyšetřujících soudců a že ani připravovaný trestní řád s tímto institutem dále nepočítá. Tak nesmírně vzrostla pravomoc vyšetřujících orgánů StB a jejich činnost zůstala bez jakékoliv nezávislé kontroly. Zákonem předepsaný prokurátorův souhlas s uvalením vazby byl získáván zcela formálně, často s mnohaměsíčním zpožděním, někdy dokonce vůbec ne.²⁾

Aby nezávislost byla naprostá, potřebovala StB ovládat celý průběh vyšetřování, tedy „pracovat“ s vyšetřovancem od okamžiku jeho zatčení až k soudnímu líčení. Paragraf 296, odst. 2 zákona č. 86/1950 Sb. (nového trestního řádu) připouštěl výkon vazby u vyšetřovatele. Předpoklady byly tedy vytvořeny. Čeho se v tomto momentě StB nedostávalo, byly vlastní věznice.

První oddělení ústředny StB (ÚStB) Praha (pověřené v létě roku 1948 vyřizováním vězeňské agendy StB) rozeslalo dne 22. 7. 1948 podřízeným úřadovnám StB v ČSR pokyn, aby vstoupily v jednání se správami soudních a správních věznic v místě jejich působnosti „za účelem zřízení státněbezpečnostních oddělení ve stávajících věznicích“.³⁾ Okresní a krajské soudní věznice byly tehdy ve správě Ministerstva spravedlnosti, správní věznice okresních a krajských velitelství Národní bezpečnosti byly pak ve správě Ministerstva vnitra, a to prostřednictvím bezpečnostních referentů krajských a okresních národních výborů. Na přelomu července a srpna začala ústředně StB docházet hlášení o splněném úkolu. Po dohodě se soudními orgány a orgány Národní bezpečnosti (tj. uniformované, Veřejné bezpečnosti) byly zajiš-

těny potřebné kapacity. Zpravidla šlo o dvě až tři cely v případech okresních velitelství oddílů nebo o celá patra věznic u velitelství krajských. Možnosti byly ale rozdílné: pobočka oblastní úřadovny StB (POStB) v Jáchymově měla již tehdy věznic ve své vlastní budově, i když pouze o dvou celách, oblastní úřadovna StB (OStB) Jičín pět cel v Trestním ústavu Ministerstva spravedlnosti ve Valdicích a POStB Šumperk rovněž pět cel v pobočce zemské donucovací pracovny Mírov, která byla rovněž ve správě Ministerstva spravedlnosti. Důležitým zařízením se stalo od září 1948 zvláštní oddělení oblastní úřadovny StB Praha s velmi utajeným režimem, umístěné při objektech zemské donucovací pracovny v Praze-Ruzyni.⁴⁾

Uvedená opatření představovala jen provizorní řešení. Malou kapacitu většiny věznic a oddělení bylo sice možno v nezbytných případech rozšířit, ale jen v některých zařízeních mohla být tato oddělení izolována od ostatních částí věznice. Správní věznice byly v mnoha z tehdejších 270 okresních měst Československa spíše „obecními šatlavami“ v nevyhovujících budovách (zpravidla radnicích), se špatnými hygienickými podmínkami. Vězni bývali „střeženi“ občas i domovníky, šoféry či správci budov.⁵⁾ Jen málo věznic stavebně vyhovovalo účelu vyšetřování, především proto, že počet společných cel převyšoval počet samotek.

Ostrahu věznic podléhajících Ministerstvu spravedlnosti zajišťovali uniformovaní příslušníci Sboru vězeňské stráže (SVS), zřízeného zákonem č. 321/1948 Sb. ze dne 22. 12. 1948. SVS byl ozbrojeným sborem na úrovni SNB, ovšem podřízeným ministru spravedlnosti. Pro věznice při Okresních soudech platil Vězeňský řád, vydaný výnosem ministra spravedlnosti č. 536/49-IV/1 ze dne 1. 2. 1949. Řada věznic užívala ale v období 1948–1949 řády vlastní.⁶⁾ Náklady na provoz věznic byly hrazeny Ministerstvem spravedlnosti, v některých případech byly propláceny Ministerstvem vnitra.

Naznačený stav se stal pochopitelně terčem kritiky a stížností ze strany vyšetřovatelů StB. Po reorganizaci StB byl od října 1948 celkový dohled nad vyšetřováním a věznicemi v rámci Ministerstva vnitra svěřen 4. oddělení V. sektoru skupiny BAa (tzv. vnitřní bezpečnost).⁷⁾ Podle korespondence vedené v této věci v období od dubna do listopadu 1949 mezi tímto oddělením a organizačním oddělením (krycí označení BP/6) nadřízeného prezidia skupiny I Bezpečnost Ministerstva vnitra lze hlavní námitky shrnout takto:

- Přístup do věznice a vyžadování vězňů pro vyšetřování závisí na někdy nejisté spolupráci se správou věznice nespádající pod pravomoc StB: „státněbezpečnostní zájem mohou pochopit a chránit jen vězeňští orgánové, kteří jsou ze stavu StB, nebo alespoň StB služebně podřízeni.“⁸⁾ Mezi dozorcí i vyššími funkcionáři SVS byla dosud řada nekomunistů, k 1. 1. 1949 jich bylo spolu s příslušníky jiných politických stran 26 % celkového stavu.⁹⁾ Na jejich výběr neměla StB vliv, takže docházelo i k případům spolupráce dozorců s vězni. Například v roce 1951 byl vyšetřován případ Karla Velčovského, dozorce z věznice v Brně, který navázal styky s později popraveným vyšetřovancem Státního soudu Josefem Sixtou. Zajišťoval mu spojení mimo věznic, a posléze dokonce připravoval i jeho útěk.¹⁰⁾
- Izolace uvězněných byla nedokonalá, vyšetřovavec StB mohl být v kontaktu jak s ostatními vězni, tak někdy i se světem venku. Pro ilustraci ukázka z korespondence mezi 4. oddělením V. sektoru a organizačním oddělením prezidia skupiny I Bezpečnost ze dne 7. 11. 1949: „Vyšetřovací praxe ukazuje, že nejlepších vyšetřovacích výsledků je docilováno tam, kde jsou vězni umístováni v samovazbě. Jsou-li v celách společných, nebo dokonce v nevhodném prostředí, podléhají mnohdy nepřátelským vlivům a náladě, jsou zvikláni v ochotě k doznání a mají dost možností posílat ven motáky a vzkazy po věznicích s krátkou vazební lhůtou nebo věznicích odesílaných na práce v budově věznice nebo mimo věznic.“¹¹⁾

- Proto korespondovalo 4. oddělení V. sektoru skupiny BAa v průběhu roku 1949 s úřadovnými StB v krajích. Byla mapována situace, zjišťována kapacita věznic Ministerstva spravedlnosti a vytipovávány vhodné objekty k převedení do správy StB.¹²⁾ Během roku 1949 tak byly postupně formulovány zásady dodržované později při zřizování věznic StB:
- K zřízení věznice je třeba souhlasu MV.
- Administrativně a hospodářsky řídí věznici krajské velitelství (KV StB) či velitelství oddílu Státní bezpečnosti (VO StB).
- Velitelem věznice je příslušník StB.
- Strážní oddíl zřizuje krajský velitel Státní bezpečnosti ve spolupráci s krajským velitelem Národní bezpečnosti. Ten k tomuto účelu odvelí potřebný počet příslušníků SNB. Ti pak služebně podléhají StB, kmenově ale zůstávají nadále v příslušnosti krajského velitelství NB.¹³⁾

První bod uvedených zásad lze vysvětlit určitým chaosem v organizaci prvního období. Náměstek ministra vnitra Josef Pavel se dne 17. 5. 1949 písemně dotazoval V. sektoru BAa, jak došlo k převzetí věznic StB v Bratislavě a pravděpodobně (!) v Košicích. Přednosta tohoto sektoru dr. Lumír Kroček po urgenci 10. září 1949 (!) odpověděl: „Pokud je zdejšímu odboru známo, došlo k převzetí věznic složkou StB v Karlových Varech, Bratislavě, Košicích a v Brně. Převzetí věznice v Karlových Varech se stalo opatřením tamního oddělení. Věznice v Bratislavě a v Košicích spravuje a střeží KV StB, kterých se dotazujeme, jak došlo k převzetí věznic složkou StB a jak jsou zajištěny potřeby složky NB. K převzetí věznice v Brně došlo pravděpodobně na základě dohody mezi KV StB a KV NB.“¹⁴⁾ To svědčí jak o nedostatečné koordinaci, tak i o dosti svévolném jednání StB v krajích.

V roce 1949 byly tedy do správy StB předávány další věznice. Stav samostatných věznic StB na konci roku 1949 byl následující:

- 1) Věznice KV StB Karlovy Vary: 9 cel s celkovou kapacitou 37 až 60 osob. Převzata StB od NB na základě výnosu ministra vnitra č. 254/57-1-BP/6 ze dne 15. 4. 1949.¹⁵⁾
- 2) Věznice KV StB Bratislava: kapacita 80 osob.
- 3) Věznice KV StB Košice: kapacita 190 osob.¹⁶⁾
- 4) Věznice KV StB Brno, Orlí ulice č. 30: 20 cel s celkovou kapacitou 80 osob. Převzata od KV NB po vzájemné dohodě dne 1. 5. 1949.¹⁷⁾
- 5) Věznice KV StB Jihlava: 5 cel s celkovou kapacitou 12 osob.¹⁸⁾

Převod těchto věznic proběhl iniciativou místních orgánů NB a StB.¹⁹⁾

- 6) Věznice v Praze-Ruzyni. Objekt zemské donucovací pracovny (s již zmíněným zvláštním oddělením oblastní úřadovny StB Praha) byl během roku 1949 přestavován a dnem 1. 11. 1949 byla zřízena věznice StB, která podléhala přímo V. sektoru BAa. Používalo ji též KV StB.²⁰⁾

Do pověstné věznice krajského velitelství Národní bezpečnosti Praha 1, Bartolomějská ulice č. 4, která byla zřízena již v roce 1947, byli umístěováni vyšetřovanci StB i kriminální ústředny, věznice sloužila rovněž jako soustředěovací stanice pro odesílání do táborů nucených prací a také pro výkon trestu pro pachatele správních deliktů.²¹⁾

III. Počátek plánovitého budování: rok 1950

Pro další zřizování věznic se stala klíčovou porada s tématem „Věznice SNB“, která se konala 17. 11. 1949. Svolalo ji organizační oddělení prezidia BA a účastníky byli zástupci organizačního a právního oddělení prezidia, Veřejné bezpečnosti, kriminální ústředny a velitelství StB. V diskusi zazněly již zmiňované stížnosti a argumenty. Přednosta prezidia dr. Karel Černý mimo jiné řekl: „...celou otázku vězeňství SNB bylo by řešiti z vyššího hlediska, a to vzhledem k tomu, že Sbor převzal na sebe funkci vyšetřujících soudců a tím že by měl převzít i pomocný aparát těchto soudců. Vyšetřovací stadium není ukončeno předáním vězně do soudní vazby.“ Tím byl vlastně naznačen vývoj k budoucímu převzetí celého vězeňství Ministerstvem národní bezpečnosti, uskutečněného nakonec v roce 1952. Jako perličku je možno zmínit diskusní příspěvek zúčastněného přednosty právního oddělení dr. Zdeňka Lukeše, který poukázal „na stav a výchovný ráz vězeňství v SSSR, kde věznice jsou vlastně výchovnými ústavami.“ Z porady i předcházejících diskusí nevzešel návrh na zřizování věznic StB podle územně závazného schématu, protože bylo konstatováno, že v řadě míst existují vyhovující podmínky i v soudních či správních věznicích a bylo by zbytečné zřizovat v takových místech věznice vlastní. V očekávání budoucí úpravy trestního řádu rozhodlo vedení StB o prozatímním řešení momentálních potřeb StB interními opatřeními v rámci Ministerstva vnitra.

Usnesení porady obsahuje následující body:

- „1) Formálněprávně nejsou správní věznice upraveny žádným zákonným předpisem. Je tudíž možno řešiti věznice SNB interními opatřeními a přihlížeti pouze k otázkám účelnosti.
- 2) Při řešení zajistiti potřeby Státní bezpečnosti. Než dojde k tomuto řešení, realizovati návrhy odboru BA na převzetí správních věznic tam, kde se to ukáže zapotřebí.
- 3) Oddělení BP/6 za spolupráce odboru BA (dr. Suchyni) a kriminální ústředny (dr. Hajera) zaopatří potřebný statistický materiál a vyhodnotí zkušenosti Sovětského svazu v otázce vězeňství a předloží příslušný návrh.“²²⁾

Rozkazy organizačního oddělení prezidia č. 254/57-10-BP/6 ze dne 4. 1. 1950 byly předány v Liberci, Plzni, Brně, Ostravě a Ústí nad Labem správní věznice KV NB do správy KV StB, v Jablonci nad Nisou a Mariánských Lázních pak do správy místních velitelství oddílů StB. Dne 12. 6. 1950 byla podobným rozkazem předána i věznice v Chebu. V případě věznice KV StB Brno šlo pouze o formální potvrzení převzetí realizovaného již 1. 5. 1949.²³⁾ V některých dalších případech naopak neznamenal tato formální předání vždy skutečné převzetí. Například věznice KV StB v Plzni byla fakticky dána do provozu až 20. 2. 1950, do té doby neměl totiž krajský velitel StB dostatek vhodných příslušníků NB pro vytvoření strážního oddílu. Věznice velitelství oddílu StB Mariánské Lázně byla převzata dokonce až 24. 3. 1950.

Důležitým mezníkem na cestě k vytvoření centralizované represivní moci byl vznik Ministerstva národní bezpečnosti (MNB) dne 23. 5. 1950. Vězeňská agenda MNB byla poté přidělena VI. samostatnému sektoru MNB, jehož velitelem byl jmenován špkt. Václav Jiras. Dne 3. 4. 1951 byl tento sektor reorganizován v odbor „V“ – vězeňský odbor MNB. Tato součást měla do června 1951 na starosti především agendu táborů nucených prací.

Stav věznic StB v roce 1950 vypadal v krajích ČSR (dle tehdejšího správního uspořádání) takto:

Kraj Praha: Věznice MNB v Praze-Ruzyni – 137 cel s kapacitou 410 osob. KV StB užívalo zvláštní oddělení v krajské soudní věznici Praha-Pankrác – 78 cel pro 360 osob, strážní oddíl v počtu 33 příslušníků SNB, vězeňský lékař z řad odsouzených. KV StB dále užívalo spolu s NB její věznici v Bartolomějské č. 4 – 18 cel pro 120 osob – a stavělo v Bartolomějské

ulici č. 9 vlastní věznici, která měla nahradit oddělení StB v Praze-Pankráci. Velitelství oddílů StB v Mladé Boleslavi a Kolíně užívala zvláštních oddělení v okresních soudních věznicích, VO StB Kladno pak věznici NB v Kladně – 8 cel pro 18 osob. Dne 25. 4. 1950 byla otevřena malá věznice v budově „A“ Ministerstva vnitra ve Wintrově ulici v Praze, která sloužila ke krátkodobým vazbám velitelství StB a dále zvláštní oddělení Zemské psychiatrické léčebny v Praze-Bohnicích. Od roku 1949 zde existoval uzavřený pavilon číslo 17 ve správě SVS krajské soudní věznice Praha-Pankrác. Do pavilonu byli umístováni k přezkoumání duševního stavu vyšetřovanci StB (ale i jiných složek) a na léčení duševně nemocní odsouzení. Vyšetřovanci StB byli na toto oddělení počátkem padesátých let umístováni v rozporu s trestním řádem bez vědomí prokurátora, pouze na příkaz krajských velitelů StB.²⁴⁾

Kraj České Budějovice: Samostatná věznice StB v kraji neexistovala. KV StB užívalo zvláštního oddělení věznice Krajského soudu v Českých Budějovicích – 47 cel, strážní oddíl v počtu 7 příslušníků SNB byl zřízen dne 12. 6. 1950. Velitelství oddílů StB v Českém Krumlově, Jindřichově Hradci, Písku, Prachaticích, Táboře, Vimperku a Kaplicích užívala vyhrazených cel okresních soudních věznic v místě působitě.

Kraj Plzeň: KV StB Plzeň mělo vlastní věznici v budově velitelství, převzatou 20. 2. 1950 od KV NB Plzeň – 28 cel pro 102 osob, strážní oddíl v počtu 8 příslušníků SNB. Velitelství oddílů StB v Klatovech, Domažlicích, Tachově, Horšovském Týně, Sušici a Blatné užívala oddělení v okresních soudních věznicích.

Kraj Karlovy Vary: V kraji existovalo nejvíce věznic StB. V Karlových Varech věznice KV StB – 9 cel pro 37 až 60 vězňů, strážní oddíl 6 příslušníků SNB. V Mariánských Lázních existovala věznice VO StB – 7 cel pro 28 až 38 osob, v Chebu od 1. 7. 1950 věznice VO StB – 17 cel pro 140 až 160 vězňů – a věznice v budově VO StB Jáchymov – 7 cel pro 12 osob. VO StB v Aši dávalo své vězně do okresní soudní věznice.

Kraj Ústí nad Labem: Věznice KV StB v Ústí nad Labem, převzatá od NB oficiálně dne 19. 1. 1950, fakticky ale plně užívaná StB již od dubna 1949 – 10 cel pro 25 až 30 vězňů, se strážní oddíl v počtu 6 příslušníků SNB. Věznice byla nevyhovující jak pro nízkou kapacitu, tak i pro špatné hygienické podmínky. Velitelství oddílů StB Most a Litoměřice užívala krajských soudních věznic, v případě velitelství oddílů StB Teplice, Děčín a Chomutov pak věznic NB. V krajské soudní věznici v Litoměřicích bylo zřízeno zvláštní oddělení StB s vlastním strážním oddílem – 39 cel a 10 výslechových kanceláří, takže ta byla nakonec využívána KV StB Ústí nad Labem dokonce více než věznice v krajském městě.

Kraj Liberec: Věznice KV StB Liberec převzatá od KV NB 9. 2. 1950 – 15 cel pro 40 osob, strážní oddíl v počtu 20 příslušníků SNB střežil současně i budovu KV StB. Dnem 15. 2. 1950 byla převzata od NB věznice VO StB Jablonec nad Nisou – 6 cel pro 20 osob, strážní oddíl v počtu 4 příslušníci NB. KV StB Liberec užívalo i krajské soudní věznice v Liberci a okresní soudní věznice v České Lípě, VO StB Rumburk pak okresní soudní věznice v Rumburku.

Kraj Hradec Králové: Věznice KV StB nebyla dosud zřízena, StB využívala zvláštního oddělení věznice Krajského soudu v Hradci Králové – 38 cel pro 100 osob, strážní oddíl v počtu 5 příslušníků NB). Velitelství oddílu StB Trutnov mělo ve vlastní budově malou věznici – 3 cely pro 7 osob – a používalo i věznice Okresního soudu, VO StB v Jičíně, Náchodě a Žamberku umístovala vězně do okresních soudních věznic.

Kraj Pardubice: Dne 15. 5. 1950 byla do správy KV StB Pardubice převzata okresní soudní věznice – 23 cel pro 60 až 90 osob, strážní oddíl v počtu 18 příslušníků NB. V Pardubicích bylo v budově KV StB k dispozici 7 cel, dalších 17 cel bylo v Trestním ústavu

Ministerstva spravedlnosti Pardubice a rovněž byla využívána i krajská soudní věznice v Chrudimi. Oddíly StB v Poličce a Lanškrouně užívaly okresních soudních věznic.

Kraj Jihlava: KV StB Jihlava používala nevyhovující věznici s 9 celami pro 16 vězňů ve vlastní budově a rovněž i krajskou soudní věznici v Jihlavě (na konci roku 1950 zde probíhala jednání o zřízení zvláštního oddělení). VO StB Dačice užívalo věznici Okresního soudu.

Kraj Brno: KV StB Brno mělo věznice v Orlí ulici č. 30 – 20 cel pro 80 vězňů – a věznici v budově KV StB v Příční ulici č. 31, která byla dána do provozu v létě 1950 – 26 cel pro 80 vězňů. Obě brněnské věznice nevyhovovaly jak kapacitou, tak hygienicky. KV StB Brno užívalo i zvláštního oddělení okresní soudní věznice ve Znojmě. Velitelství oddílu StB Znojmo mělo věznici se 7 celami ve vlastní budově, VO StB Břeclav používalo okresní soudní věznici a VO StB Mikulov věznici NB.

Kraj Olomouc: Samostatná věznice StB v kraji neexistovala, krajské velitelství StB užívalo nevyhovující věznice KV NB – 6 celami pro 50 osob – a dále zvláštní oddělení krajské soudní věznice Olomouc – 16 cel rovněž pro 50 osob. V roce 1950 byla zahájena stavba nové věznice v budově KV StB. VO StB Šumperk užívalo šumperské pobočky Trestního ústavu Ministerstva spravedlnosti Mírov, velitelství oddílů StB v Jeseníku, Prostějově a Přerově pak okresních soudních věznic.

Kraj Gottwaldov: Krajské velitelství StB Gottwaldov používalo věznici v budově krajského velitelství StB v Uherském Hradišti (zřízenou asi začátkem roku 1950) – 8 cel pro 26 osob – a užívalo i oddělení v krajské soudní věznici Uherské Hradiště. VO StB Gottwaldov a Vsetín umísťovaly vězně do okresních soudních věznic. V Gottwaldově byla plánována výstavba nové věznice.

Kraj Ostrava: V lednu 1950 byla zřízena věznice KV StB v Ostravě – 12 cel pro 41 až 150 osob, krajské velitelství Ostrava užívalo i zvláštního oddělení krajské soudní věznice v Ostravě. VO StB v Opavě užívalo věznici NB a okresní soudní věznici, VO StB v Českém Těšíně a Karvině užívala rovněž okresních soudních věznic v místě.

K situaci na Slovensku není k dispozici mnoho údajů, protože zřizování tamních věznic bylo koordinováno StB z Bratislavy.

Kraj Bratislava: Věznice KV StB s kapacitou 80 vězňů byla umístěna v budově velitelství (strážní oddíl 15 příslušníků NB), KV StB užívalo dále i části Trestního ústavu Ministerstva spravedlnosti v Leopoldově (vzdáleného ale 65 km) a krajskou soudní věznici v Bratislavě.

Kraj Nitra: V kraji nebyla vlastní věznice StB, KV StB užívalo věznice NB – s kapacitou 26 osob) a krajské soudní věznice v Nitře. V plánu byla stavba nové věznice.

Kraj Banská Bystrica: KV StB Banská Bystrica rovněž nemělo vlastní věznici, užívalo krajskou soudní věznici a věznici NB v Banské Bystrici.

Kraj Žilina: KV StB Žilina mělo 2 cely ve vlastní budově a užívalo věznici Krajského soudu v Žilině.

Kraj Košice: KV StB mělo vlastní věznici v budově velitelství s kapacitou 190 vězňů, službu konalo 10 příslušníků SNB. VO StB Trebišov používalo věznici NB v Trebišově, VO StB Poprad, Rožňava a Levoča pak okresní soudní věznice v místě.

Kraj Prešov: KV StB užívalo zvláštní oddělení (25 cel) v krajské soudní věznici Prešov. VO StB Humenné, Velké Kapušany, Stará Lubovňa, Michalovce, Stropkov, Sobrance a Vranov nad Topľou užívala okresních soudních věznic v místě.²⁵⁾

Celková kapacita věznic v přímé správě StB činila v roce 1950 zhruba 1350 osob, zatímco průměrný počet vězňů Státní bezpečnosti činil průměrně 7000 osob.

IV. Další vývoj

Autor přednášky s názvem „Věznice z hlediska potřeb vyšetřování prováděného pracovníky Státní bezpečnosti“ z roku 1950 (pravděpodobně náměstek ministra národní bezpečnosti Karel Šváb, viz přílohu č. 6) charakterizuje význam věznic takto: „Je třeba, aby bezpečnostní orgánové, hlavně vyšetřující orgánové, si byli stále vědomi toho, že věznice je jedním z nejcennějších pomocníků vyšetřujícího orgánu, a aby se také z toho hlediska na věznici dívali. [...] Věznice [...] musí být bezpečná proti útoku zvenčí, proti útoku vězňů, musí být neprodyšná navenek i uvnitř a aby mohla vyhovovat účelům šetření, musí být nadto ještě pružná a musí vyvolávat určitý psychologický účinek na vězně.“²⁶⁾ Těmto požadavkům řada převzatých věznic neodpovídala.

Stav věznic StB na konci roku 1950 shrnul velitel VI. samostatného sektoru MNB škpt. V. Jiras ve zprávě veliteli StB Osvaldu Závodskému dne 1. 2. 1951 takto: „Stručně zrekapitulováno lze říci, že věznice Státní bezpečnosti v těch krajích, kde jsou ve vlastní správě, zatím nevyhovují, až na Košice a Plzeň, hlavně kapacitou, vnitřním zařízením a vybavením.“²⁷⁾

Tak například v Brně mělo KV StB sice dvě věznice (v Orlí a Příční ulici), ale ani jedna nebyla vyhovující: v celách věznice v Orlí ulici chyběla pitná voda, větrání bylo nedostatečné, špatná byla zvuková izolace cel, v patře nad celami se dokonce nacházel učňovský internát (!) a samovazebních cel byl naprostý nedostatek. Cely věznice v Příční ulici byly rovněž špatně větratelné, vlhké (pod úrovní chodníku, takže při deštích je zaplavovala voda), vězni měli možnost spojení s vnějším světem a z hlediska vyšetřování trpěly cely dalším nedostatkem: pro hluk z ulice nebylo možno používat operativní techniku.²⁸⁾

Z uvedených skutečností je patrné, za jakých podmínek živořili vězni StB, a to bez ohledu na vlastní vyšetřování. Ve většině věznic nebyl stálý lékař. Dokonce do nejdůležitější věznice StB v Praze-Ruzyni nastoupil stálý vězeňský lékař, pověstný MUDr. Josef Sommer, až 1. 11. 1950. V některých věznicích patrně neplatil vězeňský a kázeňský řád – tak tomu bylo například ve zvláštním oddělení KV StB věznice v Praze-Pankráci ještě v únoru 1951.²⁹⁾

Dnem 1. 2. 1952 vstoupil v platnost Prozatímní řád vyšetřovacích věznic SNB (služební označení MV-vyšětř-I-1), první norma sjednocující režim ve věznicích StB. Kromě jiného legalizoval disciplinární tresty: půst o chlebu a vodě, tvrdé lože, uzavření v temnici.³⁰⁾ Mezi další dokumenty výmluvně vypovídající o podmínkách ve věznicích StB patří tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 14 ze dne 24. 9. 1951 nazvaný „Sebevraždy ve věznicích Státní bezpečnosti“ a reagující na zvyšující se počet sebevražd nikoliv přezkoumáním podmínek vazby, ale požadavkem na zlepšení výkonu strážní služby.³¹⁾

Podle údajů Sboru nápravné výchovy (SNV) z roku 1968 zemřelo v československých věznicích mezi lety 1948–1968 celkem 168 obviněných. V námi sledovaném období 1948–1952 to bylo 62 osob, z toho bylo prokazatelně 28 sebevražd. Skutečný počet zemřelých byl však nepochybně vyšší. Bohumil Bednář, politický funkcionář HS StB, přidělený v listopadu 1949 k vyšetřovacímu sektoru do Věznice v Praze-Ruzyni, uvedl dne 29. 9. 1954 ve svém vyjádření pro komisi ÚV KSČ: „V této době tam byly asi tři sebevraždy, a to ing. Reimana [6. 12. 1949], který využil úlev, jež mu byly poskytovány, a nedostatku strážných pro zhotovení si motouzu k oběšení. Dále to byla Dr. Veselá [14. 6. 1950], jež si nastřádala prášky, které pak použila, a Patorčev [4. 7. 1950, v materiálech SNV z roku 1968 neuveden!], který využil zhasnutí světla k oběšení. [...] Při otevření věznice si výsledky ještě dělali také operativní pra-

covníci, kteří používali fyzického násilí. Tak například pracovníci I. sektoru téměř ubili řed. pošty z Brna Lotreka, který pak následkem toho zemřel [10. 12. 1949]. Dále byl do věznice napolo ubitý přiveden Ing. Wiesner, který rovněž pak zemřel [19. 11. 1949].³²⁾

V roce 1952 došlo k pronikavé změně. Tajným rozkazem ministra národní bezpečnosti č. 126 ze dne 11. 9. 1952 byla všechna vězeňská zařízení v Československu předána do správy Ministerstva národní bezpečnosti, k MNB byl převeden rovněž Sbor vězeňské stráže. Jako organizační útvar MNB pro správu vězeňství byla vytvořena Správa nápravných zařízení.³³⁾ Podle uvedeného rozkazu byly všechny vyšetřovací věznice krajských správ StB podřízeny přímo nově zřízeným krajským odborům nápravných zařízení (KONZ) s jednotným názvem útvar výkonu vazby (ÚVV). Několik vězeňských zařízení tvořilo výjimku – podle § 4 odst. a) rozkazu č. 126 byla například dosavadní „zvláštní věznice hlavní správy StB v Praze XIX. Ruzyni“ (s krycím názvem „Útvar SNB Dub“) podřízena Správě nápravných zařízení MNB pod novým názvem – Zvláštní útvar nápravných zařízení 21 (ZÚNZ). Tato změna měla samozřejmě největší dopad na věznice spravované do té doby Ministerstvem spravedlnosti a Ministerstvem národní obrany.

V roce 1952 existovalo v ČSR celkem asi 350 vězeňských zařízení. Řada malých věznic, především okresních, byla v letech 1953–1955 postupně rušena, především usnesením politického byra ÚV KSČ ze dne 5. 1. 1954, kterým bylo zrušeno 150 malých věznic v okresních městech, z nichž 42 mělo 10 až 20 cel a 106 jen méně než 10 cel. Ke dni 1. 1. 1957 bylo na území republiky již jen 23 vyšetřovacích věznic, především v krajských městech. Vyšetřovací věznice ztrácely postupně svoji výlučnost a staly se součástí systému vězeňství pod Správou nápravných zařízení Ministerstva vnitra ČSR.

POZNÁMKY

- 1) Z trestných činů podle zákona č. 231/1948 Sb. uveďme zejména: § 1 – velezrada (trestní sazba 10 let až doživotí či smrt), § 2 – sdružování proti státu (trestní sazba do 10 let vězení), § 5 – vyzvědačství (trestní sazba 10 let až doživotí či smrt), § 36 – sabotáž (trestní sazba do 10 let).
- 2) Bayer, Karel – Štěpán, Lubomír – kol.: Dokumentace vzniku a příčin nezákonností v činnosti prokuratury v letech 1948–1952. Praha 1969.
- 3) SÚA, fond CA VS ČR, sv. č. 35/1.
- 4) Tamtéž. Oddělení mělo vlastní dvoupatrovou budovu stojící nyní vpravo za dnešní hlavní branou vazební věznice v Praze-Ruzyni.
- 5) AMV, fond A 2/1, inv. j. 20.
- 6) SÚA, fond CA VS ČR, sv. č. 10.
- 7) Velitelství StB, krycí název „odbor BA Ministerstva vnitra“, vzniklo koncem roku 1948. Označení „skupina BAA“ byl krycím názvem pro součást StB, která se zabývala „vnitřní státní bezpečností“.
- 8) SÚA, fond CA VS ČR, sv. č. 35/1.
- 9) AMV, fond 310, sign. 45-5.
- 10) Vojenský historický archiv Praha, fond Hlavní soudní správa 1951 – spisy tajné, sign. 212/14, č. j. TO IV 119/51-Ts II 14/51 Brno.
- 11) SÚA, fond CA VS ČR, sv. č. 35/1.
- 12) Tamtéž.
- 13) Tamtéž.
- 14) Tamtéž.
- 15) Tamtéž, složka č. 6.
- 16) Tamtéž, složka č. 5.
- 17) Tamtéž, sv. č. 5/1, složka č. 15.
- 18) Tamtéž.
- 19) Tamtéž, též AMV, fond 304, sign. 57-8.
- 20) SÚA, fond CA VS ČR, sv. č. 10, též AMV, fond 310, sign. 45-1.
- 21) AMV, fond 304, sign. 57-17.
- 22) AMV, fond 304, sign. 57-8.
- 23) SÚA, fond CA VS ČR, sv. 35/1.
- 24) AMV, fond 310, sign. 45-10.
- 25) SÚA, fond CA VS ČR, sv. č. 35/1, též AMV fond 310, sign. 45-15 a fond A 2/1, sign. 20.
- 26) AMV, fond H, sign. 787-7. Viz přílohu č. 6.
- 27) AMV, fond 310, sign. 45-15.
- 28) AMV, fond 310, sign. 15-1.
- 29) AMV, fond 310, sign. 45-15.
- 30) AMV, fond A 2/1, sign. 68.
- 31) AMV, fond A 6/3, sign. 65.
- 32) SÚA, archiv ÚV KSČ, fond Komise ÚV II. 1955–1957, sv. č. 2, arch. č. 26, strana 81.

33) AMV, fond A 6/3 sign. 223.

SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny:

AMV: fond A 2 (sekretariát FMV), A 6 (organizační a vnitřní správa FMV), H (historický fond), 304 (různé bezpečnostní spisy po r. 1945), 310 (velitelství StB)

SÚA: fond CA VS ČR, archiv ÚV KSČ

Vojenský historický archiv Praha, fond Hlavní soudní správa 1951

Literatura:

Bayer, Karel – Štěpán, Lubomír – kol.: Dokumentace vzniku a příčin nezákonností v činnosti prokuratury v letech 1948–1952. Praha 1969.

PŘÍLOHA č. 4

Zřízení věznic StB

SÚA, býv. fond CA VS ČR, karton 35/1, Organizační a jiné písemnosti věznic.

Ministerstvo vnitra

č. 46050/48-8

Věc: Zřízení věznic StB

Záznam.

Odd. I. přidělena rozhodnutím přednosty ÚStB agenda věznic StB.

Exp. I.

Zemským úřadovněm Státní bezpečnosti v Praze, Brně a Bratislavě, expozituře zemské úřadovny v Ostravě, všem OStB a POStB v Čechách a na Moravě

U OStB OŠB a POStB jest zříditi vlastní věznice. Za tím účelem vstoupí tyto úřadovny v jednání se správou věznic soudních nebo věznic správních úřadu Národní bezpečnosti. V těchto věznicích zřídí se samostatná oddělení pro vězně státněbezpečnostních úřadoven. V samostatných odděleních, která budou zřízena, budou umístěni pouze vězni, u nichž zvláštní důležitost státněbezpečnostního případu vyžaduje zvýšené nutnosti zameziti vzájemný styk vězňů a jejich styk s osobami mimo věznic.

Ostatní vězni StB budou umístováni dosavadním způsobem.

Do 15. 8. 1948 podají OStB a POStB a do 20. 8. ZStB Bratislava zprávu o tom, co bylo zařízeno.

22. 7. 1948

Dr. Wajs

PŘÍLOHA č. 5

Přehled zřízených státněbezpečnostních oddělení věznic využívaných jednotlivými součástmi StB v druhé polovině roku 1948

Zpracováno podle odpovědí OStB a POStB na pokyn ÚStB č. 46050/48-8 ze dne 22. 7. 1948. SÚA, fond bývalého CA VS ČR, karton 35/1, Organizační a jiné písemnosti věznic.

Č E S K É K R A J E

Kraj Praha:

POStB Kladno, 2 cely ve věznici NB

POStB Mladá Boleslav, 2 cely ve věznici Krajského soudu

OStB Kolín, 2 cely v budově Okresního soudu

Kraj České Budějovice:

OStB České Budějovice, 10 cel, z toho 7 samovazebních ve věznici Krajského soudu

OStB Tábor, 7 cel ve věznici Krajského soudu

POStB Prachatice, II. poschodí (7 cel) ve věznici Okresního soudu

OStB Písek, 6 cel ve věznici Krajského soudu

POStB Český Krumlov, 2 cely věznice Okresního soudu

Kraj Plzeň:

OStB Plzeň, II. poschodí (10 cel) ve věznici NB

OStB Klatovy, 4 cely ve věznici Krajského soudu, 3 cely ve věznici Okresního soudu Domažlice, 2 cely ve věznici Okresního soudu Sušice

POStB Tachov, 2 cely ve věznici Okresního soudu

Kraj Ústí nad Labem:

OStB Ústí nad Labem, 3 cely ve věznici NB

POStB Teplice, 3 cely ve věznici Okresního soudu

POStB Chomutov, 2 cely v budově NB

OStB Most, 2 cely ve věznici NB

POStB Děčín, 2 cely ve věznici NB

POStB Litoměřice, 2 cely ve věznici Krajského soudu

Kraj Karlovy Vary:

POStB Cheb, 3 samovazební cely ve věznici Krajského soudu

POStB Mariánské Lázně, 7 cel v budově věznice NB

POStB Jáchymov, 2 cely věznice v budově POStB

Kraj Liberec:

POStB Varnsdorf, 2 cely ve věznici Okresního soudu

OStB Liberec, 21 cel věznice NB (již předtím užívána)

OStB Česká Lípa, neurčený počet cel ve věznici Krajského soudu

POStB Jablonec n. Nisou, neurčený počet cel věznice NB

Kraj Hradec Králové:

OStB Hradec Králové, 2 cely ve věznici Krajského soudu

OStB Jičín, 5 cel ve věznici Trestního ústavu ve Valdčích

POStB Trutnov, 1 cely věznice Okresního soudu

Kraj Pardubice:

OStB Pardubice, neurčený počet cel věznice NB

M O R A V S K É K R A J E

Kraj Brno:

OStB Brno, I. patro (8 cel) ve věznici NB

OStB Znojmo, 6 cel ve věznici NB

POStB Mikulov, 1 cela ve věznici NB

POStB Břeclav, 2 cely ve věznici Okresního soudu

Kraj Jihlava:

OStB Jihlava, neurčený počet cel ve věznici Krajského soudu, 3 cely v budově oblastního velitelství SNB

POStB Dačice, používá věznici Okresního soudu nebo věznici Krajského soudu v Jihlavě

Kraj Zlín:

OStB Uherské Hradiště, II. poschodí (18 cel) ve věznici Krajského soudu

POStB Zlín, 3 cely ve věznici Okresního soudu

POStB Vsetín, 3 cely ve věznici Okresního soudu

POStB Nový Jičín, 3 cely ve věznici Okresního soudu Vsetín

POStB Svitavy, 3 cely v budově věznice NB

Kraj Ostrava:

OStB Ostrava, II. poschodí (4 cely) věznice NB

OStB Český Těšín, 3 cely ve věznici Krajského soudu

OStB Opava, 1 cela ve věznici Krajského soudu

POStB Krnov, 4 cely ve věznici Okresního soudu

POStB Nový Bohumín používá věznice Krajského soudu Ostrava

POStB Hlučín, používá věznice v budově Okresního soudu

Kraj Olomouc:

OStB Olomouc, 6 cel věznici NB, neurčený počet cel věznice Krajského soudu

POStB Šumperk, 5 cel v pobočce Zemské donucovací pracovny Mírov v Šumperku

POStB Jeseník, 2 cely ve věznici Okresního soudu

S L O V E N S K O

Zemská úřadovna Státní bezpečnosti Bratislava ohlásila, že všechny OStB a POStB na Slovensku používají věznic v místě své působnosti. V hlášení nebyly uvedeny žádné podrobnosti až na Humenné, kde podle hlášení nedošlo k dohodě s předsedou Okresního soudu a jednání pokračovalo.

PŘÍLOHA č. 6

Přednáška o věznicích StB

(pro vyšetřovatele StB)

AMV, sign. H-787-7

Školní materiál, 1950

PŘÍSNĚ TAJNÉ!

Věznice z hlediska potřeb vyšetřování prováděného pracovníky Státní bezpečnosti

Ve své praxi se setkáváte s různými druhy věznic. Máme u nás věznice, které jsou ve správě justičních orgánů – civilních i vojenských, ve správě národních výborů, ve správě uniformované části Sboru národní bezpečnosti a konečně ve správě naší.

Ve věznicích justičních jsou vykonávány tresty na svobodě a je v nich vykonávána soudní vyšetřovací vazba. Justiční věznice podléhají Ministerstvu spravedlnosti a vězně v těchto věznicích umístěné střeží vojensky organizovaný Sbor vězeňské stráže, podřízený Ministerstvu spravedlnosti; ve vojenských justičních věznicích jsou vězňové střeženi vojenskými strážemi; v ostatních věznicích provádějí střežení příslušníci Sboru národní bezpečnosti.

Pokud vězňové odsouzení trestními soudy k trestu na svobodě pracují mimo vězeňské ústavy, bývají obvykle umístěni v trestaneckých pracovních táborech a v nich střeženi příslušníky Sboru vězeňské stráže (SVS) nebo také závodními jednotkami lidových milic.

Od trestaneckých pracovních táborů nutno ovšem lišit tábory nucené práce (TNP), které nejsou trestními ústavami. Jsou určeny k tomu, aby osoby, které mají nepřátelský postoj k budování socialismu u nás, byly nuceny prací, za niž dostávají normální mzdy, vychovány ke kladnému postoji k budovatelskému úsilí našeho lidu.

Těchto několik slov postačí pro vaši hrubou orientaci.

Bližší však je třeba zmínit se o soudní vazbě vyšetřovací. Je to vazba uvalená soudem, která trvá až do doby, kdy rozsudek nabude moci práva, tj. až do doby, kdy uplynou lhůty odvolání, nebo kdy bude o podaných odvoláních s konečnou platností rozhodnuto. Běžná praxe je taková, že bezpečnostní orgánové po skončení vyšetřování případů podávají na pachatele trestní oznámení a osoby, které měly v tomto případě ve vazbě, předají současně s podáním trestního oznámení prokuratuře do soudní vyšetřovací vazby. Tato soudní vyšetřovací vazba byla dříve nutná proto, že vyšetřující soudce celý případ sám znovu vyšetřoval, nebo alespoň obviněné podle trestního oznámení vyslechl. Dnes, kdy se zavádí tzv. prokurátorské řízení, které vyšetřující soudce nezná, nebylo by třeba tyto osoby do soudní vazby předávat, ale přesto se tak děje, a to hlavně proto, že zejména velitelství Státní bezpečnosti mají zpravidla takový nedostatek míst ve věznicích, že musí co nejdříve skončené případy předávat, aby si umožnili další práci. Přitom je nutno připomenouti, že vyšetřovací soudní vazba má často neblahé důsledky. Není při ní dosti dbáno potřeb vyšetřování, a zejména státněbezpečnostních zájmů už tím, že soudní orgánové, tj. hlavně Sbor vězeňské stráže, necítí tak vyhraněně potřebu vnitřní i vnější neprodyšnosti věznice, jako je tomu u pracovníků Státní bezpečnosti. Dochází pak k tomu, že vězňové se ještě před hlavním přelíčením domlouvají o tom, jak budou vypovídat, přičemž se jim dostává cenných rad od těch vězňů, kteří jsou již delší dobu ve vězení, případně kteří již absolvovali hlavní přelíčení. Při tom si musíme uvědomit, abychom pochopili dosah

škod působených touto vazbou, že většina vězňů byla do této vazby dodána Státní bezpečností, že jsou to tedy vězňové, kteří většinou spáchali zločin proti státu, vůči našemu státu nepřátelsky zaměření, kteří využívají prostředí této věznice k tomu, aby pokračovali v protistátní činnosti. Hlavně se snaží nově příšlé vězně, kteří u Státní bezpečnosti svoje činy doznali a často jich i litují, přivést zpět do tábora nepřátel našeho státu. Jak účinně ovlivňuje takové vězeňské prostředí vězně, může pochopiti jenom ten, kdo sám vězením prošel a nebo kdo to jinak ve své praxi poznal. Tak dochází velmi často k tomu, že obvinění, kteří trestnou činnost u Státní bezpečnosti doznali, doznání při hlavním přelíčení odvolávají a často se pokoušejí nepravdivě obviňovat státněbezpečnostní orgány z toho, že protokolárně zachycené a soudu předložené bylo na nich nezákonnými způsoby vynuceno. Z toho vyplývá, že všude tam, kde to bude jen trochu možné, se budeme snažit nedávat vězně po skončení případu do soudní vyšetřovací vazby, ale že je ponecháme ve vyšetřovací vazbě bezpečnostní, odkud je převezeme k hlavnímu přelíčení.

Tolik bylo třeba říci úvodem, než přejdeme k hlavnímu bodu přednášky, tj. k věznici v rámci Státní bezpečnosti. Je přirozené, že jsme-li úřadem oprávněným zatýkati a vyšetřovati, že musíme mít také své vlastní věznice. Je třeba, aby bezpečnostní orgánové si byli stále vědomi toho že věznice je jedním z nejcennějších pomocníků vyšetřujícího orgána a aby se také z toho hlediska na věznici dívali. Musí proto vědět, co může od věznice očekávat a musí také potřeby věznice respektovati. Proto je nutné také zde v této škole promluvit o věznici z hlediska Státní bezpečnosti.

Než přejdeme k problematice státněbezpečnostní věznice, řekneme si ještě, proč vůbec dáváme lidi do vazby (vyšetřovací):

1) Především proto, abychom protistátním zločincům zabránili v pokračování v jejich trestné činnosti.

2) Za druhé proto, abychom jim zabránili ve zmaření stop, varování společníků, případně útěku do zahraničí nebo skrytí před bezpečnostními orgány.

3) Za třetí proto, abychom je izolovali od prostředí, ve kterém žili, neboť bývá zpravidla i příčinou jejich protistátní činnosti a současně tím docílujeme i ochranu poctivých občanů před jejich vlivem.

4) A konečně proto, abychom tuto jejich izolaci využili v zájmu vyšetřování.

Má-li věznice splňovat všechny výše uvedené body účelu vazby, musí býti bezpečná proti útoku zvenčí, proti útěku vězňů, musí být neprodyšná navenek i uvnitř, aby mohla vyhovovat účelům šetření, musí být nad to ještě pružná a musí vyvolávat určitý psychologický účinek na vězně. V dalším si toto blíže vysvětlíme a pro ilustraci doplníme některými případy z praxe.

Bezpečnost věznice

Každá věznice musí pamatovati na to, že může dojít k jejímu přepadení zvenčí. S touto možností musí být pamatováno [sic] již proto, že vězňové zde jsou zpravidla příslušníky protistátních skupin, které nejsou vždy již při počátku šetření odhaleny, a je proto zde vždy možnost, že tyto skupiny se pokusí o osvobození svých společníků. Mimo to je známo, že téměř při všech připravovaných zmařených pučích počítali pučisté s věznicemi, a to především státněbezpečnostními věznicemi jako s rezervou sil a připravovali přepadení věznic, ozbrojení vězňů a jejich bojové použití k dalšímu průběhu puče. Včasným zákrokem bezpečnostních orgánů byly všechny tyto pučistické snahy vždy včas zmařeny, avšak již několikrát došlo k přepadení věznice ilegální skupinou směřující k osvobození některých vězňů. Jako příklad si můžeme uvést případ přepadení jedné věznice, kdy pět mužů a jedna žena vnikli díky neostražitosti

a nedbalému chování služby vrátného do věznice. Zde bandité vrátného odzbrojili a pokusili se vniknouti k celám, přičemž narazili na dalšího strážného, který zahájil po nich palbu, čímž současně přivolal posilu, a tak byli bandité nuceni po krátké přestřelce ustoupiti, protože viděli nemožnost dalšího proniknutí. Při přestřelce byli dva strážní postřeleni a banditům se potom podařilo uprchnouti. Při likvidaci jedné velké protistátní organizace o několik týdnů později byli odhaleni a dopadeni také pachatelé tohoto případu. Po usvědčení se organizátoři tohoto případu přiznali, že dostali za úkol osvoboditi jednoho důstojníka, a sice proto, že tento důstojník věděl téměř o celé činnosti protistátní skupiny, ale v té době přiznal jen nepatrnou část své trestné činnosti. Bylo proto nebezpečí, že tento důstojník prozradí i ostatní účastníky protistátní činnosti, a proto měl být osvobozen. Přitom měli samozřejmě také bandité na mysli, že při této příležitosti umožní útěk co možná největšímu počtu vězňů.

Proto každá věznice musí pamatovati na obranu proti útoku zvenčí, a to jak ve výzbroji, rozestavení hlídek, tak i v celém systému organizace strážní služby.

Bezpečností věznice však rozumíme také znemožnění útěku z věznice, a to ať již jde o útěk jednotlivých vězňů nebo organizovaný útěk většího počtu vězňů, případně vzpouru. I zde záleží především na přesné organizaci strážní služby a na technických opatřeních, která by znemožnila shluknutí většího počtu vězňů. Toto je zvláště důležité u větších věznic, kde musí býti vždy určitý počet cel oddělen mřížemi od ostatních cel. V několikaposchodových je to zpravidla tak, že vždy cely v jednom poschodí jsou odděleny mřížemi od ostatních prostor věznice. Strážný na této chodbě smí mít u sebe pouze ten klíč od těch cel, které stráží, a od mříží jenom bezprostředně nejbližších. Tím se zabrání tomu, aby vězňové, kteří by přepadli tohoto strážného a zmocnili se jeho klíčů, si umožnili přístup k většímu počtu cel. Toto uvádím jenom jako příklad organizace věznice, protože celý systém rozdělení klíčů a organizace strážní služby je zejména ve větších věznicích velmi komplikovaný.

K otázce bezpečnosti věznice patří také ochrana vězně před sebevraždou. Je třeba si uvědomiti, že každá sebevražda ve věznici má velmi nepříjemné důsledky. Nejdůležitějším z nich je ta okolnost, že vězeň, kterému se podaří spáchat sebevraždu, přestává býti zdrojem operativních poznatků a státněbezpečnostní práce, věnovaná až do té doby jeho případu, přichází tak o plody své činnosti. Dále je třeba si uvědomit, že veřejnost vždy velmi nepříznivě kritizuje každý případ sebevraždy ve věznici a reakce si bere často takové případy za záminku šíření pomluv o práci Státní bezpečnosti. Z těchto důvodů je nanejvýše nutno, abychom všemi prostředky zabráňovali sebevraždám v naší vazbě. Činíme tak především různými technickými opatřeními v celách, kde se snažíme odstranit, pokud to jen lze, všechny příležitosti k sebevraždě, tj. odstraňujeme všechny skoby a kličky, na něž by bylo možno přivázat smyčku, chráníme ústřední topení a jiné rohy a ostré hrany v celách, aby si vězeň nemohl rozbít hlavu atd. Také ve vyšetřovacích místnostech činíme tato technická opatření. Zde především zabezpečujeme mřížemi okna a rozestavujeme nábytek tak, aby ponechával vězni co možná nejmenší prostor pro rozběhnutí. Také na chodbách chráníme mřížemi všechny prostory jako okna, zábradlí u schodiště atd., do kterých by se mohl vězeň v sebevražedném úmyslu vrhnouti. Tam, kde nemůžeme z technických důvodů taková opatření učiniti, musí bezpečnostní orgán mít stále na zřeteli tyto možnosti pokusu o sebevraždu a musí jinými prostředky a hlavně zvýšenou bdělostí zabráňovati vězni, aby tyto technické nedostatky mohl využít k pokusu o sebevraždu.

Bezpečnostní orgán si musí být vědom toho, že v žádné věznici nelze dokonale odstraniti ani všechny možnosti útěku, ani všechny možnosti pokusu o sebevraždu. Velitelství věznice musí všechny tyto technické nedostatky doplňovati organizací strážní služby. Přitom je třeba si uvědomit, že velitelství věznice často nemá k dispozici dosti početný stav strážných, a že

proto nemůže věnovati všem vězňům stejnou pozornost. Je proto povinností bezpečnostního orgána, aby velitelství věznice upozornil hned po zatčení na takové vězně, které považuje za zvlášť nebezpečné. Mimo to je bezpečnostní orgán povinen upozorniti i během vyšetřování velitelství věznice na vězně, když zpozoruje u něho nějaké zvláštní známky rozrušení, které by nasvědčovaly nekalým úmyslům vězně, ať by již šlo o možnost útěku nebo přípravy sebevraždy. U některých vězňů je třeba toto upozornění udělati po doznání vězně, neboť v tom stadiu je každý vězeň v největším duševním napětí. Je proto i vyšetřující orgán spoluzodpovědný za život vězňů, případně i za jeho útěk, kdyby těchto svých povinností nedbal.

Na závěr kapitoly o bezpečnosti věznice je třeba zdůrazniti, že bezpečnostní orgánové jsou povinni respektovati všechna opatření, které v tomto směru jsou zaváděna. Uvědomělý bezpečnostní orgán je si vědom toho, že bezpečnost věznice je především v zájmu jeho práce, protože státněbezpečnostní věznice slouží především zájmům vyšetřování, a podrobí se proto ukázněně všem těmto opatřením a svým chováním bude tato opatření podporovati. Uvědomí-li si nebo postřehne-li některé nedostatky, upozorní na to svého velitele, který zařídí další kroky v tomto směru.

Neprodyšnost věznice

Po bezpečnosti je nejdůležitější vlastností věznice Státní bezpečnosti neprodyšnost, a to jak navenek, tak i uvnitř věznice. I zde dosahujeme účinku jednak technickými opatřeními, ale hlavně organizací chodu věznice.

Neprodyšností navenek rozumíme zamezení možnosti podávání zpráv vězně osobám dlečím mimo věznici. Toto podávání zpráv se děje jednak vyřizováním vzkazů a jednak posíláním motáků. Nejčastějším jevem vyřizování vzkazů je ten, že ze společné cely, kde je více vězňů, je jeden vězeň propuštěn, přičemž ostatní vězňové mu ukládají vzkazy, které má vězeň venku vyřídit. Zabraňujeme tomu tím, že především takové vězně, kteří by mohli důležité vzkazy poslati mimo věznici, nedáváme na společnou celu, a když jsme to již pro nedostatek místa nuceni učiniti, dáváme je na společnou celu s takovými vězni, kteří nebudou v dohledné době propuštěni na svobodu nebo přeloženi do jiné věznice, kde by opatření v tomto směru nebyla tak účinná. V jiných případech, kde nemůžeme [na] výše uvedené zásady dbáti, snažíme se tomu zabránit tak, že propouštěnému vězni neřekneme předem, že bude propuštěn. Při propouštění samotném potom provedeme dokonalou prohlídku, a sice proto, že takoví vězňové si zpravidla činí o vzkazech, které jim ostatní vězňové ukládají, poznámky z obavy, aby nezapomněli adresy, čísla telefonů, popřípadě někdy i obsah vzkazů. Při prohlídce pak samozřejmě, provedeme-li ji dokonale, tyto poznámky nalezneme. Jsou i případy, kdy vězňové získali pro vyřízení vzkazů samotné strážné. Takovým jevům můžeme zabránit jedině všestrannou kontrolou stráže a všech pracovníků ve věznici.

Jiná forma podávání zpráv navenek je doručování motáků. Moták je písemný vzkaz napsaný těmi prostředky, které má vězeň k dispozici. Někdy je to kus záchodového papíru a úlomek tužky nebo tuhy, které se vězeň zmocnil v nestřeženém okamžiku ve výslechové místnosti nebo při jakékoli jiné příležitosti, jindy ohořelá sirka a kus látky nebo ostrým předmětem vyryté písmo do papíru nebo vypíchané do papíru nebo látky apod. V těchto případech je mimo všechny výše uvedené možnosti doručení vzkazů ještě třeba dalších možností, jako je např. výměna špinavého prádla, v němž vězeň tento moták ukryje, nebo jej vyhodí z okna a spoléhá na to, že ten, kdo moták najde, ho nějakým způsobem doručí atd. I těmto možnostem musíme předcházet podrobnými prohlídkami všeho, co vězeň z věznice odesílá, a také tím, že věnujeme bedlivou pozornost alespoň nejbližšímu okolí věznice. Je samozřejmé, že stejnými

cestami jako odesílá vězeň zprávy z věznice, může tyto dostávat. Zprávy, které vězeň dostane, mohou do značné míry ovlivnit další průběh vyšetřování, a to jednak tím, že vězeň je informován o jednotlivých krocích státněbezpečnostních orgánů, z čehož může usuzovat, jakým směrem je vyšetřování dále rozvíjeno, co je bezpečnostním orgánům známo atd.

Jako nejdrastičtější případ, který je v naší službě znám, je možno uvést případ, kdy jeden vězeň, rafinovaný špion, získal pravidelné spojení se svými společníky, kteří dosud nebyli odhaleni. Touto cestou řídil potom sledování bezpečnostních orgánů, kteří jeho případ vyšetřovali, a dostával o tom tak rychlé zprávy, že dříve než jeho vyšetřující orgán si ho druhý den předvedl k výslechu, už věděl, kde tento orgán včera byl, s kým se sešel atd. Celý případ byl odhalen teprve tehdy, když se tento vězeň podřekl tak, že z toho bylo zřejmo, že byl informován o tom, jak jeho vyslyšající orgán strávil večer. Ihned byl na to hloubkově vyslyšán, zapletl se do několika rozporů, a konečně musel přiznat věc v plném rozsahu.

Stejně tak důležité jako zabránit vězni ve spojení s vnějším světem je zabránit mu ve spojení s ostatními vězni. Toto spojení se uskutečňuje nejrůznějšími způsoby. Jednak jsou to motáky doručované chodbaři, jednak zanechávané na určitých místech, kudy vězňové pravidelně chodí, jako například při vycházkách na vězeňském dvoře, při předvádění k výslechu, při předvádění ke koupání a v některých věznicích na společných záchodech atd. Tomuto způsobu dorozumívání lze zabránit jenom dokonalou bdělostí při střežení vězňů. Mimo to existuje ještě řada dalších možností dorozumění vězňů navzájem mezi sebou. Je to např. vyťukávání morseových značek na radiátory ústředního topení, vyťukávání na stěny cel, domlouvání záchodovými rourami, když byla předtím vybrána voda ze záchodového kolena (sifonu), spouštění zpráv na niti z oken výše umístěných cel do oken níže položených a obráceně, zpívání různých smluvených písniček, pískání morseových značek, a někdy i hlasitý rozhovor se strážným na chodbě v blízkosti cely společníka atd. Všem těmto způsobům lze technickými opatřeními zabránit. Tak např. vyťukávání morseových značek na radiátory ústředního topení lze tím, že tyto radiátory učiníme nepřístupnými vězni [sic], vyťukávání na stěny cel učiníme bezúspěšným tím, že postavíme dvojité stěny, domlouvání záchodovými rourami znemožníme buď zřízením dvojitých kolien, takže vězeň nemá možnost z druhého kolena vyčerpání vodu, nebo při stavbě instalace pamatujeme na to, aby se záchodové roury nikde nescházely anebo, není-li ani jedno, ani druhé možné, zařídíme očíslování cel tak, aby bylo ihned patrné, u kterých cel je toto spojení možné a při umístění vězňů pamatujeme na to tak, že vězně z jednoho případu do těchto cel nedáváme. Spouštění zpráv na niti z oken zabráníme tím, že znemožníme vězni přístup k oknu anebo že zvýšíme dozor zvenčí. Zpívání písniček, pískání morseových značek a hlasitý rozhovor zamezíme přísnou disciplínou vězňů.

Všechny vyjmenované případy spojení uvnitř věznice nebo z věznice ven jsou uvedeny jako nejtýpější případy a je nutno mít na zřeteli, že nikdy není možno na všechny tyto možnosti předem úplně pamatovati, protože jednak existují ještě všechny možné kombinace již uvedených případů a jednak vězňové vynalézají stále nové možnosti tohoto styku. Zejména při státněbezpečnostní práci dostáváme do vazby příslušníky buržoazní třídy, mezi nimiž je vysoké procento vysoce inteligentních lidí, dále přicházejí do naší vazby odborně školení špioni, lidé velmi bystří a všechny tyto lidi přímo nutíme k tomu, aby si vymýšleli stále nové a nové způsoby tohoto spojení již proto, že jim vnucujeme dlouhodobou nečinnost, během níž se jejich mysl neupírá k ničemu tak usilovně, jako k tomu, jak najít prostředky, jimiž by zbrzdili a znemožňovali naši práci.

V souvislosti s výše uvedenými otázkami je třeba také říci několik slov o styku vězňů s jejich rodinami. Dlouho byla v naší službě zavedena praxe, že nebyl brán zřetel na nutnost

tohoto styku, čímž docházelo k tomu, že rodinní příslušníci se velmi dlouho nedovídali nic o osudu vězně, což mělo někdy velmi nepříznivé politické důsledky. Tím se stávalo, že tito rodinní příslušníci hledali všechny možné cesty, jak se dovolati práv, a velmi často potom psali žádosti a petice ministru vnitra, a ještě častěji kanceláři prezidenta republiky. Je samozřejmé, že takový stav nás snižoval v očích veřejnosti. Je proto nutné, abychom dodržovali nařízení, že všude, kde to nepoškozuje zájmy Státní bezpečnosti, máme dáti rodině zatčeného do dvou dnů zprávu o tom, že ten a ten byl zatčen a že je mu možno psát a posílat balíky na tu a tu adresu. Nejvhodnější způsob tohoto vyrozumění je zpravidla ten, že dáme zatčenému napsati několik řádek, kde současně sdělí příslušnou adresu k podávání balíků, pošty, výměny [sic] prádla a současně sdělí, jak je mu možno psát, kdy se prádlo vyměňuje a kdy je možno pro něj podati balík. Tento styk vězně s jeho rodinnými příslušníky je i v zájmu vyšetřování samotného, protože je možno někdy z této korespondence, je-li pečlivě kontrolována, vyrozuměti některé náznaky důležité pro vyšetřování. Mimo to se nám touto korespondencí často podaří nahlédnouti do rodinných poměrů vězně, což doplňuje potom jeho celkový obraz a umožňuje uplatnění dalších momentů při výslechu. Jsou však samozřejmě případy, kdy stanovenou lhůtu při navázání písemného styku vězně s rodinou nemůžeme ze závažných důvodů dopustiti. V takových případech přirozeně nebudeme na rozpacích a tento styk nedovolíme.

Další otázka jsou návštěvy vězňů. Zde je nutno prosazovati zásadní stanovisko, že v době vyšetřování, tj. v době od zatčení až do hlavního přelíčení, není takový styk prospěšný. Je to zejména proto, že rozhovor mezi dvěma osobami je daleko hůře kontrolovatelný než písemný, protože lze naznačiti výrazem tváře, posuňkem, nadhozeným slovem atd., což bývá často nepostřehnutelné pro střežícího orgána. Je však někdy taková situace, že musíme dopustiti, aby došlo ke styku vězně s některou osobou, která je dosud na svobodě. V takových případech jde zpravidla o to, že byl zatčen některý pracovník z určitého oboru, který musí předati některé důležité vzkazy v zájmu další práce. Kdybychom tento styk nedovolili, způsobili bychom státu nebo veřejnému hospodářství škodu. Tehdy svolujeme k podobnému styku teprve po prověření této osoby a kontrole tohoto rozhovoru věnujeme co největší péči. Jako například jaké nebezpečí spočívá ve styku vězně s osobami, které jsou ještě na svobodě, uvádím případ, kdy manželka vězně, které bylo dovoleno navštívit svého muže i s děckem, nemluvnětem v peřince. Během rozmluvy dala tato žena svému zatčenému muži nemluvně pochovati. Přitom postřehl střežící orgán, jak tento vězeň vytáhl z peřinky pistoli, kterou se snažil skrýti za košili. Bylo mu přirozeně v tom zabráněno a při výslechu se ukázalo, že tento vězeň poslal po propuštění spoluvězni vzkaz své ženě, že mu má tímto způsobem propašovati do věznice pistoli, kterou chtěl použít při útěku.

Při všech otázkách, které souvisí se stykem mezi vězněm a vnějším světem, rozhoduje nebo alespoň spolurozhoduje jeho vyšetřující orgán, neboť jedině on zná nejlépe všechny důvody, které mluví ve prospěch tohoto styku i v jeho neprospěch a on může nejvíce vytěžit z tohoto styku.

Závěrem pojednání o neprodyšnosti věznice chci ještě říci, že je možno také některé styky uvnitř věznice a někdy i mimo kontrolovati. V takovém případě zpravidla necháváme tento styk proběhnouti tak dlouho, dokud nám přináší nové poznatky a přitom nezpůsobuje nějaké vážné škody. Jde v tomto případě o agenturu ve věznici, o které se dovíte bližší podrobnosti v praxi, až ji budete potřebovat.

Zvláštní otázkou je styk vězně s jeho advokátem (obhájcem). Tam, kde postupujeme tak, že vězně současně s podáním trestního oznámení předáváme do soudní vazby, nečiní tato otázka žádných potíží, protože zde nejsme povinni umožňovati styk vězně s advokátem. Jsou

zde sice některé mimořádné případy, avšak zde zpravidla nejde o obhájce, nýbrž právního zástupce, kdy je nutné takový styk umožniti zejména proto, abychom nezpůsobili někdy majetkové škody, které bychom těžko zodpovídali. K tomu je třeba připomenouti, že v některých případech je nutno, abychom dovolili, aby vězeň podepsal svému právnímu zástupci plnou moc v některých soukromoprávních jednáních. Musíme míti přítom na zřeteli, abychom takovým jednáním neposkytli vězni možnost zašantročiti svůj majetek dříve, než bude postižen výrokem soudu.

Důležité je věnovat pozornost styku vězně s obhájcem v případech, kdy ho musíme povolit, tj. tehdy, když ponecháme vězně ve vlastní vazbě až do hlavního přelíčení. Vězeň má totiž právo, aby po podání obžaloby mu tento styk byl umožněn, aby se mohl poraditi o své obhajobě. Přítom má právo mluvit s obhájcem o samotě. Tento styk musíme přirozeně dovolit.

Právo a povinnosti vězně

Již na počátku své přednášky jsem řekl, že věznice musí být taková, aby sama o sobě připravovala vězně pro další výslechy. Toho docílujeme především tím, že ve věznici vládne přísný, ale přesný řád, který je úzkostlivě dodržován všemi pracovníky, kteří přijdou do styku s věznicí. Tím se také dociluje účinnost věznice, která potom působí mnohem tísnivěji na vězně, což jde často tak daleko, že vězňům je milejší doba strávená u výslechu, než ve věznici samotné. Život vězně v takové věznici je určován přesnými hodinami, které je co nejpřesněji třeba dodržovat. Je to ranní budiček, snídaně, oběd, večeře a večerka. V této době musí být ještě někde zařazena doba, kdy má vězeň právo přednáseti své prosby a stížnosti. Styk vězně se strážným musí být omezen na míru co nejmenší, tak aby bylo možno tento styk vymeziti do několika vět, přesně formulovaných, které smí strážný s vězňem pronést. Lze doporučiti, aby ve státněbezpečnostních věznicích byly vězňům určována čísla, jimiž se hlásí místo jmen, což má svoje výhody také proto, že v sousedních celách není možno potom zaslechnouti jméno, když se vězeň strážnému hlásí. Vězeň je povinen se strážnému hlásiti v pozoru, kdykoliv strážný vstoupí do cely. U společné cely pak je toto řešeno zpravidla tak, že se hlásí velitel cely, přičemž všichni vězňové stojí v pozoru. Zásadně platí ve věznici zákaz kouření. Přítom je možno některým vězňům povolití výjimku. Vydávání cigaret, buď denního přidělu cigaret na jednu s příslušným počtem sirek anebo po jedné, podle povahy případu, musí mít na starosti jiný pracovník velitelství věznice proto, aby tento úkol nemusel prováděti strážný. Stejný pracovník velitelství věznice má pak na starosti vydávání léků, a případně poskytování jiných výhod vězňům. Povinnosti vězňů lze shrnouti tak, že vězeň je povinen udržovati v bezvadné čistotě a pořádku svoji celu a svůj oděv a musí přesně dodržovati vězeňský řád a všechny pokyny strážných. Práva vězňů naproti tomu spočívají v tom, že má právo pravidelně ve stanovený čas žádati jídlo, právo si ve stanovenou dobu jíti lehnout a právo přednáseti své prosby a stížnosti v dobu k tomu určenou. Každé porušení povinnosti vězně musí býti stíháno disciplinárními tresty, které ukládá velitel věznice. Chová-li se vězeň vzpurně při výslechu, uráží-li vyslyšající orgány např. tím, že lže, má velitel vyšetřovací skupiny právo uložití mu rovněž disciplinární trest, který velitelství věznice dle pokynů provede. Disciplinární tresty mohou spočívat v odnětí výhod, jako je např. zákaz kouření, když mu toto bylo předtím povoleno, zákaz dopisovati si s rodinou, případně odnětí knih, které mu byly povoleny ke čtení v cele atd. Dále v tom, že je mu zostřen pobyt ve věznici např. odnětím slamníku, častými kontrolami ve dne i v noci, častou prohlídkou cel, omezováním stravy, a případně uložením do temnice na jeden až tři dny. Všechna tato disciplinární a kontrolní opatření mají pro vězně, který si již přivykává

pravidelnosti vězeňského života, veliký význam a vězňové velmi těžce takové tresty a opatření snášejí.

Zvýšení účinku vazby se dociluje tím, že přes denní dobu není povoleno vězni ležet, vyjma případů, které nařídí lékař anebo povolí velitel vyšetřující skupiny. V těch věznicích, kde nelze znemožnit, aby se vězňové při převádění k výslechu nebo při převádění z cely do cely vzájemně viděli, je dobře dávat vězňům tmavé brýle přizpůsobené tak, aby vězňové neviděli. Podle dosavadních zkušeností má toto zakrytí očí na vězně také značný psychologický účinek. Dezorientuje ho, takže vězeň nikdy neví, v které místnosti byl u výslechu, a to zvyšuje tíseň a pocit nejistoty, který znepríjemňuje pocit ve věznici. Vězeň pak má zájem, aby vyšetřování jeho případu bylo co nejdříve skončeno a on se dostal do jiné věznice s méně přísným řádem. To dává přirozeně další psychologické možnosti u výslechu. Jeden z nejnepříjemnějších důsledků pobytu ve věznici je jednotvárnost života vězně, která působí zejména na ty osoby, které byly na svobodě agilně činné a nejsou dosud zvyklé vězeňskému životu. Při práci s vězňem je třeba, aby vyšetřovací orgán se vždy rozhodoval, kdy je třeba dát vězně do samovazby a kdy může být dán na společnou celu. Zásadně platí stanovisko, že během vyšetřování celého případu, tj. od zatčení do skončení výslechu, má být každý vězeň vyšetřovaný pro protistátní činnost v samovazbě. Často však je nouze o cely taková, že musíme dávat na společné cely i dosti závažné protistátní zločince. Musíme si přitom být vědomi toho, že během vyšetřování je společná cela vždy na úkor vyšetřování, protože vyšetřující orgán nemá dost psychologických prostředků jak výslech ovlivnit. Vězeň se vrací od výslechu do prostředí, které je psychologicky nepříznivé vyšetřování. Vrací se mezi osoby nepřátelsky zaměřené a je podněcován proti vyšetřujícímu orgánu. Psychologický účinek výslechu brzy mizí už také tím, že vězeň nechce před ostatními ukázat svoji slabost, chlubí se svojí statečností před nimi, a mimo tyto okolnosti ještě se mu dostává cenných rad od zkušenějších vězňů, jak se při vyšetřování chovat. Naproti tomu může mít společná cela také dobré účinky, a to zejména tehdy, máme-li už větší počet vězňů vychovaných natolik, že nám ještě i na cele pomohou zpracovávat vězně dosud nezpracované. Činnost vězňů na cele je možno také různými prostředky kontrolovat. I v tom je společná cela výhodná.

Stráž

Dříve než řeknu několik zásadních věcí o stráži, chtěl bych uvést jeden odstrašující příklad.

Na jaře 1948 byla zřízena improvizovaná věznice v domě, kde byl jeden bezpečnostní úřad. Tato věznice byla již po jistou dobu používána, potom byla zrušena a v uvedenou dobu byla znovu uvedena v chod. Protože byla určena pro zvláště závažné případy, byla věnována výběru stráže pečlivá pozornost a ke střežení této věznice byli určeni mimořádně spolehliví soudruzi. Řád v této věznici byl velmi přísný, vězňové se nesměli vidět a nesměli dokonce ani mluvit, aby se podle hlasu nepoznali. V této věznici byly soustředěny některé mimořádné případy, tak např. tam byla řada špiónů vyššího stylu, nějací banderovští velitelé, jeden zběhnuvší sovětský důstojník atd. Jeden ze špiónů zde uvězněných, doktor práv, byl velmi schopný v získávání důvěry lidí. Jednou se mu podařilo přemluvit strážného v jeho slabé chvíli k tomu, aby mu dal cigaretu. Tato cigareta stála tohoto strážného hlavu. Ten špión si byl totiž vědom toho, že v této věznici je mimořádně přísný řád, a že proto se bude bát strážný toho, aby při výslechu vyšetřujícím orgánům nesdělil jeho poklesek. Pod touto pohrůžkou lákal z tohoto strážného stále více cigaret, nejdříve pro sebe, později i pro ostatní vězně, a konečně ho přinutil, aby donesl zprvu nevinný moták jeho milence. Později byly tyto motáky stále zá-

važnější, a konečně s pomocí tohoto jednoho strážného získal tento špion i druhého strážného. Prostřednictvím tohoto druhého strážného poslal své milence pokyn v zastřené formě, aby prvního strážného svedla. Ona žena svedla oba strážné. Teď si byl vězněný špion natolik jist, že naplno odkryl své karty a přinutil strážné k tomu, aby jim vždy po odchodu vyšetřujících orgánů z věznice otevřeli všechny cely, a tak všichni vězňové celé noci besedovali na chodbě, přičemž si nejprve vyměňovali zkušenosti z výslechu, a později plánovali zavraždění vyšetřujících orgánů a hromadný útěk. Mělo být přitom použito zbraní obou strážných, přičemž oba strážní slíbili, že přinesou z kasáren ještě své samopaly. Tento teroristický čin prozradil jeden z vězňů, který se zalekl dalekosáhlých plánů ostatních spoluvězňů. Provedení tohoto útěku bylo zamezeno několik hodin před jeho provedením, kdy již byla připravena auta, která měla vězně odvézt až za hranice. Oba strážní byli později odsouzeni k trestu smrti.

Z vylíčeného jest patrné jednak, jak rafinovaně postupují naši nepřátelé a jak schopné lidi ve svých řadách mají, a jednak, jak citlivý je organismus věznice a jak choulostivý bod je ve věznici stráž, není-li dostatečně kontrolována. Z tohoto příkladu jest také vidět, jak ze zdánlivě nepatrného poklesku, tj. z poskytnutí jedné cigarety, kterou ve své nerozváženosti dal z útlocitnosti strážný vězň, vyrostly zločiny v takovém rozsahu, že dva pachatelé byli potrestáni smrtí. Myslím, že tento příklad říká o strážných víc než dlouhé pojednání. Je třeba, abychom si uvědomili, že stráž ve věznici je vojenská jednotka a každý její příslušník má práva a povinnosti vojenského strážného na stanovišti a jako takový musí být respektován. Toto musíte také dávat najevo ve svém chování ke strážným i před vězni a v tom, že budete respektovat jejich pokyny. Přitom samozřejmě musí být strážný za všech okolností a všemi prostředky kontrolován, to znamená, že je také kontrolován vyšetřujícím orgánem a každým jiným příslušníkem Státní bezpečnosti, ovšem vhodnou formou. Každý, kdo přijde do styku se stráží ve věznici, si musí uvědomit, že strážný zde nedělá nic jiného, než střeží, a že žádné jiné úkoly od něho nesmí být požadovány.

Administrativa

K tomuto bodu stačí podotknouti, že každá věznice musí mít pečlivě vedenou administrativu, a že proto vyšetřující orgánové musí dbátí toho, aby požadavky věznice v tomto směru byly plněny přesně. Jde zejména o tyto úkony:

1) Při dodávání do věznice musí být pečlivě vyplněn příslušný zatýkácí formulář a při propouštění musí být dán věznici jasný pokyn, že jde o propuštění, převedení do jiné vazby a podobně a tento pokyn musí být podepsán velitelem k tomu oprávněným.

2) Během práce s vězněm bereme často vězně k výslechu. Zde je třeba vědět, že každé vyzvednutí vězně k výslechu musí být řádně evidenčně podchyceno, a proto musí býti příslušné žádanky rovněž pečlivě vyplňovány a odevzdávány.

Na chodu administrativy závisí celý organizační řád věznice, do určité míry kontrola stráže i kontrola práce vyšetřujících orgánů, a proto je především v našem zájmu, aby tento chod šel nerušeně vpřed.

Závěrem

V této přednášce byly vylíčeny některé zásady, které jsou z hlediska Státní bezpečnosti velmi důležité ve vězeňství. Závěrem jest však nutno podotknouti, že současný stav ani zdaleka neumožňuje všem úřadovnám Státní bezpečnosti všechny tyto zásady dodržovati. Četná krajská velitelství nemají dosud vlastních věznic a jsou nucena používat služeb věznic soudních,

případně správních věznic ONV. Za takových okolností, kdy krajská velitelství nemají ani vlastní stráž, ani vlastní věznice je přirozené, že nemohou splňovat ty požadavky, které byly v této přednášce naneseny. Protože je jasné, že bez řádné vyšetřovací věznice nemůže být ani vyšetřování vedeno s plným úspěchem, je samozřejmé, že v těchto otázkách bude postupně zjednávána náprava.

SEZNAM ZKRATEK

AMV – archiv Ministerstva vnitra
AO – agenturně operativní
AOP – agenturně operativní práce (též činnost)
apod. – a podobně
arch. č. – archivní číslo
atd. – a tak dále
býv. – bývalý
CA VS – centrální archiv Vězeňské služby
CPZ – cela předběžného zadržení
č. – číslo
č. j. – jednací číslo
čl. – článek
ČR – Česká republika
ČSR – Česká socialistická republika
ČSSR – Československá socialistická republika
FKÚ – federální kriminální ústředna
FMV – Federální ministerstvo vnitra
FS – federální správa
hl. m. – hlavní město
HS – hlavní správa
HSS – hlavní soudní správa
HSV – hlavní správa vyšetřování
inv. j. – inventární jednotka
KDS – Křesťansko-demokratická strana
k. p. – koncernový podnik
KGB – Komitét gosudarstvennoj bezopasnosti (Výbor státní bezpečnosti)
KONZ – krajský odbor nápravných zařízení
kpt. – kapitán
KS – krajská správa
KSČ – Komunistická strana Československa
KV – krajské velitelství
mjr. – major
MNO – Ministerstvo národní obrany
MNV – městský národní výbor
MO – místní oddělení
MS – městská správa
MS – Ministerstvo spravedlnosti
MV – Ministerstvo vnitra, ministr vnitra
n. – nad
např. – například
nar. – narozen
NB – Národní bezpečnost
NMV – náměstek ministra vnitra
npor. – nadporučík
NPT – nápravně pracovní tábor
NVS – nápravně výchovná skupina
NVÚ – nápravně výchovný ústav
NZ – nápravné zařízení
odst. – odstavec
ONV – okresní národní výbor
ONZ – odbor nápravných zařízení
OStB – oblastní úřadovna Státní bezpečnosti
OV – okresní výbor
plk. – plukovník

por. – poručík
POStB – pobočka oblastní úřadovny Státní bezpečnosti
pplk. – podplukovník
ppor. – podporučík
r. – rok
r. č. – registrační číslo
resp. – respektive
RMS – rozkaz ministra spravedlnosti
RMV – rozkaz ministra vnitra
RSNV – rozkaz náčelníka Správy nápravných zařízení
s. – soudruh
Sb. – Sběrka zákonů
SEO – statisticko-evidenční odbor
serž. – seržant
sign. – signatura
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SNV – Sbor nápravné výchovy
SNZ – Správa nápravných zařízení
SO MS – správní odbor Ministerstva spravedlnosti
SOBŘMS – samostatné oddělení bezpečnostního ředitele Ministerstva spravedlnosti
SOVO – Samostatné oddělení vnitřní ochrany
SSR – Slovenská socialistická republika
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
StB – Státní bezpečnost
str. – strana
SÚA – Státní ústřední archiv
sv. – svazek
SV – správa vyšetřování
SVS – Sbor vězeňské stráže
škpt. – štábní kapitán
t. č. – toho času
TD – tiskový dohled
tj. – to jest
TRMNB – tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti
TRMV – tajný rozkaz ministra vnitra
TS – tajný spolupracovník
ÚStB – ústředna Státní bezpečnosti
ÚVV – Útvar výkonu vazby
VB – Veřejná bezpečnost
VO – velitelství oddělu
v. r. – vlastní rukou
VV – vyšetřovací věznice
ZStB – zemská úřadovna Státní bezpečnosti
ZÚNZ – Zvláštní útvar nápravných zařízení 21

JMENNÝ REJSTŘÍK

Příčinou neúplnosti některých jmen je neúplnost pramenných materiálů.

—B—

Babinský, Stanislav, 29
Bálent, Josef, 40
Barák, Rudolf, 11; 16; 18; 43
Battěk, Rudolf, 25
Baudyš, Vladimír, 8; 11; 31
Bayer, Karel, 67
Bednář, Bohumil, 66
Běhounek, Josef, 18
Benda, Václav, 25
Blaho, Štefan, 40
Brejcha, Břetislav, 8

—C—

Cibulka, Petr, 25
Cigáň, Florián, 38
Cuhra, Jaroslav, 18

—Č—

Černý, Karel, 62
Čeřovský, Zbyněk, 25
Čiffáry, Jan, 37

—D—

Davídek, Felix Maria, 18
Dienstbier, Jiří, 25
Doubek, Bohumil, 11; 32

—G—

Gruntorád, Jiří, 25

—H—

Hauptman, Petr, 25
Havel, Václav, 25
Huleja, Mirko, 30

—J—

Jansa, Jiří, 27
Jenyš, Vlastimil, 18; 19
Jindra, Miloslav, 11; 32; 40
Jiras, Václav, 62; 65

—K—

Kania, Walter, 25
Karlíček, Jiří, 11; 32
Kasal, Václav, 18
Kašpar, Antonín, 22
Király, Pavol, 27
Klement, Ladislav, 40
Kloss, Milan, 8; 31
Koblížek, Josef, 39
Komárek, Karel, 11; 32
Košnar, Miloslav, 27
Kotal, Jindřich, 11; 32
Kotzya, Ladislav, 37
Kratochvíl, Miloš, 21; 30
Krbeček, Karel, 40

Kroček, Lumír, 8; 31; 61

Kučera, 38
Kudrna, Josef, 16
Kyndl, Antonín, 9

—L—

Lotrek, Ferdinand, 66
Lutovský, Ladislav, 19; 33

—M—

Martiňák, Josef, 41
Mařík, 8
Mejdr, Oldřich, 9; 11; 15; 31
Morávek, Jaroslav, 39

—N—

Němec, Jan, 22; 27
Nosek, Oldřich, 39
Nový, Antonín, 19

—O—

Obzina, Jaromír, 27

—P—

Pathy, Rudolf, 27
Patorčev, Ljuben, 66
Pavel, Josef, 61
Ploeg, Jan van der, 18
Pokorný, Vladimír, 39
Ponomarenko, 10; 11
Prchal, Antonín, 11
Protiva, Zdeněk, 41
Pufka, Jaroslav, 21

—R—

Reiman, Milan, 66
Rybář, Jaroslav, 20

—S—

Sedlák, Štefan, 37
Sixta, Josef, 60
Slánský, Rudolf, 11
Slavík, 38
Sommer, Josef, 65
Stárek, František, 25
Stejskal, Jan, 41
Suchyňa, 62

—Š—

Špalek, Oldřich, 40
Štěpán, Lubomír, 67
Štrougal, Lubomír, 14; 45
Šváb, Karel, 65
Švarc, Vilém, 11; 32

—T—

Till, Josef, 18

Trepka, Václav, 9; 39

—U—

Uhl, Petr, 25

—V—

Valach Teodor, 38

Vaněček, Jaroslav, 8; 9

Varga, 38

Vejpustek, Oldřich, 40

Veselá, Vlasta, 66

Veverka, Otakar, 25

Vrábel, Rudolf, 37

—W—

Wajs, Miroslav, 70

Wiesner, 66

Wolf, Jiří, 25

—Z—

Zelenka, Z., 38

EDIČNÍ POZNÁMKA

Text byl upraven podle platné kodifikační normy, a to včetně citací a dokumentů otištěných jako přílohy (jejich jazykový styl však zůstává bez zásahů). Zkratky, jež jsou v dobových materiálech užívány v různých variantách, byly sjednoceny (např. Stb a StB na StB), podobná úprava sjednotila i užívání velkých písmen v názvech organizací a jejich částí. U dokumentů v přílohách není dodržena původní typografická úprava. Z výše uvedených důvodů tedy nelze hovořit o kritickém vydání dobových materiálů.

Text byl edičně připravován v červnu a červenci 2000.

J. T.

Prokop Tomek
Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989

SEŠITY
Úřadu dokumentace a vyšetřování
zločinů komunismu
č. 3

Editor Jan Táborský
Typografická úprava Antonín Hrubec

Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování
zločinů komunismu PČR
v Tiskárně MV, p. o., Bartůňkova 4, Praha 415.

Náklad 2000 výtisků
Vydání 1. Praha 2000
NEPRODEJNÉ

ISBN 80-902885-0-2